VERKENNING 25/07 | Oktober 2025

SER

’t Tij keren

Kansen en belemmeringen voor jongeren in 2025

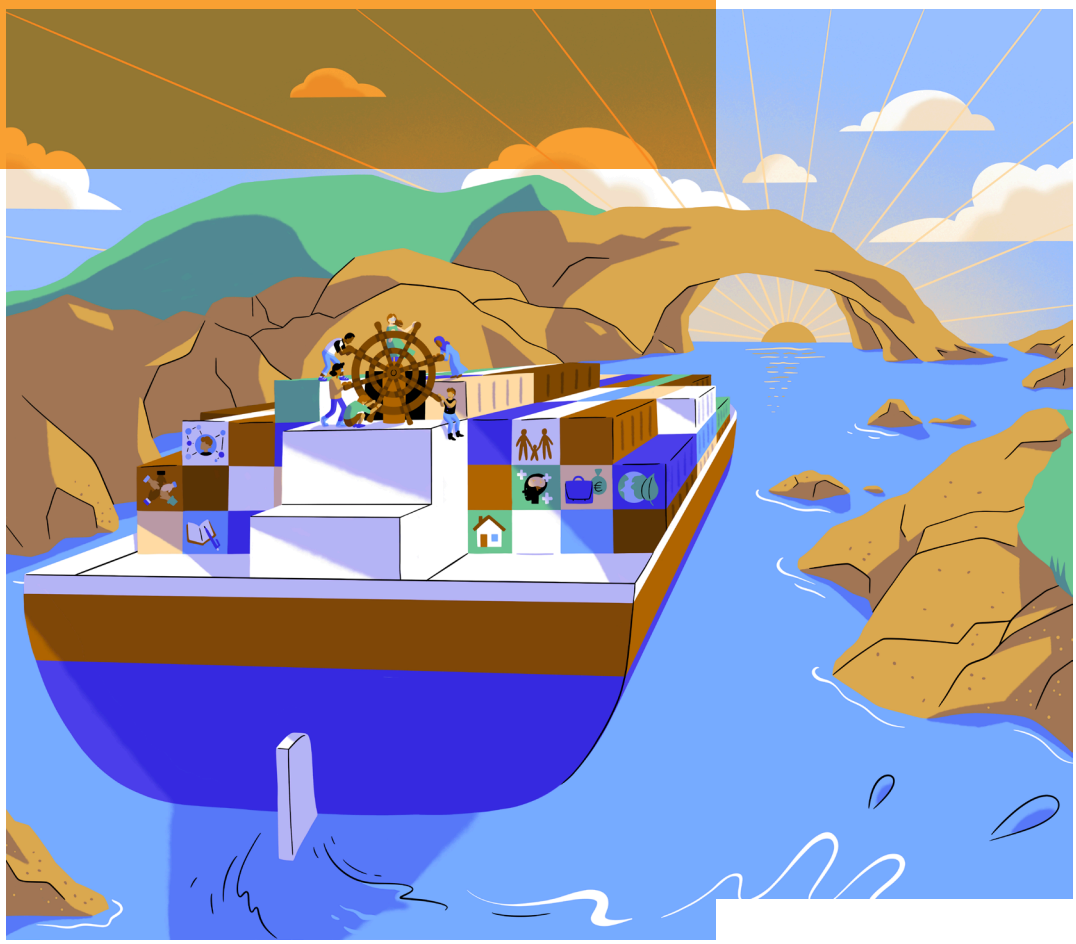

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD

VERKENNING 25/07 | Oktober 2025

SER

’t Tij keren

Kansen en belemmeringen voor jongeren in 2025

AANGEBODEN AAN DE MINISTERS VAN SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID; BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES; ECONOMISCHE ZAKEN; KLIMAAT EN GROENE GROEI; ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP; VOLKSHUISVESTING EN RUIMTELIJKE ORDENING; VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT, EN DE STAATSSECRETARIS VAN JEUGD, PREVENTIE EN SPORT

NR. 7 - OKTOBER 2025

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD

Sociaal-Economische Raad

De Sociaal-Economische Raad (SER) adviseert het kabinet en het parlement over de hoofdlijnen van het te voeren sociaal en economisch beleid en over belangrijke wetgeving op sociaal-economisch terrein. Ook is de SER betrokken bij de uitvoering van enkele wetten.

De SER is in 1950 bij wet ingesteld. Zitting in de SER hebben vertegenwoordigers van ondernemers en van werknemers, en kroonleden (onafhankelijke deskundigen). De raad is een onafhankelijk orgaan dat door het gezamenlijke Nederlandse bedrijfsleven wordt gefinancierd. De SER wordt bij de uitvoering van zijn functies bijgestaan door een aantal vaste en tijdelijke commissies. Enkele vaste commissies zijn onder bepaalde voorwaarden ook zelfstandig werkzaam.

Actuele informatie over de samenstelling en de werkzaamheden van de SER en zijn commissies, persberichten en het laatste nieuws zijn te vinden op de website van de SER. Ook alle adviezen die sinds 1950 zijn verschenen, zijn daar te vinden. Adviezen van de laatste jaren zijn ook in gedrukte vorm verkrijgbaar.

Wekelijks verschijnen nieuwe artikelen van het online magazine *Zicht op* ... op de SER-website. Daarin vindt u nieuws en achtergrondinformatie over de SER, de overlegeconomie en belangrijke sociaal-economische ontwikkelingen.
U kunt zich via de website ook gratis abonneren op de papieren versie van dit magazine, die vier keer per jaar verschijnt.

Sociaal-Economische Raad
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag
T 070 3499 525
E communicatie@ser.nl
www.ser.nl

©2025, Sociaal-Economische Raad
Alle rechten voorbehouden
Overname van teksten is toegestaan onder bronvermelding

Inhoudsopgave

Voorwoord 7

Samenvatting 11

1 Een stevige basis creëren voor jongeren 19
1.1 Aanleiding 19
1.2 Afbakening en werkwijze 20
1.3 Opzet en leeswijzer 21

2 Vervolgopleiding 23
2.1 Toegankelijkheid van het vervolgonderwijs 23
2.2 Een onderwijssysteem voor iedereen 39
2.3 Stages en werkervaringsplekken 45
2.4 Op kamers gaan 50
2.5 Conclusie en aanbevelingen 57

3 Aan het werk en ondernemen 61
3.1 Aan het werk 61
3.2 Inclusie en mentaal welzijn op de arbeidsmarkt 80
3.3 Inkomen en sociale zekerheid 94
3.4 Jong ondernemerschap 100
3.5 Conclusie en aanbevelingen 109

4 De eerste (eigen) woning 113
4.1 Beschikbaarheid en betaalbaarheid 113
4.2 (G)een inclusieve woningmarkt: over hulpbronnen en mentaal welzijn 128
4.3 Dak- en thuisloosheid onder jongeren: een woning als basis voor de toekomst 131
4.4 Conclusie en aanbevelingen 136

5 Een gezin starten 139
5.1 Haalbaarheid en betaalbaarheid van het stichten van een gezin 140
5.2 Combineren van werk en gezin 144
5.3 Combineren van werken, leven en zorgen 152
5.4 Conclusie en aanbevelingen 155

6 Klimaat en duurzaamheid 157

6.1 Zorgen over het klimaatbeleid onder jongeren 157
6.2 Betaalbaarheid en rechtvaardigheid van de overgang naar een duurzame samenleving 160
6.3 Stimuleren van duurzaam gedrag en duurzame keuzes 164
6.4 Onderwijs en arbeidsmarkt 165
6.5 Conclusie en aanbevelingen 169

7 't Tij keren: koers zetten voor de generatie van morgen 171

7.1 Conclusie 172
7.2 Aanbevelingen 173
7.3 Werkagenda SER Jongerenplatform 175

Bijlagen 177

1 Kantar Public-enquête en interviews 179
2 Samenstelling SER Jongerenplatform 181

Voorwoord

Voorwoord

Voor u ligt de derde verkenning van het SER Jongerenplatform: *'t Tij keren*. Een onderzoek naar de kansen en belemmeringen van de jonge generatie in 2025. Hoe ervaren jongeren hun studie, de eerste stappen op de arbeidsmarkt en de zoektocht naar een woning? Hoe kijken zij naar hun toekomst binnen de grenzen van onze planeet? En wat betekent dit alles voor hun mentale gezondheid?

Deze verkenning bouwt voort op onze eerdere publicaties *Hoge verwachtingen* en *Veelbelovend*. Net als toen staat één doel centraal: elke jongere in Nederland verdient kansen om zich te ontwikkelen en volwaardig mee te doen in de samenleving. Dat is goed voor de nieuwe generatie, maar ook voor onze maatschappij als geheel. We hebben jonge mensen nodig die vol energie klaarstaan om bij te dragen aan de oplossingen waar onze samenleving naar snakt. Maar om dat te kunnen doen, moeten jongeren wel die kansen krijgen. En die zijn niet vanzelfsprekend.

Het verschil tussen groepen jongeren groeit. Steeds vaker bepaalt niet je talent, maar je netwerk en je middelen welke deuren opengaan. Het gaat daarbij om fundamentele stappen in het leven, zoals het vinden van een passende baan, het huren of kopen van een woning en het opbouwen van een stabiele toekomst. Hard werken alleen is geen garantie meer; want op veel verschillende terreinen mist er voor de nieuwe generatie een stip aan de horizon. Die stip moeten we samen zetten: politiek, maatschappij en jongeren zelf.

In deze verkenning bespreekt het SER Jongerenplatform de belangrijkste mijlpalen in het leven van jongeren: leren, werken en ondernemen, wonen, gezinsvorming en klimaat. Met cijfers en analyses, maar bovenal persoonlijke verhalen van jongeren zelf laten we zien hoe deze thema's samenhangen en hoe zij raken aan de brede welvaart van toekomstige generaties. Niemand kan immers beter vertellen hoe het is om in deze tijd op te groeien dan jongeren zelf.

Wat uit dit alles spreekt is dat deze generatie het er niet bij laat zitten. Jongeren werken hard, zijn veerkrachtig en zien scherp waar het misgaat, maar ook waar de oplossingen liggen. Ze willen meebouwen aan onze maatschappij, maar hebben daarvoor een plek aan tafel nodig, ruimte om hun stem te laten horen en kansen

om goed op te kunnen groeien. Om alvast een eerste handreiking te doen richting de oplossingen, sluiten we deze verkenning af met overkoepelende aanbevelingen die een koers schetsen voor de toekomst.

Het is tijd om samen het roer om te gooien en het tij te keren. Doet u mee?

Lotte Prins
Voorzitter SER Jongerenplatform

Kim Putters
Voorzitter SER

Samenvatting

Samenvatting

Nederland wordt vaak gezien als een land van kansen. Veel mensen bouwen met inzet en doorzettingsvermogen een stevige basis op. Maar succes hangt steeds minder alleen af van talent of hard werken. De omstandigheden waarin je opgroeit maken steeds meer verschil. Uit recent onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) blijkt dat mensen sterk van elkaar verschillen in de hulpbronnen waarover zij beschikken, zoals geld, kennis, gezondheid, sociale contacten of invloed. Omdat niet iedereen evenveel toegang heeft tot die vormen van kapitaal, zijn ook de kansen ongelijk verdeeld. Dit wordt vooral zichtbaar bij belangrijke stappen in het leven, zoals het kiezen van een opleiding, het vinden van werk of het zoeken naar een woning. Zo groeit de kloof tussen groepen in de samenleving.

Deze ontwikkelingen brengen de vraag met zich mee wat er nodig is om een voor alle jongeren toekomstbestendige samenleving te creëren, waarin zij volwaardig meedoen en een stevige basis hebben voor een gelijkwaardige sociaal-economische uitgangspositie. Met andere woorden: hoe kunnen we het tij keren? Het SER Jongerenplatform probeert op die vraag antwoord te geven in deze verkenning.

Deze verkenning richt zich op vijf thema's: vervolgopleiding (hoofdstuk 2), werken en ondernemen (hoofdstuk 3), wonen (hoofdstuk 4), gezinsvorming (hoofdstuk 5) en klimaat en duurzaamheid (hoofdstuk 6). Het laatste hoofdstuk zet de koers uit voor de generatie van morgen, met conclusies en aanbevelingen voor structurele verbeteringen in beleid en praktijk.

Vervolgopleiding

Nederlandse jongeren behoren tot de hoogst opgeleide jongeren van Europa, maar de kansen zijn niet voor iedereen gelijk. Factoren zoals het opleidingsniveau en inkomen van ouders, migratieachtergrond, chronische aandoeningen of mentale problemen kunnen belemmerend werken. Zo lopen jongeren uit gezinnen met een lagere sociaal-economische positie meer risico op leerachterstanden of voortijdig schoolverlaten.

In het mbo is de kwaliteit van stages een punt van zorg. Jongeren ervaren stagediscriminatie en krijgen onvoldoende begeleiding. Daarnaast worden mbo'ers nog altijd ondergewaardeerd. Het hoger onderwijs (h.o.) is formeel goed toegankelijk, maar in de praktijk ervaren sommige groepen nog altijd belemmeringen bij instroom en doorstroom en ook hier ervaren ze stagediscriminatie. Studenten met

een migratieachtergrond, met een beperking of zonder ondersteunend netwerk ervaren die drempels sterker. Daar komt bij dat de studiekosten voor veel jongeren een bron van stress zijn.

Mentale druk is een belangrijk thema geworden in het onderwijs. Veel studenten ervaren prestatiedruk, somberheid en stressklachten. Jongeren proberen ondanks deze belemmeringen het beste uit hun opleiding te halen, maar dat lukt niet altijd. Voor sommige groepen is het behalen van een diploma eerder een overwinning 'ondanks' dan 'dankzij' het systeem. Een inclusieve leeromgeving en betere ondersteuning zijn nodig om het potentieel van alle jongeren te benutten.

Het tekort aan (betaalbare) studentenwoningen zorgt ervoor dat studenten bij hun ouders blijven wonen of hun verhuiswens uitstellen. Dit belemmert hun zelfstandigheid en doorstroom, ook als ze toe zijn aan een volgende stap in hun studie of werk.

Werken en ondernemen

De overgang van opleiding naar werk verloopt voor veel jongeren soepel, maar niet voor iedereen. Jongeren die geen diploma halen, jongeren uit het praktijkonderwijs of het voortgezet speciaal onderwijs en jongeren met een tweedegeneratiemigratieachtergrond hebben het vaak moeilijker om een passende baan te vinden. Daarnaast hebben ze last van de mismatch tussen onderwijs en arbeidsmarkt, komt er discriminatie bij werving en selectie voor en is er sprake van een structurele ongelijkheid in waardering en beloning waar met name mbo'ers onder lijden. Ook tussen mannen en vrouwen bestaan vanaf het begin verschillen: in baankansen en in beloning. Gemiddeld verdienen mannen nog steeds meer dan vrouwen. Het verschil in uurlonen tussen vrouwen en mannen is in de afgelopen jaren geleidelijk aan kleiner geworden, mede door het stijgende opleidingsniveau van vrouwen en de verhogingen van het wettelijk minimumloon. Bij jongeren echter is er inmiddels nauwelijks meer sprake van verschillen in uurlonen, maar daarna gaan de uurlonen steeds meer uiteenlopen en wordt het verschil met het ouder worden groter.

Flexibele contracten zijn onder jongeren wijdverspreid. Die bieden weinig zekerheid en maken jongeren kwetsbaar bij economische tegenwind. Dit bleek bijvoorbeeld tijdens de coronapandemie, waarin jongeren relatief vaak hun baan verloren. Jongeren bouwen hierdoor vaak onvoldoende pensioen op, wat een risico is voor hun toekomstige inkomen.

Burn-outklachten komen steeds vaker voor, vooral onder jonge werkenden van 25 tot 35 jaar. Die klachten hangen samen met prestatieverwachtingen, werkdruk en maatschappelijke onzekerheden. Ook jongvolwassenen met een chronische aandoening ervaren drempels: zij werken minder vaak en als ze wel werk hebben, dan geven ze aan zich minder begrepen te voelen op het werk. Hun financiële zelfstandigheid staat vaker onder druk, wat hun zelfstandigheid belemmert.

Ondernemerschap is steeds populairder onder jongeren, maar veel jonge ondernemers stoppen ook weer snel. Het is daarom belangrijk dat jongeren al in het onderwijs worden gestimuleerd en ondersteund in het ontwikkelen van ondernemersvaardigheden.

Wonen

De woningmarkt is gespannen. Vooral jongeren hebben moeite met het vinden van een geschikte, betaalbare woning. De krapte op de woningmarkt raakt studenten, starters en spoedzoekers. Zij hebben te maken met hoge woonlasten en weinig keuzevrijheid.

Voor jongeren met een laag inkomen is zelfstandig wonen vaak financieel onhaalbaar. Jongeren met een bijstandsuitkering, minimumloon of studiefinanciering kunnen nauwelijks rondkomen. Een eventuele studieschuld belemmert jongeren in het kopen van een woning en beperkt zo hun mogelijkheden om door te stromen naar de koopsector.

Kwetsbare jongeren, zoals jongeren met een chronische aandoening of met een migratieachtergrond, hebben extra drempels. Zij ervaren obstakels in toegankelijkheid, inkomen en netwerk, wat hun zoektocht naar geschikte woonruimte bemoeilijkt. De wooncrisis beïnvloedt daarbij het mentaal welzijn van jongeren. Door het tekort aan betaalbare woonruimte ervaren zij druk en stellen zij keuzes uit, al blijven velen zoeken naar manieren om hun leven vorm te geven.

In het uiterste geval raken jongeren dak- of thuisloos. Dit heeft grote gevolgen voor hun gezondheid, ontwikkeling en toekomstperspectief. De oorzaken zijn divers: naast het tekort aan betaalbare woningen spelen ook mentale problemen, schulden of onveilige thuissituaties een rol. Jongeren die dakloos raken, belanden vaak in een kwetsbare positie zonder netwerk of vangnet en lopen extra risico op langdurige uitsluiting. Een effectieve aanpak vraagt om voldoende tijdelijke woonruimte, begeleiding en ondersteuning op meerdere levensdomeinen.

Gezinsvorming

De leeftijd waarop mensen hun eerste kind krijgen, is de afgelopen jaren gestegen. Voor vrouwen ligt het gemiddelde inmiddels rond de 30 jaar. De reden voor uitstel van ouderschap ligt onder andere in de toegenomen onzekerheid: jongeren hebben vaak pas op latere leeftijd een stabiele baan, voldoende inkomen en een geschikte woonruimte.

De verdeling van werk en zorgtaken tussen mannen en vrouwen is in de praktijk vaak traditioneel. Veel ouders geven aan een gelijkere verdeling te willen, maar door economische druk en sociale normen komt dat er vaak niet van. Het anderhalfverdienersmodel, waarin de man fulltime werkt en de vrouw parttime, is nog altijd dominant. Ook komt mantelzorg nog vaker op de schouders van vrouwen terecht.

Kinderopvang speelt een cruciale rol in het combineren van werk en zorg. Betaalbaarheid, beschikbaarheid en kwaliteit zijn daarbij bepalend. Jongeren geven aan dat de hoge kosten en het beperkte aanbod een obstakel vormen voor hun arbeidsparticipatie en gezinsvorming. Een toegankelijke en flexibele kinderopvangvoorziening kan bijdragen aan een gelijkere verdeling van zorgtaken en aan meer keuzeruimte voor jonge ouders.

Jonge ouders en jonge mantelzorgers hebben baat bij een sterk sociaal netwerk, maar niet iedereen beschikt daarover. Zonder steun uit de omgeving kan de combinatie van werk en zorg voor hoge druk zorgen.

Klimaat en duurzaamheid

Klimaatverandering heeft grote gevolgen voor de leefbaarheid van de aarde en raakt vooral toekomstige generaties. Jongeren maken zich zorgen over hun toekomst en voelen zich verantwoordelijk om bij te dragen aan oplossingen, maar kunnen het niet alleen. Het SER Jongerenplatform benadrukt het belang van collectieve verantwoordelijkheid, met een grote rol voor overheid en bedrijfsleven.

Het huidige klimaatbeleid is onvoldoende afgestemd op jongeren. De kosten van de energietransitie worden niet altijd eerlijk verdeeld en jongeren hebben te weinig zeggenschap in besluitvorming. Ook in het onderwijs en op de arbeidsmarkt is sprake van een mismatch: jongeren worden onvoldoende voorbereid op een rol in de duurzame economie.

Door jongeren beter te betrekken bij beleid en hen toe te rusten op de energietransitie, kunnen zij bijdragen als burger, consument en werknemer. Daarvoor is consistent en ambitieus langetermijnbeleid nodig, dat jongeren niet alleen aanspreekt maar ook in staat stelt om verantwoordelijkheid te nemen.

't Tij keren: koers zetten voor de generatie van morgen

Jongeren groeien op in een tijd van kansen en kwetsbaarheden. Zij zetten zich in voor hun toekomst, maar lopen te vaak vast in systemen die ongelijkheid in stand houden. Deze verkenning laat zien dat hun perspectief geen vanzelfsprekendheid is, maar een opdracht aan de samenleving. Het is tijd om het roer om te gooien: van losse maatregelen naar samenhangend beleid, van korte naar lange termijn en van praten óver jongeren naar beleid ontwikkelen mét jongeren. Alleen dan kunnen we 't tij keren en bouwen aan een toekomst waarin iedereen de ruimte krijgt om mee te doen en vooruit te komen.

Verkenning

1 Een stevige basis creëren voor jongeren

In dit hoofdstuk schetst het SER Jongerenplatform de aanleiding voor deze verkenning, de doelgroep en gehanteerde werkwijze. Zo gaan we in op het verzoek van de Tweede Kamer aan het SER Jongerenplatform, de afbakening van het onderzoek en de opbouw van deze verkenning. Ook wordt de centrale vraag geïntroduceerd: wat is er nodig om jongeren gelijke kansen en een stevige basis te bieden?

1.1 Aanleiding

De Tweede Kamer verzocht het SER Jongerenplatform in september 2019 om tweejaarlijks een verkenning uit te voeren naar de kansen en belemmeringen voor jongeren in Nederland. Dit verzoek volgde op *Hoge verwachtingen*[1] (2019), de eerste verkenning van het SER Jongerenplatform naar de kansen en belemmeringen die jongeren ervaren in Nederland. In 2021 heeft het SER Jongerenplatform een vervolg gegeven aan die verkenning.[2] De voorliggende verkenning is het vervolg op zowel *Hoge verwachtingen* als *Veelbelovend*.

Een land van kansen, maar niet voor iedereen

Nederland wordt vaak gezien als een land van kansen. Veel mensen bouwen met inzet en doorzettingsvermogen een stevige basis op. Maar succes hangt steeds minder alleen af van talent of hard werken. De omstandigheden waarin je opgroeit maken steeds meer verschil. Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) blijkt dat mensen sterk van elkaar verschillen in de hulpbronnen waarover zij beschikken, zoals geld, kennis, gezondheid, sociale contacten of invloed. Op basis daarvan onderscheidt het SCP zeven zogenoemde kapitaalgroepen. Omdat niet iedereen evenveel toegang heeft tot die vormen van kapitaal (hulpbronnen), zijn ook de kansen ongelijk verdeeld.[3] Hoe jongeren hun leven waarderen, zich gelukkig voelen en veerkrachtig reageren op moeilijkheden hangt in belangrijke mate samen met de sociale steun en het netwerk waarover zij beschikken.[4] Dit wordt vooral zichtbaar bij belangrijke stappen in het leven, zoals het kiezen van een opleiding, het vinden van werk of het zoeken naar een woning. Zo groeit de kloof tussen groepen in de samenleving.

1 SER (2019) Verkenning *Hoge verwachtingen: Kansen en belemmeringen voor jongeren in 2019*.
2 SER Jongerenplatform (2021) Verkenning *Veelbelovend: Kansen en belemmeringen voor jongeren in 2021*.
3 SCP (2023) *Eigentijdse ongelijkheid: De postindustriële klassenstructuur op basis van vier typen kapitaal*.
4 SCP & Verwey-Jonker Instituut (2025) *Een toekomst die jongeren toekomt*.

Deze ongelijkheden brengen de vraag met zich mee wat er nodig is om een voor alle jongeren toekomstbestendige samenleving te creëren, waarin zij volwaardig meedoen en een stevige basis hebben voor een gelijkwaardige sociaal-economische uitgangspositie. Met andere woorden: hoe kunnen we 't tij keren? Het SER Jongerenplatform probeert op die vraag antwoord te geven in deze verkenning.

1.2 Afbakening en werkwijze

Deze verkenning richt zich op jongeren in verschillende levensfasen van volwassenwording. De opgedane inzichten zijn onder andere gebaseerd op een representatieve enquête door Kantar Public onder 1070 jongeren (16-34 jaar) en 23 verdiepende interviews met jongeren. Zo ontstaat een actueel en veelzijdig beeld van hun toekomstverwachtingen en belemmeringen. In bijlage 1 geeft het SER Jongerenplatform meer informatie over de enquête en de interviews.

Wie zijn de Nederlandse jongeren?

Het begrip 'jongeren' wordt in deze verkenning breed opgevat, maar gaat grofweg over jongeren in de leeftijd tussen 15 en 35 jaar.* In de analyse is de groep echter niet begrensd op basis van leeftijd, maar op basis van bepaalde levensfasen die vaak deel uitmaken van het volwassen worden. In Nederland leven ruim 4,8 miljoen mensen van 15 tot 35 jaar oud. Elk cohort van vijf jaar, namelijk van 15 tot 20 jaar, van 20 tot 25 jaar, van 25 tot 30 jaar en van 30 tot 35 jaar, heeft iets meer dan een miljoen jongeren.** Op basis van vooral Centraal Bureau voor de Statistiek- (CBS), Centraal Planbureau- (CPB) en SCP-studies wordt duidelijk dat Nederlandse jongeren een diverse groep vormen. Dit is logisch: de groep bevat onderwijsvolgenden en werkenden; late tieners en vroege dertigers; mannen en vrouwen; mensen met en zonder migratieachtergrond; praktisch en wetenschappelijk opgeleiden; ondernemers en werknemers; mensen met en zonder arbeidshandicap et cetera.

* Het SCP duidt in *Verschil in Nederland* (2014) bijvoorbeeld 18- tot 34-jarigen aan als 'jongeren'. De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling stelde in *Levensloop als perspectief* (2002) dat 15 tot 30 jaar kon worden gezien als 'jongvolwassenheid'.

** CBS StatLine (2024) *Bevolking op 1 januari en gemiddeld; geslacht, leeftijd en regio.*

Het SER Jongerenplatform is voornemens om binnenkort zelf een verkenning te doen naar de financiële positie van jongeren. Daarom wordt in deze verkenning minder uitgebreid ingegaan op dit onderwerp.

1.3 Opzet en leeswijzer

In deze verkenning neemt het SER Jongerenplatform je stap voor stap mee langs de cruciale overgangen in het leven van jongeren en hoe beleid daarin het verschil kan maken.

- Hoofdstuk 2 Vervolgopleiding
  Wat betekent toegankelijk en betaalbaar onderwijs in de praktijk? Het SER Jongerenplatform analyseert de stand van zaken in het mbo, hbo en wo, de impact van studiefinanciering en selectie, en de rol van welzijn en begeleiding.
- Hoofdstuk 3 Werken en ondernemen
  In dit hoofdstuk wordt geschetst hoe jongeren de weg naar werk, ondernemerschap en sociale zekerheid ervaren, inclusief de effecten van flexibiliteit, diversiteit en mentale druk.
- Hoofdstuk 4 Wonen
  Zonder thuisbasis geen zelfstandigheid. Het SER Jongerenplatform brengt in kaart hoe schaarste, prijzen en regels starters treffen, van studentenhuisvesting tot betaalbare koop- en huurwoningen.
- Hoofdstuk 5 Gezinsvorming
  Een gezin beginnen vraagt zekerheid op het gebied van wonen, inkomen en zorg. Dit hoofdstuk laat zien hoe jonge ouders balanceren tussen werk en zorgtaken, welke rol kinderopvang speelt en welke drempels ze ervaren.
- Hoofdstuk 6 Klimaat en duurzaamheid
  Jongeren krijgen de gevolgen van klimaatverandering het langst te dragen. In dit hoofdstuk wordt hun houding, verwachtingen en zorgen op dat vlak beschreven.

Ieder hoofdstuk gaat in op de huidige trends en ontwikkelingen per levensfase, waarbij de toepasselijke resultaten uit de enquête zijn verwerkt. De thema's zijn daarbij uitgediept in de interviews. Elk hoofdstuk sluit af met een beknopte set aanbevelingen. Hoofdstuk 7 brengt de rode draden samen en vertaalt ze naar een langetermijnvisie die jongeren uitzicht en zekerheid biedt.

2 Vervolgopleiding

Nederlandse jongeren hechten veel waarde aan het volgen van een vervolgopleiding. Zo heeft de huidige generatie jongeren meer mogelijkheden gekregen om te studeren dan eerdere generaties. Tegelijkertijd lopen zij in de praktijk tegen belemmeringen aan. In paragraaf 2.1 staat de druk op toegankelijkheid en betaalbaarheid van vervolgonderwijs centraal. In paragraaf 2.2 laat zien dat het onderwijs nog niet voor iedereen inclusief is. In paragraaf 2.3 wordt de ongelijke toegang tot stages besproken en in de laatste paragraaf gaat in op het tekort aan studentenhuisvesting.

Studentenpopulatie in cijfers

In studiejaar 2023–2024 volgen in totaal 469.600 studenten een mbo-opleiding. Hiervan zitten 329.600 studenten in de beroepsopleidende leerweg (bol) en 140.000 in de beroepsbegeleidende leerweg (bbl).* Daarnaast zijn er 739.200 studenten in het hoger onderwijs (h.o.) waarvan iets meer dan de helft (54 procent) aan een hogeschool studeert en de overige studenten aan een universiteit. Verder heeft 17 procent van de h.o.-studenten zowel een buitenlandse vooropleiding als nationaliteit, waardoor zij worden beschouwd als internationale diplomastudenten.**

* Binnen het mbo bestaan er twee leerwegen: de beroepsopleidende leerweg (bol) en de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). De leerwegen verschillen in de manier waarop onderwijs en stages in de praktijk worden gecombineerd. Bij de bol zit de student het grootste deel van de opleiding op school. Bij de bbl werkt een student in een bedrijf en gaat daarnaast een of twee dagen per week naar school.

** Kences (2023) *Landelijke monitor studentenhuisvesting 2023.*

2.1 Toegankelijkheid van het vervolgonderwijs

Toegang tot goed vervolgonderwijs is essentieel voor gelijke kansen en persoonlijke ontwikkeling. Toch staat die toegankelijkheid onder druk. In deze paragraaf gaat in op ontwikkelingen die drempels opwerpen: van bezuinigingen die de kwaliteit van onderwijs aantasten tot financiële zorgen onder studenten, knelpunten in selectieprocedures en mentale druk. Ook wordt gekeken naar de invloed van sociaal-economische achtergrond, het belang van duidelijke voorlichting en begeleiding, en het risico van voortijdige uitval. Wat is er nodig om het onderwijs voor iedereen toegankelijk, rechtvaardig en toekomstbestendig te houden?”

Bezuinigingen bedreigen kwaliteit onderwijs

In eerdere verkenningen concludeerde het SER Jongerenplatform dat het Nederlandse vervolgonderwijs jongeren in staat stelt hun potentieel te benutten en zelfstandig een toekomst op te bouwen. Die kwaliteit staat echter onder druk. Het demissionaire kabinet stelt bezuinigingen voor op het h.o. die volgens het Jongerenplatform nadelige gevolgen kunnen hebben voor de ontwikkeling van cruciale vakkennis en vaardigheden. Dit raakt niet alleen studenten en docenten, maar ook het innovatievermogen en de internationale positie van Nederland. Het SER Jongerenplatform vindt de voorgestelde bezuinigingen van het demissionaire kabinet op het h.o. daarom onverstandig.

Minder financiële ruimte kan leiden tot een afname van het aantal docenten en minder ruimte voor professionele ontwikkeling. Dit terwijl docenten juist meer tijd nodig hebben om zich bij te scholen en onderwijs op niveau te blijven geven. Investeringen in professionalisering kunnen bijdragen aan lagere werkdruk en meer rendement voor studenten. Tegelijkertijd blijft het belangrijk om middelen doelgericht en efficiënt in te zetten.

Verschillende planbureaus, waaronder het CPB, SCP en Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), uitten hun zorgen over de gevolgen van de bezuinigingen.[1] Zij wijzen op het risico voor de brede welvaart en het ondermijnen van economische en maatschappelijke doelen op de lange termijn. Ook waarschuwen zij dat maatregelen zoals het terugdraaien van de startersbeurzen[2] of het korten op het Fonds voor Onderzoek en Wetenschap jonge onderzoekers zwaar raken. Universiteiten en hogescholen krijgen daarmee minder ruimte om vernieuwend onderzoek te doen.[3]

Hoewel het mbo grotendeels buiten de bezuinigingen lijkt te vallen, zijn er ook daar zorgen. Zo blijven investeringen in basisvaardigheden uit, terwijl juist de resultaten op het gebied van taal en rekenen de afgelopen jaren fors zijn gedaald. Daarnaast wordt er bezuinigd op het Stagefonds Zorg, met mogelijke gevolgen voor stageplekken in de zorg.

Het is aan een nieuw kabinet om afgewogen keuzes te maken die recht doen aan de waarde van onderwijs, bijdragen aan gelijke kansen en investeren in de generaties van de toekomst.

1 CPB, PBL & SCP (2024) *Reflectie brede welvaart: Prinsjesdag 2024.*
2 Een startersbeurs is een financiële bijdrage voor beginnende universitair docenten om zelfstandig onderzoek te doen en hun onderzoek verder te ontwikkelen.
3 CPB, PBL & SCP (2024) *Reflectie brede welvaart: Prinsjesdag 2024.*

Studeren zonder druk vereist meer dan een basisbeurs

In de eerdere verkenningen van het SER Jongerenplatform wordt benadrukt dat het Nederlandse onderwijs zeer toegankelijk is, maar dat de betaalbaarheid van studeren onder druk staat, vooral door de kosten van woonruimte (meer hierover staat in paragraaf 2.4) en de omvang van de studiefinanciering. Het SER Jongerenplatform deed daarom in zijn verkenning *Studeren zonder druk*[4] een voorstel voor de inrichting van een nieuwe vorm van studiefinanciering. 19 procent van de studenten noemt de opbouw van een studieschuld als belemmering bij het volgen van een (nieuwe) studie.[5] Het SER Jongerenplatform is voornemens om de financiële positie van studenten opnieuw onder de loep te nemen na de herinvoering met de basisbeurs in een brede verkenning naar de financiële positie van jongeren.

In het studiejaar 2023–2024 is de basisbeurs weer ingevoerd voor studenten in het hbo- en wo-onderwijs. Voor mbo-studenten is deze voorziening nooit afgeschaft. De hoogte van de beurs hangt af van de woonsituatie: uitwonende studenten ontvangen een hoger bedrag dan thuiswonende. Voor studenten die een entreeopleiding volgen of een basisberoepsopleiding is de basisbeurs een gift, maar voor vakopleiding, middenkader- en specialistenopleiding, hbo- en wo-studenten geldt de beurs als een prestatiebeurs. Dit betekent dat het bedrag pas wordt kwijtgescholden als een student binnen tien jaar zijn diploma behaalt. Zo niet, dan moet de volledige beurs, inclusief rente, worden terugbetaald.[6]

De herinvoering heeft vooral hbo- en wo-studenten financieel versterkt. Hoewel studenten financieel dus beter af zijn na de herinvoering van de basisbeurs, blijven ze op sommige gebieden kwetsbaar. Een toereikendere basisbeurs en het terugdringen van complexiteit en financiële educatie blijven belangrijk om geldproblemen en -zorgen bij studenten te voorkomen. Meer aandacht voor financiële kennis en vaardigheden in het onderwijs kan bijdragen aan een sterkere start van het studentenleven. Toch zijn veel studenten nog onvoldoende bekend met bestaande regelingen, mede doordat het stelsel ingewikkeld is.[7] Later in dit hoofdstuk zal ingegaan worden op betaalbare studentenhuisvesting.

4 SER Jongerenplatform (2021) Verken*ning Studeren zonder druk: Voorstel voor een nieuw stelsel van studiefinanciering.*
5 Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar*. Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
6 Dienst Uitvoering Onderwijs (z.d.) *Basisbeurs - Studiefinanciering.*
7 Nibud (2024) *Studentenonderzoek 2024: Onderzoek naar de geldzaken van mbo-, hbo- en wo-studenten.*

“Er is meer persoonlijke begeleiding
nodig in het onderwijs”

Tijmen

Tijmen (30) werkt bij én studeert aan Fontys Hogeschool in Tilburg. Hij volgt de opleiding voor docent beeldende kunst en begeleidt langstudeerders op weg naar hun afstuderen. Het onderwijssysteem is altijd een uitdaging voor hem geweest, mede door zijn ADHD. Daarbovenop kreeg hij te maken met ernstige gezondheidsproblemen van zijn ouders.

Doe wat goed voelt en wat bij je past. Met dat principe is Tijmen opgevoed. Opgegroeid in een gezin met vier kinderen, was het al snel duidelijk dat een reguliere school met nadruk op cijfers niet bij hem paste. Zijn ouders kozen voor de vrije school. "Daar kwam ik tot rust, letterlijk en figuurlijk." Hoewel hij havo/vwo-advies kreeg, stapte hij uiteindelijk over naar het mbo. "Dat was eigenlijk mijn eerste ervaring met mislukking. Er was continu tegen me gezegd dat ik superslim was en nu hoorde ik dat vwo waarschijnlijk toch te moeilijk was." Hij wisselde van opleiding, haalde via het vavo alsnog zijn havodiploma en begon op zijn 22e aan de kunstacademie.

Toen leek alles op zijn plek te vallen, maar kort daarna werd zijn moeder ernstig ziek. Twee jaar later overleed ze en een jaar later, begin 2020, kreeg zijn vader een herseninfarct in het vliegtuig onderweg naar China. Nét toen het coronavirus daar uitbrak. "Met heel veel gedoe lukte het om, mét mijn vader, terug te keren naar Nederland." Eind 2021 verkochten ze hun ouderlijk huis. "Toen het huis was verkocht, hadden we het gevoel dat we weer een beetje door konden met ons leven."

Inmiddels zit Tijmen door alle omstandigheden in het negende jaar van zijn eigen studie. "Ik kijk eerlijk gezegd niet meer naar de hoogte van mijn studieschuld. Ik ga ervan uit dat ik rest van mijn leven moet terugbetalen." Hij begeleidt nu andere langstudeerders. "Veel studenten zijn het vertrouwen kwijt in zichzelf, de opleiding en in de omgeving. Soms mail ik een docent met de vraag of ze een extra herkansing kunnen krijgen en dan zie je hun ogen oplichten: waarom zou je dat voor me doen?" Volgens Tijmen missen veel jongeren verbinding en zingeving. En daarbij komt natuurlijk de kansenongelijkheid. "Iedereen heeft behoefte aan een paar momenten waarop iemand vraagt: 'Wat heb jij nodig?' Ze zijn uiteindelijk heel blij als ze weer vertrouwen krijgen van een ander."

Ook ziet hij dat empathie ontbreekt in het beleid. "Als je je hele leven wordt behandeld als crimineel of mislukkeling, ga je je vanzelf zo gedragen. Je hebt het chronische gevoel dat je jezelf moet bewijzen. We moeten niet horen wat iemand zegt, maar echt luisteren. Dat is wat we nodig hebben." Persoonlijke begeleiding in het onderwijs zou volgens hem veel problemen kunnen voorkomen. "Dan bedoel ik échte begeleiding. Dat je iemand kunt vertellen wat er aan de hand is en dat die zegt: 'Dan moet je hier zijn.'"

Zijn boodschap aan mensen die denken dat jongeren van nu 'watjes' zijn? "De wereld is anders. We moeten gigantisch veel informatie verwerken om mee te doen. Dat zorgt ervoor dat sommige jongeren afhaken." Als premier voor één dag zou Tijmen investeren in onderwijs, met meer ruimte voor persoonsontwikkeling. Ook mogen mensen volgens Tijmen meer moeite doen om zichzelf wat meer in de ander te verplaatsen. "Laten we gewoon een beetje lief zijn voor elkaar."

Charlie

"Als je meerderjarig bent op de middelbare school, heb je recht op een toelage. Dat weten veel jongeren niet. Die informatie krijg je niet in begrijpelijke taal."

Er moet volgens het SER Jongerenplatform dus meer gebeuren naast de weer ingevoerde basisbeurs. De zorgen over betaalbare huisvesting, de stijgende kosten om te voorzien in het levensonderhoud en het volgen van onderwijs, en het gebrek aan toereikende financiële ondersteuning zorgen ervoor dat studenten op onderdelen kwetsbaar blijven.[8] Een stabiele en eerlijkere studiefinanciering, zoals voorgesteld door het SER Jongerenplatform in zijn verkenning *Studeren zonder druk* (2021), is essentieel om te voorkomen dat talent verloren gaat en Nederland zijn kenniseconomie verzwakt. Later in dit hoofdstuk gaat SER Jongerenplatform nog in op de gevolgen van prestatiedruk en/of stress bij studenten.

Ontwikkeling studieschuld in cijfers

In 2024 is het aantal mensen met een studieschuld voor het eerst sinds 2011 afgenomen. Desondanks is het aantal mensen met hoge studieschulden, die boven de 30.000 euro, gestegen. In 2024 hadden bijna 350.000 mensen een studieschuld van meer dan 30.000 euro, een toename van 19.000 ten opzichte van 2023. De gemiddelde studieschuld blijft ook toenemen, met een gemiddelde van 17.800 euro in 2024, een stijging van 5.400 euro sinds de invoering van het leenstelsel in 2015. Bij jongeren onder de 25 jaar is de gemiddelde schuld echter gedaald, met een opvallende afname voor de groep onder de 20 jaar. Mogelijke verklaringen voor deze daling zijn de gestegen rente op studieleningen, de herinvoering van de basisbeurs voor studenten in het h.o. in studiejaar 2023–2024 en de impact van studieschulden op de het verkrijgen van een hypotheek.

Bron: CBS (2024) *Minder mensen met studieschuld.*

Voorlichting en loopbaanbegeleiding cruciaal bij studiekeuze

Na het behalen van een middelbareschooldiploma stromen veel jongeren door naar een vervolgopleiding, afhankelijk van hun vooropleiding. Vmbo-leerlingen gaan meestal naar het mbo, havisten naar het hbo en vwo'ers naar de universiteit.

8 *Ibid.*

Toch twijfelen jongeren vaker of een studie haalbaar is: 44 procent nu tegenover 51 procent in 2021. Vooral het maken van een studiekeuze vormt een belemmering.[9]

De baankans van de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) laat mbo-studenten zien hoe groot de kans is op werk na hun opleiding en biedt daarmee inzicht in hun arbeidsmarktperspectief. Daarnaast werkt het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) samen met het Nibud aan een mbo-rekentool waarmee (aankomend) studenten de kosten van studeren kunnen berekenen en direct worden gewezen op alle financiële regelingen en ondersteuning. Voor hbo- en wo-studenten bestaat een dergelijke tool al. Daarnaast heeft het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) sinds 2023 een subsidie beschikbaar gesteld voor financiële educatie op mbo-instellingen. Het SER Jongerenplatform benadrukt het belang van toegankelijke en begrijpelijke informatie, zodat jongeren beter geïnformeerde keuzes kunnen maken. Goede voorlichting over studierichtingen, financiering en arbeidsmarktkansen helpt daarbij. Jongeren zoals Charlie geven aan dat dit nu vaak ontbreekt: "*Die informatie krijg je niet in begrijpelijke taal*."

Er zijn duidelijke verschillen in studiekeuzes tussen jongens en meisjes. Jongens kiezen vaker voor technische opleidingen, terwijl meisjes ondervertegenwoordigd zijn in vakgebieden als werktuigbouwkunde en informatica. Hoewel er enige verbetering zichtbaar is, blijft het verschil groot.[10] De verschillen in studiekeuze ontstaan al vroeg: jongens kiezen in het voortgezet onderwijs vaker voor technische profielen, terwijl meisjes vaker kiezen voor zorg- of maatschappijgerichte richtingen.[11] Ook de migratieachtergrond speelt een rol. Jongeren met ouders uit bijvoorbeeld Turkije, Marokko, Suriname of de Antillen kiezen relatief vaak voor opleidingen in de richting van recht, administratie en handel, en minder vaak voor techniek of onderwijs. Binnen deze groepen zijn de verschillen tussen jongens en meisjes juist kleiner dan bij jongeren zonder migratieachtergrond.[12] Deze patronen benadrukken het belang van maatgerichte voorlichting en begeleiding, afgestemd op achtergrond en individuele behoeften. Zo kunnen jongeren een keuze maken die past bij hun talenten en toekomstplannen.

9 Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
10 Tubergen, F. van (2022) Studiekeuzes van jongeren met een migratieachtergrond, *DEMOS, 38*(7), pp. 4-7, https://publ.nidi.nl/demos/2022/demos-38-07-vantubergen.pdf.
11 OCW in cijfers (z.d.) *Keuze voor onderwijsrichting van vrouwen en mannen.*
12 Tubergen, F. van (2022) Studiekeuzes van jongeren met een migratieachtergrond, *DEMOS, 38*(7), pp. 4-7, https://publ.nidi.nl/demos/2022/demos-38-07-vantubergen.pdf.

Borging van toegankelijkheid en rechtvaardigheid in selectiebeleid

In eerdere verkenningen benadrukte het SER Jongerenplatform het belang van een zorgvuldig selectieproces, met transparante criteria en studiekeuzechecks. Tegelijkertijd groeit de aandacht voor de mogelijke keerzijden van selectie en de invloed van verengelsing op de toegankelijkheid van opleidingen voor jongeren met uiteenlopende achtergronden.

Een voorbeeld is het bindend studieadvies (bsa)[13], dat bedoeld is om studenten snel op de juiste plek te krijgen. In de praktijk blijkt dit effect beperkt: veel h.o.-studenten die uitvallen, kiezen een inhoudelijk zeer vergelijkbare opleiding opnieuw elders. Ongeveer 22 procent van de studenten die het bsa net niet heeft gehaald, had de opleiding waarschijnlijk met succes kunnen afronden.[14] Vooral voor studenten met persoonlijke omstandigheden, zoals mantelzorg of gezondheidsproblemen in het gezin, werkt het systeem onvoldoende flexibel.

Tijmen

"Veel studenten zijn het vertrouwen kwijt in zichzelf, de opleiding en in de omgeving."

Ook bij opleidingen met een numerus fixus staat kansengelijkheid onder druk. Tussen 2019–2020 en 2022–2023 meldden zich 62.000 studenten aan voor een fixusopleiding in het hbo en 172.500 studenten in het wo. In beide sectoren viel meer dan de helft van de aanmelders af tijdens de selectieprocedure. Studenten met een niet-Nederlandse achtergrond, mannen en jongeren uit gezinnen met een lager inkomen of opleidingsniveau maken relatief minder kans. Die verschillen ontstaan vaak al in het voortgezet onderwijs, door uiteenlopende schooladviezen en examencijfers.[15]

Hoewel veel instellingen hun selectieprocedures verbeteren, blijft expliciete aandacht voor gelijke kansen noodzakelijk. De herinvoering van loting per studiejaar 2024–2025 kan hieraan bijdragen, mits goed ingebed. Het SER Jongerenplatform vindt dat instellingen bewust moeten overwegen welke selectie-instrumenten zij hanteren die minder samenhangen met achtergrondkenmerken om deze ongelijk-

13 Elke student krijgt een studieadvies aan het einde van het eerste studiejaar over de voortgang van de studie. Het bsa kan negatief zijn. Afhankelijk van het beleid bij de onderwijsinstelling moet de student eventueel stoppen met de opleiding.
14 Vooren, M. [et al.] (2024) Bindend studieadvies helpt studenten niet, *ESB, 109*(4836), pp. 351-353.
15 Inspectie van het Onderwijs (2025) *De Staat van het Onderwijs 2025.*

heid te verminderen. Tegelijk vindt het SER Jongerenplatform het van belang dat de overheid heldere kaders stelt waarin de bevordering van kansengelijkheid centraal staat.

Sturing op verengelsing vereist oog voor kwaliteit en doelmatigheid

Om de verengelsing van het h.o. te beperken, heeft het kabinet-Rutte IV het wetsvoorstel Internationalisering in balans ingediend. Het kabinet-Schoof heeft hiervoor wijzigingsvoorstellen ingediend. De wet is nog niet van kracht.[16] Inmiddels is de verplichting tot taaltoetsing en -onderbouwing geschrapt. Instellingen moeten nu zelf afspraken maken over een betere balans tussen Nederlands en Engelstalig onderwijs.[17]

Hoewel de discussie minder scherp is dan voorheen, blijft het onderwerp gevoelig. Het versterken van het Nederlands is belangrijk, maar mag niet ten koste gaan van kwaliteit, toegankelijkheid of doelmatigheid van het onderwijs. Engelstalige opleidingen dragen bij aan de internationale positie van het Nederlandse h.o. en worden ook door Nederlandstalige studenten bewust gekozen vanwege hun internationale oriëntatie. Tegelijkertijd is onderwijs in de moedertaal vaak effectiever in opleidingen waar taalvaardigheid en nuance belangrijk zijn. Ook praktische gevolgen, zoals het omscholen van niet-Nederlandstalige docenten, verdienen aandacht. Het SER Jongerenplatform pleit voor een evenwichtige afweging per opleiding, waarin inhoud, doel en doelgroep centraal staan. Niet meer of minder Engels, maar de kwaliteit van de opleiding moet leidend zijn.

Doorgroeien en stapelen moeten kunnen, maar blijven een keuze

Doorstroommogelijkheden binnen het onderwijs zijn geen bijzaak, maar een essentieel onderdeel van een rechtvaardig en inclusief systeem. Jongeren moeten de ruimte krijgen om zich verder te ontwikkelen, ongeacht hun startniveau of achtergrond. Elk onderwijstraject heeft waarde, maar het moet ook mogelijk zijn om door te groeien als iemands ambitie en capaciteiten daartoe aanleiding geven.

16 Rijksoverheid (2024) *Regeerprogramma 2024: Uitwerking van het hoofdlijnenakkoord door het kabinet.*
17 Gewijzigde motie van het lid Krul c.s. over het schrappen van de taaltoets voor bestaand onderwijsaanbod (ter vervanging van motie 31288-1190), ingediend op 27 mei 2025. Zie Tweede Kamer (2024–2025) 31 288, *Hoger Onderwijs-, Onderzoek- en Wetenschapsbeleid*, nr. 1201.

“De overheid kan meer laagdrempelige informatie geven over geld”

Charlie

Charlie (19) heeft net via het vavo haar havo-examens natuurkunde en scheikunde gehaald, nadat ze eerder al de vmbo-tl had gedaan. Ze woont bij haar ouders in Utrecht. Daarnaast werkt ze in de Bijenkorf als verkoopster op de afdeling Damesmode.

Om zich heen ziet ze veel studenten met financiële zorgen. "Sommige zijn bang dat er een nieuwe pechgeneratie aankomt. Blijft de basisbeurs wel? En het kabinet maakte plannen voor een langstudeerboete. Gelukkig gaat die niet door. Daar hebben studenten het onderling echt veel over. Er is veel stress om genoeg studiepunten te halen, terwijl er door het personeelstekort regelmatig lesuitval is."

De overheid zou meer kunnen doen aan laagdrempelige voorlichting over geld, vindt ze. "Bijvoorbeeld: als je meerderjarig bent op de middelbare school, dan heb je recht op een toelage. Dat weten veel jongeren niet. Die informatie krijg je niet in begrijpelijke taal. Dat geldt trouwens ook voor informatie over andere onderwerpen."

Ook nijpend: mentale problemen onder jongeren. Charlie had zelf geen gemakkelijke jeugd. Met name door de steun van haar vader heeft ze zich erdoorheen geslagen. "Mijn vader heeft mij erg gestimuleerd dat ik dingen naast school ging doen. Hij vond dat je daarmee belangrijke kennis opdoet." Anderen lukt het niet zo makkelijk om staande te blijven, ziet ze. Ze denkt dat de naweeën van de coronapandemie een belangrijke rol spelen bij die mentale problemen. "Eerst zag je nog wel posters hangen met de vraag of je goed in je vel zit. Zo niet, dan stond er een nummer bij dat je kon bellen. Die posters zie ik nu niet meer. Het zou beter zijn als de overheid hierop doorpakt."

Charlie ging na de basisschool naar vmbo-tl. "Ik had eerst een havoadvies, maar door de Cito-eindtoets werd dat vmbo-tl/havo. Zo'n toets is echt een momentopname. Ik heb eerst vmbo-tl afgerond en ben daarna doorgegaan naar de havo. In de vierde kwam ik er wel doorheen, in de vijfde lukte het niet door de naweeën van mijn mentale problemen." Na de verhuizing naar Utrecht besloot ze om via het vavo alsnog haar havodiploma te halen. Dat lukte.

Haar mondigheid, haar veerkracht én de steun van haar omgeving hebben haar een heel eind gebracht, realiseert Charlie zich. "Ik heb het voordeel dat mijn vader mij financieel kon steunen. En hij heeft me gestimuleerd om naast de kennis van school ook kennis van de wereld op te doen. Daar ben ik heel blij mee."

Eerdere verkenningen van het SER Jongerenplatform laten zien dat er nog aanzienlijke drempels bestaan. Voor mbo-studenten die willen doorstromen naar het hbo en voor hbo-afgestudeerden die toegang zoeken tot een wo-master, bestaan nog steeds drempels. Stapelroutes worden relatief vaak gevolgd door jongeren uit minder bevoordeelde groepen. Voor hen vormt stapelen een belangrijke springplank naar h.o.[18]

Apostolis
"Mijn ouders willen dat ik carrière maak. Ze willen dat ik doe wat zij niet konden, maar die druk is soms te veel."

Veel studenten volgen een stapelroute binnen het h.o. Zo kwam in 2017 ruim 30 procent van de hbo-studenten uit het mbo. In 2020 begon ruim 20 procent van de studenten aan een eenjarige wo-master met een hbo-diploma.[19] Toch neemt de doorstroom af. Hoewel het absolute aantal mbo'ers dat naar het hbo doorstroomt stabiel is, stijgt het aantal mbo 4-afgestudeerden.[20]

Zorgelijk is dat juist sociaal-economische factoren steeds vaker bepalen wie doorstroomt. Studenten uit gezinnen met een laag of middeninkomen maken minder vaak de overstap en vallen ook vaker uit. Dat geldt ook voor jongeren van wie geen van beide ouders h.o.-opgeleid is. Zij hebben een kleinere kans om aan een hbo-opleiding te beginnen en om het eerste jaar succesvol af te ronden.[21]

Hoewel doorstroom op zichzelf geen doel hoeft te zijn, is het een belangrijk middel voor gelijke kansen. Als toegang afhankelijk wordt van achtergrondkenmerken, dan versterkt dat bestaande ongelijkheden. In eerdere verkenningen wees het SER Jongerenplatform al op deze knelpunten. Sinds 2019 zijn stappen gezet om doorstroom te verbeteren, maar de huidige cijfers laten zien dat aanvullende maatregelen nodig zijn om die trend te keren.

Uit cijfers blijkt dat mbo'ers die doorstromen naar het hbo gemiddeld net zo succesvol zijn als direct ingestroomde studenten. In het wo ligt het studiesucces van hbo-instromers iets lager bij bacheloropleidingen, maar bij (eenjarige) wo-masters zijn zij juist vaak succesvoller dan studenten uit de reguliere wo-route, mede dankzij afgeronde schakeltrajecten.[22]

18 Inspectie van het Onderwijs (2025) *Staat van het Onderwijs 2025.*
19 *Ibid.*
20 Ministerie van OCW (z.d.) *Doorstroom van het mbo naar het hbo: doorstroomkansen en studiesucces over de tijd.*
21 *Ibid.*
22 Inspectie van het Onderwijs (2025) *Staat van het Onderwijs 2025.*

De toegankelijkheid van wo-masters voor hbo-bachelors is de afgelopen jaren toegenomen (van 70,8 procent in 2018 naar 75,8 procent in 2023), maar blijft kwetsbaar.[23] Universiteiten maken zich zorgen over uitval, werkdruk en aansluiting.[24] Het SER Jongerenplatform vindt dat deze zorgen serieus genomen moeten worden, maar dat hbo-bachelors een eerlijke kans verdienen op toelating. Samenwerking tussen hbo en wo, heldere toelatingscriteria en structurele bekostiging van schakeltrajecten zijn daarvoor noodzakelijk.

Figuur 2.1 **Verschillen tussen groepen in instroom vanuit het mbo en studiesucces**

Switch en uitval in het eerste jaar

	Instroom	Switch in of na het 1e jaar	Uitval in het 1e jaar
Niet-westerse migratieachtergrond	Stromen relatief meer in	Switchen vaker	Vallen minder vaak uit
Ouders niet hoog opgeleid	Stromen relatief minder in	Geen verschil met ouder(s) hoog opgeleid	Vallen vaker uit
Mannen	Stromen relatief meer in	Switchen vaker	Geen verschil met vrouwen
Lage inkomens	Stromen relatief minder in	Switchen vaker	Vallen vaker uit

Bron: Ministerie van OCW, *Doorstroom van het mbo naar het hbo: doorstroomkansen en studiesucces over de tijd.*

Voorkomen van voortijdig uitval

Waar eerdere jaren nog sprake was van een stijgende uitval in het mbo, is nu juist een daling zichtbaar: het aantal voortijdig schoolverlaters in het mbo nam af van 24.286 in 2022–2023 naar 22.308 in 2023–2024. De belangrijkste oorzaken van uitval hangen samen met persoonlijke problemen, een mismatch tussen student en opleiding, ongediplomeerde uitstroom naar werk en onvoldoende begeleiding; achterliggende factoren als psychische klachten, sociaal-economische omstandigheden

23 *Ibid.*
24 *Ibid.*

of migratieachtergrond vergroten dit risico.[25] Groenpluk[26] blijkt zelden de directe aanleiding.[27] Uitval treedt vaak al op in het eerste jaar, met name binnen de entree-opleiding.[28] Jongeren met een migratieachtergrond, een vmbo-k-vooropleiding, uit lagere inkomensgroepen of zonder hoogopgeleide ouders lopen een verhoogd risico.[29] Ook in het hbo en wo is er een verband met sociaal-economische achtergrond, al zijn de verschillen in het wo kleiner. In het hbo hebben havisten en mbo'ers vaker kans op uitval dan vwo'ers, net als mannen in alle onderwijsvormen.[30]

Dat een derde van de jongeren binnen vier jaar terugkeert naar het onderwijs benadrukt het belang van laagdrempelige herintreding, maatwerkbegeleiding en flexibele routes. Initiatieven zoals het bbl-offensief, meerdere instroommomenten en praktijkgerichte leerroutes sluiten hierbij aan.[31] De Wet van school naar duurzaam werk kan gemeenten ondersteunen bij het gericht begeleiden van deze jongeren.[32]

Tijmen
"Iedereen heeft behoefte aan een paar momenten waarop iemand vraagt: 'Wat heb jij nodig?'"

Van stress naar succes: het bevorderen van mentaal welzijn voor studenten

De mentale gezondheid van studenten in het h.o. is de afgelopen jaren verbeterd, maar nog steeds kampt een aanzienlijk deel met klachten als angst, depressie, emotionele uitputting en stress. Studenten ervaren daarnaast druk door maatschappelijke factoren zoals de hoge kosten van levensonderhoud en de krappe woningmarkt. Tegelijkertijd ontbreekt het vaak aan structurele en zichtbare ondersteuning: jongeren geven aan dat het aanbod beperkt is of dat zij initiatieven niet als hulp bij hun mentale gezondheid herkennen.[33]

Charlie
"Eerst zag je nog wel posters hangen met de vraag of je goed in je vel zit. Zo niet, dan stond er een nummer bij dat je kon bellen. Die posters zie ik nu niet meer."

25 Ministerie van OCW (2025) *Voortgang actieplan voortijdig schoolverlaten.*
26 Studenten die actief benaderd worden door werkgevers.
27 Regioplan (2025) *Jongeren die stoppen met school en gaan werken willen vaak nog leren.*
28 Een entreeopleiding is een eenjarige mbo 1-opleiding, bedoeld voor jongeren die nog geen diploma hebben op vmbo-niveau en nog niet voldoen aan de toelatingseisen voor mbo 2-niveau.
29 *Ibid.*
30 Inspectie van het Onderwijs (2025) *Staat van het Onderwijs 2025.*
31 Ministerie van OCW (2025) *Voortgang actieplan voortijdig schoolverlaten.*
32 Regioplan (2025) *Jongeren die stoppen met school en gaan werken willen vaak nog leren.*
33 Trimbos-instituut & RIVM (2023) *Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs 2023.*

Ook mbo-studenten ervaren veel prestatiedruk en stress, vaak door een opstapeling van verantwoordelijkheden. Hun weken bestaan uit volle les- en stagedagen, soms oplopend tot veertig uur, gecombineerd met bijbanen en verplichtingen thuis. Voor een deel van de studenten spelen spanningen in de thuissituatie, financiële bijdragen of zorg voor familie een grote rol. Studenten geven aan dat zij vaardigheden en begeleiding missen om met deze druk om te gaan, terwijl docenten en begeleiders vaak overbelast zijn. Daarnaast voelen mbo-studenten een gebrek aan waardering en toekomstperspectief, onder meer door lagere stagevergoedingen, stagediscriminatie en zorgen over hun positie op de arbeidsmarkt.[34]

Daarnaast speelt de sociaal-economische achtergrond een belangrijke rol in zowel de mentale als de fysieke gezondheid van studenten. Gezondheid en welzijn hangen sterk samen met maatschappelijke factoren zoals inkomen, woonsituatie en bestaanszekerheid. Mensen met minder financiële of sociale buffers hebben vaker te maken met stress, onzekerheid en gezondheidsklachten, wat hun studiesucces en toekomstperspectief kan ondermijnen. Dit maakt duidelijk dat investeren in mentale gezondheid niet los kan worden gezien van het verkleinen van sociaal-economische gezondheidsverschillen en het versterken van kansengelijkheid.[35]

Mentale gezondheid onder studenten in cijfers

In het mbo maakt 41 procent van de studenten zich zorgen over hun studie en 40 procent over hun toekomst. Ongeveer 13 procent van de mbo-studenten voelt zich vaak somber of depressief en 3 procent heeft in de afgelopen twaalf maanden regelmatig suïcidale gedachten gehad.* Bij een vragenlijst onder 22.000 mbo-studenten in 2022–2023 zei 45 procent last te hebben van sociale eenzaamheid.** Wat betreft prestatiedruk ervaart naar schatting minimaal 20 procent van de mbo-studenten veel stress. Deze druk komt voornamelijk van henzelf, omdat ze de lat hoog leggen en perfectionistisch zijn. Ook ervaren ze druk vanuit de maatschappij, de school en soms van hun ouders.***

* Inspectie van het Onderwijs (2025) *Staat van het Onderwijs 2025.*
** Inspectie van het Onderwijs (2024) *Staat van het Onderwijs 2024.*
*** Inspectie van het Onderwijs (2025) *Staat van het Onderwijs 2025.*

34 Trimbos-instituut [et al.] (2024) *Als je door de bomen het bos niet meer ziet. Verdiepend onderzoek naar de risicofactoren en oplossingen van prestatiedruk en stress bij mbo-studenten.*
35 SER (2023) Advies *Gezond opgroeien, wonen en werken. Naar een structurele gezondheidsaanpak en bestrijding van sociaal-economische gezondheidsverschillen.*

In het h.o. ervoer meer dan de helft van de studenten psychische klachten in de afgelopen twaalf maanden, variërend van 21 procent die matige klachten had tot 32 procent die ernstige klachten ondervond die hun studie en sociale contacten beïnvloedden.* H.o.-studenten ervaren stress door onzekerheden in hun leven, piekbelastingen in hun studieprogramma's, onduidelijke informatie en zorgen over wereldcrisissen. Veel studenten hebben moeite met het omgaan met deze druk en stress, omdat ze zich hier niet goed tegen opgewassen voelen.** In het h.o. ervaren studenten in wo-masteropleidingen de meeste studiedruk, namelijk 39 procent, gevolgd door 36 procent van de wo-bachelorstudenten en 32 procent van de hbo-bachelorstudenten. Risicogroepen voor hoge studiedruk zijn internationale studenten, studenten met een ondersteuningsvraag en eerstegeneratiestudenten.***
Op persoonlijk niveau blijkt de studie de grootste stressfactor te zijn voor studenten die enige mate van stress ervaren (62 procent), gevolgd door persoonlijke problemen (35 procent) en dagelijkse verplichtingen (30 procent). Op maatschappelijk gebied zijn de belangrijkste stressfactoren de kosten van levensonderhoud (41 procent), de woningmarkt (27 procent) en klimaatverandering (22 procent). Deze zorgen laten zien dat studenten niet alleen door hun directe omgeving, maar ook door bredere maatschappelijke ontwikkelingen onder druk staan.****

* Trimbos-instituut & RIVM (2023) *Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs 2023.*
** Trimbos-instituut, ECIO & RIVM (2023) *Harder, better, faster, stronger?: Een onderzoek naar risicofactoren en oplossingen voor prestatiedruk en stress van studenten.*
*** Verwey-Jonker Instituut (2024) *Mentale gezondheid van jongeren en studenten in Nederland. Een overzicht van trends en verklarende factoren.*
**** Trimbos-instituut & RIVM (2023) *Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs 2023.*

Deze bevindingen laten zien dat investeren in mentale gezondheidsvaardigheden, begeleiding, kansengelijkheid en waardering essentieel is om zowel h.o.- als mbo-studenten beter te ondersteunen en hun perspectief te versterken. Verschillende aanpakken en programma's, zoals *Mentale gezondheid: van ons allemaal*, de *Werkagenda mbo 2023–2027* en *STIJN*, zetten hier stappen in. Het SER Jongerenplatform vindt het van belang dat deze aandacht niet incidenteel blijft, maar onderdeel wordt van het leerklimaat op alle onderwijsniveaus. Studenten moeten zich veilig en gezien voelen om zich zowel intellectueel als persoonlijk te kunnen ontwikkelen. Docenten spelen hierin een sleutelrol. Studenten die hun docenten hoog waarderen, ervaren vaker sociale veiligheid, inspiratie en minder stress. Persoonlijke aandacht, goede begeleiding en waardering kunnen bijdragen aan veerkracht en welbevinden. Tegelijkertijd helpt het als instellingen ruimte bieden voor flexibele

toetsing, kleinere groepen en brede talentontwikkeling.[36] Zoals Apostolis beschrijft: “Prestatiedruk kan positief zijn, maar bij mij werd die zo hoog dat ik een burn-out kreeg.” Sindsdien leerde hij dat zijn waarde niet afhangt van cijfers of diploma’s: “Geen enkel cijfer of diploma gaat bepalen wie ik ben.” Die ruimte, om te leren en om jezelf te mogen zijn, is essentieel voor een mentaal gezonde ontwikkeling.

2.2 Een onderwijssysteem voor iedereen

Jongeren in het onderwijs ervaren uiteenlopende belemmeringen, van mentale druk tot beperkte ondersteuning bij chronische aandoeningen of discriminatie. Voor sommige groepen, zoals studenten met een hulpvraag, een beperking of mantelzorgtaken, leidt dit tot structureel ongelijke kansen op succes in het onderwijs. Die ongelijkheid kan worden versterkt wanneer juist de ondersteunende voorzieningen onder druk komen te staan, bijvoorbeeld door bezuinigingen. En hoewel de waardering voor het mbo groeit, blijft daar de onderwaardering wel voelbaar. Deze paragraaf gaat in op studeren met een beperking, ervaringen met discriminatie en de positie van het mbo binnen het onderwijsstelsel.

Studeren met een chronische aandoening: werk aan de winkel

Het kabinet-Rutte IV zette in op inclusiviteit via de *Verbeteragenda passend onderwijs mbo* en het stimuleren van maatwerk in hbo en wo. Daarnaast is gewerkt aan betere informatievoorziening en heeft inmiddels 78 procent van de hogescholen en universiteiten de intentieverklaring van het *VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap* ondertekend. Daarmee spreken instellingen de ambitie uit om inclusie structureel te verankeren in hun onderwijspraktijk.[37]

36 Inspectie van het Onderwijs (2025) *Staat van het Onderwijs 2025.*
37 ECIO (2024) *De Staat van Inclusief Onderwijs 2024.*

Studeren met een chronische aandoening in cijfers

36 procent van de mbo-studenten geeft aan een leerprobleem, chronische ziekte of beperking te hebben, in het h.o. is dit percentage 38 procent.* In het h.o. maakt bijna 80 procent van de studenten met een functiebeperking gebruik van speciale voorzieningen, zoals begeleiding en aanpassing van het studieprogramma. De helft van hen is hier tevreden over, 20 procent is (zeer) ontevreden.**

* Inspectie van het Onderwijs (2024) *Staat van het Onderwijs 2024.*
** *Ibid.*

Toch blijkt de stap van intentie naar implementatie vaak groot. De focus lijkt nu vooral te liggen op het verbeteren van bewustwording en kennis, en op het aanpassen van beleid, kaders en visies. Hoewel bewustwording een belangrijke stap is op weg naar inclusief onderwijs, is actie nodig om intenties en goede bedoelingen daadwerkelijk te vertalen naar de dagelijkse praktijk van onderwijsinstellingen.[38] Zo geeft een derde van de studenten met een beperking aan hinder te ervaren tijdens hun studie. In het mbo krijgt slechts een derde van de studenten met een ondersteuningsbehoefte daadwerkelijk hulp. Dit benadrukt dat de toegang tot structurele en praktische ondersteuning verbeterd moet worden. 50 tot 70 procent van die mensen is overigens positief over de geboden aanpassingen.[39]

Een inclusieve benadering vraagt ook om passende financiële regelingen. Studenten met een medische beperking die niet kunnen bijverdienen, hebben recht op een individuele studietoeslag (IST). De hoogte hiervan verschilt per gemeente, omdat zij bovenop het landelijke minimum eigen bedragen kunnen vaststellen.[40] Een op 19 juni 2025 aangenomen motie, ingediend door de leden Dassen en Bikkers, pleit voor overheveling van de IST naar de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), wat het SER Jongerenplatform toejuicht, omdat dit betekent dat alle studenten met recht op IST hetzelfde bedrag ontvangen.[41]

Ook in de toekomst zullen jongeren met een beperking tegen extra obstakels aanlopen. Hoewel technologie kansen biedt voor ondersteuning, is die niet altijd toegankelijk of betaalbaar. Instellingen beschikken bovendien niet altijd over voldoende

38 ECIO (2024) *De Staat van Inclusief Onderwijs 2024.*
39 Inspectie van het Onderwijs (2024) *Staat van het Onderwijs 2024.*
40 Rijksoverheid (z.d.) *Hoe hoog is de studietoeslag voor studenten met een medische beperking?*
41 Tweede Kamer (2024–2025) 24 515, *Preventie en bestrijding van stille armoede en sociale uitsluiting*, nr. 808.

middelen, waardoor studenten afhankelijk blijven van hun eigen financiële situatie. Een gebrek aan individuele begeleiding beperkt hun kansen op gelijke deelname aan het onderwijs.[42]

Gelijke kansen vragen om gelijke behandeling: onderwijs vrij van discriminatie

Discriminatie blijft een hardnekkig probleem in het onderwijs en beïnvloedt de kansen van jongeren. Drie op de tien studenten en scholieren ervaren vormen van uitsluiting of vooroordelen. Dit is vaak gerelateerd aan etnische achtergrond, geslacht, seksuele oriëntatie, beperking of sociaal-economische status.[43] Lhbtiq+-studenten (54 procent), studenten met een beperking en jongeren met een migratieachtergrond rapporteren dit het vaakst. Ook vrouwelijke studenten ervaren meer discriminatie dan mannelijke.[44]

Docenten en begeleiders spelen een sleutelrol. Onbewuste vooroordelen kunnen leiden tot lagere beoordelingen of adviezen. Zo ervaart minstens 40 procent van de Turks- en Marokkaans-Nederlandse leerlingen dat hun niveau te laag wordt ingeschat. Kinderen van h.o.-opgeleide ouders krijgen juist vaker een te hoog advies.[45] Volgens onderzoek uit 2021 geeft ruim de helft van de h.o.-opgeleiden met een migratieachtergrond aan langer in het onderwijs te hebben gezeten door een te laag schooladvies.[46]

De gevolgen zijn groot: 9 procent van de studenten volgt door discriminatie een opleiding onder hun niveau en een vergelijkbaar aandeel is gestopt met studeren.[47] Dit vergroot de sociaal-economische ongelijkheid. Ook het mentale welzijn lijdt eronder: gevoelens van onveiligheid en eenzaamheid komen veel voor. Tegelijkertijd halen sommige studenten kracht en verbondenheid uit hun ervaringen.

Jamayra

“Mijn uiterlijke kenmerken staan voor wie ik ben en wie ik in het verleden ben geweest. Mijn donkere huidskleur staat symbool voor de mensen die gevochten hebben voor mijn vrijheid.”

42 Verwey-Jonker Instituut (2024) *Toekomstverkenning Leven met beperkingen in 2050: Verwachte ontwikkelingen, scenario’s en gevolgen.*
43 SCP (2020) *Ervaren discriminatie in Nederland II.*
44 *Ibid.*
45 *Ibid.*
46 Inspectie van het Onderwijs (2021) *Staat van het Onderwijs 2021.*
47 SCP (2020) *Ervaren discriminatie in Nederland II.*

Jamayra

Jamayra (21) woont sinds een jaar in Utrecht, waar ze de hbo-opleiding voor docent Engels volgt. Ze merkt regelmatig dat ze als donkere vrouw wordt achtergesteld. Op haar opleiding, in het uitgaansleven en op de arbeidsmarkt moet ze beter haar best doen dan gemiddeld. "Het voelt alsof ik geen fouten mag maken, niet ziek mag worden of gevoelens mag hebben. Je moet altijd de balans vinden tussen jezelf zijn en je aanpassen, dat is best vermoeiend."

Jamayra is geboren en getogen in Nederland, maar is zich erg bewust van haar afkomst, omdat ze merkt dat anderen daardoor anders naar haar kijken. "Ik ben best wel verkaasd, doordat ik opgroeide in een vrij witte omgeving. Ik ging naar twee behoorlijk witte scholen en was altijd de enige donkere in de klas. Daardoor werd ik ook gepest."

Een voorbeeld van de discriminatie die ze zelf ervaart, is als bij het uitgaan alleen háár tas wordt gecontroleerd. De duidelijkste situatie van discriminatie maakte ze mee toen ze solliciteerde op een bijbaantje. Degene met wie ze het sollicitatiegesprek had, benoemde haar Surinaamse achtergrond en vroeg daarop: "Kunnen we er dan wel op rekenen dat je altijd op tijd komt of moeten we ons daar zorgen over maken?" Naderhand kreeg ze te horen dat er niet eerder 'iemand als jou' in het team had gezeten en dat de leidinggevende niet dacht dat ze binnen het profiel van het bedrijf zou passen. "Ik was 15. Ik was een kind. Terugkijkend zou ik tegen die 15-jarige willen zeggen dat het niet aan haar ligt. Dat ze niet minder is. Dat ze niet hoeft te veranderen om geaccepteerd te worden. En dat het belangrijk is om te blijven praten, om het niet in stilte te laten gebeuren."

Bij haar opleiding maakte Jamayra ook regelmatig vervelende situaties mee. Bijvoorbeeld toen ze een les wilde afzeggen, omdat ze die al eerder had gevolgd, wat niet goed viel bij de docent. Later gebeurde het opnieuw, tijdens een gesprek over polarisatie en politieke meningen. "Ik werd er vrij emotioneel van, omdat sommige politieke partijen tegen mij als persoon van kleur zijn." Hier kwamen van zowel medestudenten als de docent vervelende reacties op. "De docent merkte dat het gesprek mij dwarszat en plaatste mij daarom voor de volgende opdracht bij de eerstejaars, terwijl ik een inhaalprogramma voor de derdejaars volgde. Dit vond ik vervelend en dat heb ik hardop gezegd. Daar was de docent niet van gediend en die heeft dit na de les via de mail aan mij laten weten. Ze vond dat ik erg boos overkwam de hele dag. Ik heb toen maar besloten om mijn excuses aan te bieden. Een week later zijn we erover in gesprek gegaan, alleen bleek toen dat ze niet meer goed wist waarom ze mij nou eigenlijk boos vond overkomen. Mijn beste vriendin, van Ghanese afkomst, zei achteraf dat het erop leek dat ze me in het stereotype van boze zwarte vrouw probeerde te duwen."

Jamayra denkt dat veel mensen onbewust een vooroordeel hebben tegenover mensen van kleur. "Een onbewuste bias. Ik heb zelf ook onbewuste vooroordelen. Als dat het geval is, kun je het gesprek aangaan. Als mensen bewust een afkeer hebben tegen mijn identiteit, ga ik liever niet in gesprek. Ik ben een paar keer heel gekwetst uit zo'n gesprek gekomen. Dat is het me niet waard." Jamayra zelf vond lange tijd dat uiterlijk er niet toe zou moeten doen, maar haar moeder maakte haar ervan bewust dat haar uiterlijk juist wél belangrijk en waardevol is. "Mijn uiterlijke kenmerken staan voor wie ik ben en wie ik in het verleden ben geweest. Mijn donkere huidskleur staat symbool voor de mensen die gevochten hebben voor mijn vrijheid."

“Ik moet harder werken dan anderen om ervoor te zorgen dat niemand mij afwijst”

Het ministerie van OCW werkt via de *Agenda tegen discriminatie en racisme*[48] aan het vergroten van gelijke kansen in het onderwijs. Deze aanpak richt zich op bewustwording, diversiteit en meldpunten, en wordt uitgevoerd in samenwerking met de Nationaal Coördinator tegen Racisme en Discriminatie. In paragraaf 2.3 wordt nader ingegaan op stagediscriminatie.

De waardering krijgen die je verdient

Het onderwijs in Nederland speelt een cruciale rol in de ontwikkeling van jongeren en hun kansen op de arbeidsmarkt. Het mbo krijgt steeds meer de waardering die het verdient. Het biedt maatschappelijk relevante opleidingen, levert onmisbaar vakmanschap voor sectoren zoals de zorg, bouw en energietransitie en vormt zo een fundament voor de economie en samenleving. Het mbo leidt vakmensen op die met hun kennis, creativiteit en toewijding bijdragen aan onze samenleving. Het is een plek waar talent tot bloei komt en jongeren worden voorbereid op een betekenisvolle loopbaan.

Steeds meer ongediplomeerde havisten kiezen voor het mbo, met 9 procent van de havo 4-leerlingen die deze overstap maakt. Het aantal overstappers is de afgelopen twee jaar bijna verdubbeld, wat illustreert dat het mbo een serieus alternatief voor het havo is.[49]

Apostolis

"Ik zeg nu tegen mezelf: geen enkel cijfer of diploma gaat bepalen wie ik ben als mens en wat ik voor de samenleving kan betekenen."

Hoewel het middelbaar beroepsonderwijs onmisbaar is voor sectoren zoals de zorg, bouw en energietransitie, ervaren mbo-studenten structureel een gebrek aan maatschappelijke waardering. Jongeren geven aan trots te zijn op hun vak, maar merken dat er regelmatig op hun keuze wordt neergekeken. Deze onderwaardering is niet alleen sociaal voelbaar, maar werkt ook door in carrièreperspectieven, salarissen en de aantrekkelijkheid van het beroepsonderwijs. Het draagt bij aan een verkapte hiërarchie binnen het onderwijssysteem, waarin theoretische opleidingen hoger worden aangeslagen dan praktische.[50] Het is voor het SER Jongerenplatform essentieel dat alle onderwijsvormen de waardering krijgen die ze verdienen, met een specifieke focus op het verbeteren van de werkomstandigheden en erkenning van onderwijstaken. Door het mbo verder te versterken als aantrekkelijk alternatief,

48 Ministerie van OCW (2022) *Agenda tegen discriminatie en racisme: Beleidsopgave.*
49 Inspectie van het Onderwijs (2024) *Staat van het Onderwijs 2024.*
50 Amghar, K. (2024) Het mbo? Het Meest Belangrijke Onderwijs bedoel je, *De Correspondent*.

wordt bijgedragen aan een sterker en inclusiever onderwijssysteem dat studenten voorbereidt op de vraagstukken van de toekomst.

2.3 Stages en werkervaringsplekken

Stages zijn een belangrijk onderdeel van de onderwijsloopbaan en een eerste kennismaking met de arbeidsmarkt. Ze zijn echter niet voor alle studenten even toegankelijk of gelijkwaardig. In deze paragraaf staat de begeleiding bij stages centraal, het vinden van een plek, de rol van stagevergoedingen en de aanpak van stagediscriminatie.

Betere begeleiding essentieel voor gelijke leerervaringen tijdens stages

De kwaliteit van stageplekken in het mbo is over het algemeen voldoende, maar de begeleiding van studenten verdient meer aandacht. Slechts een kwart van de mbo-studenten is (deels) tevreden over de voorbereiding en begeleiding, en bij een vijfde van de opleidingen ontbreekt een gezamenlijke evaluatie achteraf. Sinds 2021 en 2022 zijn er landelijke protocollen en handboeken beschikbaar om de begeleiding, ook voor studenten met extra ondersteuningsbehoeften, te verbeteren.[51] In het hbo zijn studenten vaak positief over de stage-ervaring, vooral in de zorg, waar opleidingen eisen stellen aan stagebegeleiders en terugkomdagen organiseren.[52] Toch geven opleidingen aan dat zij in de praktijk beperkt zicht en invloed hebben op de begeleiding op de werkvloer, mede doordat stagebedrijven te maken hebben met personeelskrapte en hoge werkdruk.[53] Ook het SER Jongerenplatform hoort signalen dat de begeleiding tijdens stages, zowel vanuit instellingen als leerbedrijven, beter kan om gelijke leerervaringen te waarborgen.

De route naar een stageplek is voor veel studenten nog een hindernis

Voor veel studenten is het vinden van een stageplek een noodzakelijke stap richting hun diploma. In 45 procent van de door de Inspectie van het Onderwijs onderzochte mbo-opleidingen ligt de verantwoordelijkheid voor het vinden van een stage volledig bij de student.[54] Dit werkt ongelijkheid in de hand: jongeren zonder netwerk of ervaring met solliciteren lopen een groter risico om geen geschikte plek te vinden. Het aanbod aan stagebedrijven, de sollicitatieprocedure en bereikbaarheid van stageplekken worden daarbij vaak genoemd als knelpunt in het h.o.[55]

51 Inspectie van het Onderwijs (2025) *Staat van het Onderwijs 2025.*
52 ResearchNed (2024) *Stages in het hoger onderwijs: Eindrapportage.*
53 Inspectie van het Onderwijs (2025) *Staat van het Onderwijs 2025.*
54 *Ibid.*
55 ResearchNed (2024) *Stages in het hoger onderwijs: Eindrapportage.*

Apostolis

Apostolis (22) kwam tien jaar geleden met zijn familie vanuit Griekenland naar Nederland. Hij volgt een mbo-opleiding Horeca en facilitaire dienstverlening, maar heeft moeite om een stageplek te vinden. “Ik wil mijn opleiding afronden en me daarna verder ontwikkelen. Daarvoor heb ik een stageplek nodig.”

De zoektocht verloopt moeizaam en dat zorgt voor frustratie. “Sommige bedrijven willen stagiairs voor meerdere dagen per week, maar mijn opleiding biedt maar één dag voor stage. Degenen die wel een plek hebben, hebben die vaak via hun eigen netwerk gekregen. Ik heb dat netwerk niet.”

Zijn eerdere stage-ervaring was ook lastig. “Een collega maakte steeds flauwe opmerkingen. Ik voelde me niet welkom.” Soms vermoedt Apostolis dat discriminatie meespeelt. “Een hotel reageerde enthousiast, maar werd ineens afstandelijk nadat ik mijn cv stuurde. Ik schaam me niet voor mijn achtergrond, maar ik wil gewoon een kans om te laten zien wat ik kan. En dat geldt ook voor andere mbo’ers. Van het stagebureau van de opleiding heb ik een lijst met stageplekken gekregen. Soms staan ze op de lijst als open voor stagiairs en dan hebben ze toch geen plek meer.”

De stress van het zoeken naar een stageplek komt bovenop andere uitdagingen. “Ik gebruik mijn spaargeld, maar dat was bedoeld voor noodsituaties. Nu wordt het steeds minder.” Hij ervaart ook prestatiedruk vanuit zijn familie. “Mijn ouders willen dat ik carrière maak. Ze willen dat ik doe wat zij niet konden, maar die druk is soms te veel.”

“Prestatiedruk kan positief zijn, maar bij mij werd die zo hoog dat ik een burn-out kreeg. Ik vergat voor mezelf te zorgen en deed weinig anders dan studeren, eten en slapen. Ik werd niet meer blij van kleine dingen.” Hij heeft sindsdien zijn kijk op het leven veranderd. “Ik zeg nu tegen mezelf: geen enkel cijfer of diploma gaat bepalen wie ik ben als mens en wat ik voor de samenleving kan betekenen.”

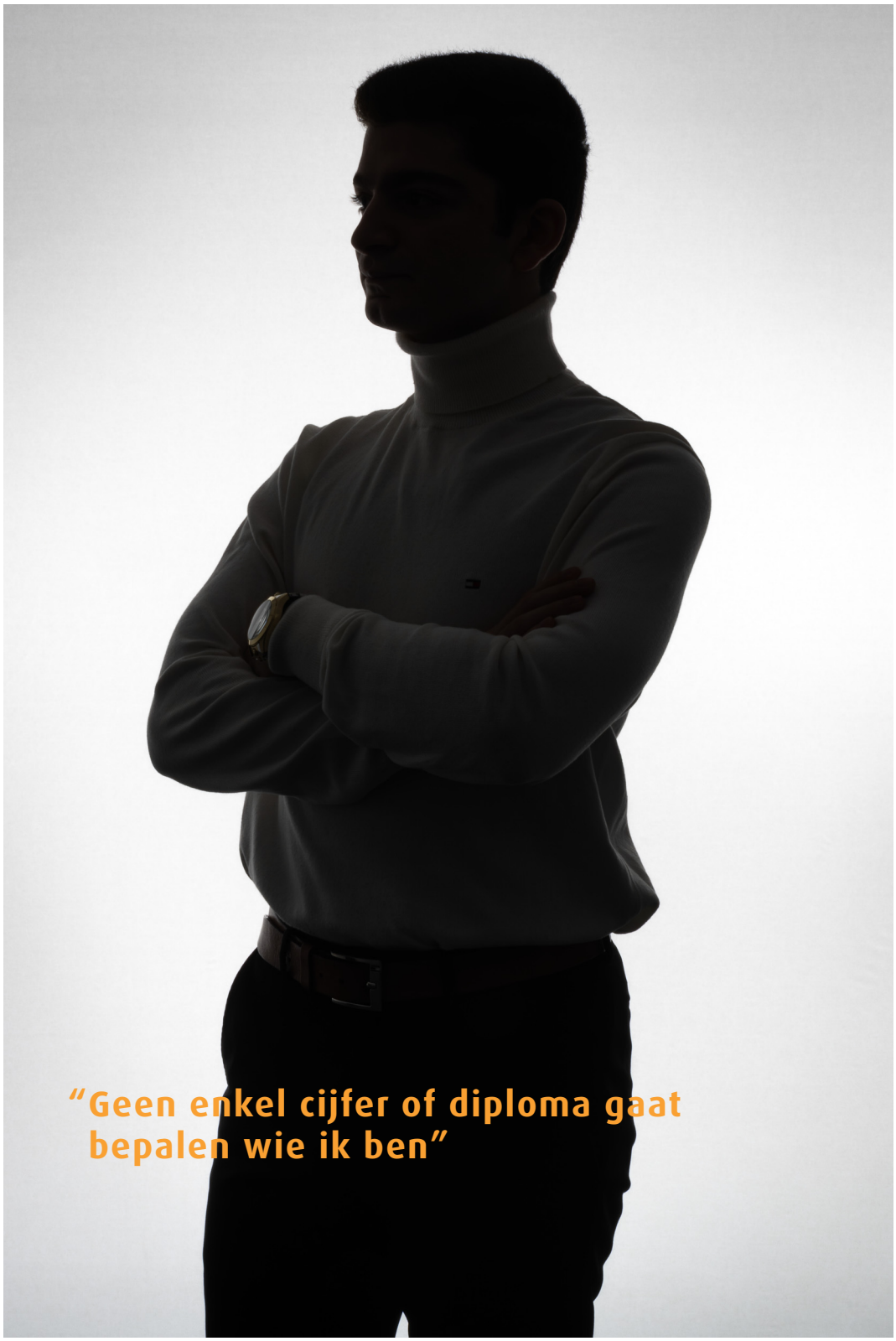

“Geen enkel cijfer of diploma gaat bepalen wie ik ben”

Apostolis

"Ik wil mijn opleiding afronden en me daarna verder ontwikkelen. Daarvoor heb ik een stageplek nodig."

In het mbo gaf 72 procent van de bol-studenten aan al stage te hebben gelopen of daarmee bezig te zijn. Van hen vond 65 procent het niet moeilijk om een plek te vinden, terwijl 26 procent dit juist wel ervaart. Onder bbl-studenten ervaart een kleiner deel (8 procent) moeilijkheden, maar bij entree- en AOC-studenten[56] is het aandeel dat knelpunten ondervindt aanzienlijk groter.[57] Dit wijst op verschillen tussen opleidingsniveaus en onderwijsinstellingen, die meer aandacht verdienen. SBB (Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven) speelt hierbij een centrale rol. Deze organisatie, die in opdracht van het ministerie van OCW werkt, erkent en begeleidt leerbedrijven en ontwikkelt de kwalificatiestructuur. Ook levert SBB stage- en arbeidsmarktinformatie en is het de plek waar beroepsonderwijs en bedrijfsleven afspraken maken over een goede aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt.

Ook in het hbo lukt het de meeste studenten om op tijd een stage te vinden. 81 procent vond zelfstandig een plek, 15 procent via de opleiding en slechts 2 procent vond geen stage. Hoewel het aandeel studenten dat niet (op tijd) een stageplek vindt beperkt is, kan het voor de betreffende groep studenten wel grote gevolgen hebben. Ook rapporteert bijna een derde dat het zoeken veel moeite kostte, vooral in sectoren als taal & cultuur en gezondheidszorg. Studenten met lager opgeleide ouders gaven vaker aan moeite te hebben met het vinden van een stage.[58]

Binnen het wo zoekt 85 procent van de studenten zelf naar een stageplek. 5 procent vond die niet op tijd, wat bij verplichte stages voor een aanzienlijk deel leidde tot studievertraging. Studenten in de sector gedrag & maatschappij rapporteren vaker dat het vinden van een plek moeizaam verliep. Ook wo-studenten uit gezinnen met een lager opleidingsniveau geven vaker aan obstakels te ervaren, wat duidt op sociale ongelijkheid in toegang.[59]

56 AOC staat voor Agrarisch Opleidingscentrum. Een AOC biedt vmbo- en mbo-opleidingen aan in de groene sector.
57 ResearchNed (2024) *JOB-monitor 2024.*
58 ResearchNed (2024) *Stages in het hoger onderwijs: Eindrapportage.* Deze cijfers zijn gebaseerd op een eenmalige meting onder studenten die in de periode maart–augustus 2023 een stage hadden gepland.
59 *Ibid.*

Belang en impact van stagevergoedingen voor studenten

Stagevergoedingen zijn voor veel studenten van groot belang. Ze bieden erkenning voor het werk dat ze leveren en maken het mogelijk om de stageperiode financieel te overbruggen zonder een bijbaan. In het hbo ontvangt circa 75 procent van de studenten een stagevergoeding, met een gemiddeld bedrag van ongeveer 367 euro per maand. De vergoeding verschilt sterk per sector: in techniek, ICT, economie en recht is een vergoeding gebruikelijk, terwijl dit in het onderwijs veel minder voorkomt. Voor een op de drie studenten speelt de hoogte van de vergoeding een rol bij de stagekeuze. Studenten met ouders zonder h.o. hechten hier vaker belang aan dan studenten met h.o.-opgeleide ouders.[60]

Een minimumstagevergoeding kan bijdragen aan een eerlijker speelveld en de toegankelijkheid van stages vergroten, vooral voor studenten die hun stage anders moeten combineren met betaald werk. Voor studenten met een lagere sociaal-economische achtergrond weegt de vergoeding vaak zwaarder mee bij hun keuze. Tegelijkertijd vraagt de invoering van een minimumvergoeding om een zorgvuldige uitvoering. Niet omdat stagiairs te veel zouden vragen, maar omdat het stageaanbod niet mag verschralen. Vooral in sectoren waar vergoedingen nu laag zijn of ontbreken, of bij kleinere organisaties, kunnen extra kosten gevolgen hebben voor het aanbod aan stages. De kosten verschillen bovendien per stageplek en zijn sterk afhankelijk van de begeleiding en de match met de student.[61]

De minister van OCW heeft de Tweede Kamer in april 2025 toegezegd te verkennen op welke wijze wettelijk verplichte minimumstagevergoedingen kunnen worden vastgelegd en ingericht en zal de Tweede Kamer hierover in ieder geval voor eind 2025 informeren.[62] Het SER Jongerenplatform is benieuwd naar de uitkomsten van deze verkenning.

Beleid rondom stagediscriminatie staat nog in de kinderschoenen

Stages vormen een belangrijke schakel tussen onderwijs en werk, maar zijn niet voor iedereen even toegankelijk. Studenten met een functiebeperking of een niet-westerse migratieachtergrond ervaren structurele belemmeringen. Zo maken studenten met een migratieachtergrond minder kans op een positieve reactie bij hun stagezoektocht.[63] Een op de tien studenten vermoedt discriminatie. Dit komt het

60 *Ibid.*
61 Dialogic, SEO & VU (2024) *Verkennend Onderzoek Minimumstagevergoeding;* ResearchNed (2024) *Stages in het hoger onderwijs: Eindrapportage.*
62 Tweede Kamer (2024–2025) *Toezegging bij Stages in het mbo, hbo, wo en aansluiting op de arbeidsmarkt* (TZ202504-014).
63 Verwey-Jonker Instituut (2021) *Ongelijke kansen op de stagemarkt: Onderzoek naar objectief vastgestelde en ervaren stagediscriminatie in het mbo in Utrecht.*

meest voor onder Marokkaans-Nederlandse studenten (44 procent) en treft universiteitsstudenten vaker dan mbo- en hbo-studenten.[64] Tegelijkertijd ontbreekt bij opleidingen vaak het zicht op de omvang van stagediscriminatie, mede door een gebrek aan meldingen. Studenten hebben vaak weinig vertrouwen in een veilige afhandeling en vrezen negatieve gevolgen, waardoor het probleem deels onzichtbaar blijft.[65]

Apostolis
"Ik wil gewoon een kans om te laten zien wat ik kan."

Zoals eerder gezegd ondervinden ook studenten met een functiebeperking extra drempels. Zij moeten vaker solliciteren, worden minder snel aangenomen en ervaren geregeld discriminatie – vooral in het mbo. Het gaat dan onder andere om jongeren met een motorische beperking, psychische klachten of een autismespectrumstoornis (ASS).[66] Discriminatie bij stages beperkt niet alleen de onderwijservaring, maar heeft directe gevolgen voor arbeidsmarktkansen en zelfvertrouwen.

Het SER Jongerenplatform vindt het essentieel dat stagediscriminatie actief wordt aangepakt. Dat vraagt om bewustwording bij werkgevers en opleidingen, veilige en toegankelijke meldsystemen, en duidelijke afspraken over opvolging. Zolang gelijke kansen niet vanzelfsprekend zijn, mag het onderwijs zich hier niet bij neerleggen. Daarnaast moeten er mechanismen worden ontwikkeld waarmee studenten zonder angst voor repercussies discriminerende situaties kunnen melden en waarin maatregelen snel en effectief kunnen worden genomen. Alleen door dit probleem gezamenlijk aan te pakken, kunnen we de kansen voor alle studenten vergroten en een eerlijkere toegang tot de arbeidsmarkt realiseren.

2.4 Op kamers gaan

Uit eerdere verkenningen van het SER Jongerenplatform bleek dat er in Nederland een structureel tekort aan studentenhuisvesting is. Het huidige huisvestingstekort bedraagt 23.100 woonruimten.[67] Dit tekort wordt veroorzaakt door een groeiende studentenpopulatie. Afgestudeerden blijven langer wonen in hun studentenwoning, aangezien betaalbare woonruimte schaars is. Dit maakt het voor nieuwe studenten steeds moeilijker om geschikte woonruimte te vinden. In 2022 zijn

64 SCP (2020) *Ervaren discriminatie in Nederland II.*
65 Inspectie van het Onderwijs (2024) *Staat van het Onderwijs 2024.*
66 ECBO, KBA Nijmegen & ResearchNed (2024) *Onderzoek naar stagediscriminatie van studenten met een functiebeperking in het mbo, hbo en wo.*
67 Kences (2024) *Landelijke monitor studentenhuisvesting 2024.*

afspraken gemaakt in het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting om het tekort terug te dringen door meer grip op instroom, vergroting van het aanbod en betaalbaarheid. Als de bouwplannen worden uitgevoerd zal het tekort tussen de studiejaren 2023–2024 en 2031–2032 naar verwachting toenemen naar 26.300 tot 42.400 woonruimten.[68] Het tekort aan kamers raakt niet alleen de fysieke woonruimte, maar ook het sociaal-maatschappelijk leven van studenten. Daniël is daar een voorbeeld van. Al geruime tijd zoekt hij naar een kamer in de regio Den Haag, maar tot nu toe zonder succes. Hij woont nog in Eindhoven, waardoor hij dagelijks 4,5 uur reist.

Daniël
"Je vindt het makkelijkst een kamer via je netwerk, maar zo'n netwerk bouw je pas op als je een kamer hebt."

Op kamers gaan in cijfers

Het merendeel van de mbo-studenten, namelijk 80 procent, blijft tijdens hun studie thuis wonen. Dit aandeel is de afgelopen acht jaar ongeveer gelijk gebleven. Er zijn in totaal 93.600 mbo-studenten die uitwonend zijn. 67 procent van de uitwonende mbo-studenten woont buiten de eigen studiestad. Dit aandeel ligt ruim twee keer zo hoog als onder uitwonende h.o.-studenten (31 procent).*
Van de h.o.-studenten tot 22 jaar woont 55 procent nog thuis, terwijl slechts 26 procent van de h.o.-studenten van 23 jaar en ouder nog bij hun ouders woont. Dit wijst erop dat oudere studenten vaker zelfstandig wonen. Van de Nederlandse internationale diplomastudenten geeft 37 procent aan in het buitenland te verblijven, omdat ze nog geen woonruimte in Nederland hebben gevonden. Van de Nederlandse h.o.-studenten woont 20 procent nog thuis vanwege het gebrek aan beschikbare woonruimte, terwijl 22 procent aangeeft geen behoefte te hebben om uit huis te gaan.**
De betaalbaarheid van een studentenwoning staat nog steeds onder druk. Zo geeft 17 procent van de thuiswonende mbo-studenten aan thuis te wonen omdat ze te weinig geld hebben om uit huis te gaan. Ook een grote groep thuiswonende Nederlandse h.o.-studenten (44 procent) geeft aan dat de betaalbaarheid van woonruimte de belangrijkste reden is om nog thuis te wonen.

* Kences (2024) *Landelijke monitor studentenhuisvesting 2024.*
** *Ibid.*

68 Voortgangsbrief studentenhuisvesting (september 2024). Ten opzichte van de start van het LAS in 2022 loopt het tekort terug; destijds werd het tekort tot studiejaar 2028/29 op een aantal tussen de 58.300 en 66.700 eenheden geschat. Maar het tekort geeft ook aan dat er nog veel actie nodig is.

334.400 h.o.-studenten (45 procent) wonen nog bij hun ouder(s)/verzorger(s). Het aandeel is echter afhankelijk van het onderwijstype. Bij studenten aan de hogeschool ligt het aandeel op 60 procent, terwijl het aandeel bij universitaire studenten op 27 procent ligt.*
Het aantal jongeren dat wil verhuizen naar een (andere) studentenkamer is nagenoeg gelijk aan het aantal in 2019 (14 procent) en 2021 (17 procent). Minder jongeren denken echter dat verhuizen naar een studentenkamer zeker haalbaar is (27 procent in 2023 ten opzichte van 52 procent in 2021).**
De verwachting is dat het tekort aan studentenhuisvesting in de twintig grootste studiesteden tussen de collegejaren 2023–2024 en 2031–2032 verder zal toenemen. Het tekort voor h.o.-studenten zal naar verwachting stijgen van 23.100 naar tussen de 26.300 en 42.400 woonruimten.
Onder jongeren die zeker of misschien willen verhuizen naar een (andere) studentenkamer, wordt de beschikbaarheid van kamers het vaakst als belemmering genoemd (57 procent, tegenover 39 procent in 2021). Andere genoemde belemmeringen zijn het niet willen opbouwen van een studieschuld (33 procent ten opzichte van 32 procent in 2021), niet voldoende inkomsten hebben om de huur te betalen (40 procent ten opzichte van 26 procent in 2021), de slechte kwaliteit van de kamers (18 procent) en niet meer huur willen betalen (15 procent).***

* Kences (2024) *Landelijke monitor studentenhuisvesting 2024.*
** Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
*** *Ibid.*

Aanhoudend tekort aan studentenhuisvesting

Hoewel het aantal uitwonende eerstejaars stijgt, blijft het voor veel studenten moeilijk om een kamer te vinden. De verwachting is dat het tekort aan studentenhuisvesting verder zal toenemen. Wanneer ook de vraag naar studentenhuisvesting voor mbo-studenten wordt meegenomen, zal het tekort mogelijk nog groter zijn. Mbo-studenten vormen een groeiende en vaak onderbelichte doelgroep binnen de studentenhuisvesting. In het *Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting 2023 tot 2030* wordt onderkend dat mbo-studenten relatief vaak jonger zijn, minder bestedingsruimte hebben en minder snel voorrang krijgen op de woningmarkt dan h.o.-studenten. Tegelijkertijd is hun woonvraag substantieel: in de twintig grootste studiesteden bedraagt de geschatte woonvraag van mbo-studenten op termijn zo'n 36.000 tot 39.000 kamers. Het actieplan pleit daarom voor specifieke inzet op het realiseren van passende, betaalbare huisvesting voor deze groep, bijvoorbeeld in samen-

werking met regionale onderwijsinstellingen en woningcorporaties.[69] Al deze informatie benadrukt de urgentie van beleidsmaatregelen om het tekort aan betaalbare en geschikte studentenhuisvesting aan te pakken en zo de sociale en economische druk op jongeren te verlichten.[70]

Daniël

"Ik zou de reistijd liever gebruiken om te sporten, vrienden te maken of gewoon eens na college te blijven hangen. Maar ik moet altijd op tijd terug naar huis."

Betaalbare studentenhuisvesting blijft een urgente opgave

Een ander belangrijk punt is de betaalbaarheid van studentenhuisvesting. Die staat nog altijd onder druk. Recente cijfers laten zien dat de huur van de studentenkamers ook in 2024 bleef stijgen.[71] Volgens het *Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting 2023 tot 2030* zijn er tot en met 2030 ruim 60.000 extra en betaalbare studentenwoningen nodig, vooral in de grootste studiesteden. Overheid en betrokken partijen zetten daarom in op versnelling van de bouw, beter gebruik van bestaande woonruimte en duidelijke informatievoorziening, ondersteund door meerjarige prestatieafspraken en jaarlijkse rapportages.[72]

Het systeem van huurtoeslag beïnvloedt de betaalbaarheid van studentenwoningen. Alleen zelfstandige woonruimten komen daarvoor nu in aanmerking. Dat vormt een belemmering, vooral voor mbo-studenten met beperkte financiële ruimte. Toegang tot huurtoeslag voor onzelfstandige woonruimten zou kunnen bijdragen aan betaalbaarheid en zo ook het woningtekort verlichten, vooral voor mbo-studenten die vaker afhankelijk zijn van lagere inkomens en minder vaak toegang hebben tot extra vormen van financiële ondersteuning.[73]

De herinvoering van de basisbeurs heeft het besteedbaar budget[74] van studenten vergroot. In het studiejaar 2023–2024 is dat gemiddeld 770 euro per maand voor thuiswonende h.o.-studenten en 1.185 euro voor uitwonenden. Laatstgenoemden betalen gemiddeld 565 euro aan woonlasten, oftewel 43 procent van hun budget.

69 Netwerk Kennissteden Nederland [et al.] (2023) *Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting 2022 tot 2030.*
70 Kences (2023) *Landelijke monitor studentenhuisvesting 2023.*
71 *Ibid.*
72 Ministeries van BZK en VRO (2023) *Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting 2022–2030.*
73 ABF Research (2024) *Effect huursubsidie onzelfstandige woonruimten op woonwensen studenten.*
74 Het besteedbaar budget is het besteedbaar inkomen (bruto-inkomen + zorgtoeslag - zorgverzekering - belasting en premie inkomensverzekeringen) minus woongerelateerde inkomsten (huurtoeslag + hypotheekrenteaftrek) plus leningen minus studiekosten (onder meer collegegeld).

Daniël

Daniël (20) reist iedere dag maar liefst minimaal 4,5 uur tussen Eindhoven en Den Haag. Hij woont bij zijn ouders in Noord-Brabant. Het lukt vooralsnog niet om een kamer te vinden in de stad waarin hij nu ruim een halfjaar studeert. "Je vindt het makkelijkst een kamer via je netwerk, maar zo'n netwerk bouw je pas op als je een kamer hebt."

De kamernood onder studerende jongeren is hoog. Zo hoog, dat het zelfs met een bovengemiddeld budget en niet té ingewikkelde eisen binnen een halfjaar niet altijd lukt om een kamer te vinden. Daniël zit in zijn eerste jaar van de studie Politicologie aan de Universiteit Leiden. Als het openbaar vervoer helemaal meewerkt, is dat twee uur en een kwartier reizen vanaf zijn woonplaats.

Hij wil graag op kamers: "Maar dan niet in een zuiphuis en ook niet een ranzige kamer." Veel ingewikkelder dan dat zijn de wensen niet. Bovendien is zijn budget van maximaal 800 euro per maand iets hoger dan de gemiddelde kamerprijs die de gemeente Leiden op haar website noemt: 695 euro. "Ik kijk vooral op Facebook. Soms neem ik een maand een abonnement op Kamernet. Bijvoorbeeld in februari, een maand waarin best wat kamers vrijkomen. Ik heb me ook nog aangemeld op een paar andere websites, maar met pas vijf maanden zoeken, sta ik vrij achteraan in de wachtrij."

Hij is al een paar keer naar hospiteeravonden geweest: avonden waarop studentenhuizen geïnteresseerden laten langskomen om een nieuwe huisgenoot te selecteren. "De laatste keer was ik met zeven man, maar ik heb ook al drie keer twaalf man op een avond meegemaakt. Voor één kamer."

Met de lange dagelijkse reistijd heeft Daniël het ondertussen wel gezien. "Ik zou die 4,5 uur liever besteden aan iets anders, bijvoorbeeld sporten. Ik kan ook nooit lang in Den Haag blijven, omdat ik altijd om kwart voor tien de laatste trein moet hebben. Soms, als het heel koud is of regent, sla ik een dag college over. Nog los van dat het handiger is qua reistijd, wil ik ook graag op kamers omdat ik eraan toe ben. Ik wil in Den Haag werk zoeken en vrienden maken."

Zijn woonperikelen mogen dan pittig zijn, Daniël realiseert zich dat hij als Nederlandse student evengoed bevoorrecht is. "Nederlands onderwijs is kwalitatief goed en toegankelijk vergeleken met veel andere plekken in de wereld. Ook financieel gaat het wel, want je krijgt nog best wat geld van DUO. Ik denk trouwens dat Nederlanders überhaupt bevoorrecht zijn. We wonen in een klein, rijk land. Er komt schoon drinkwater uit de kraan. We hebben het warm in de winter. Ik bedoel niet dat je daarom nergens over mag klagen, maar op wereldschaal zijn onze problemen relatief."

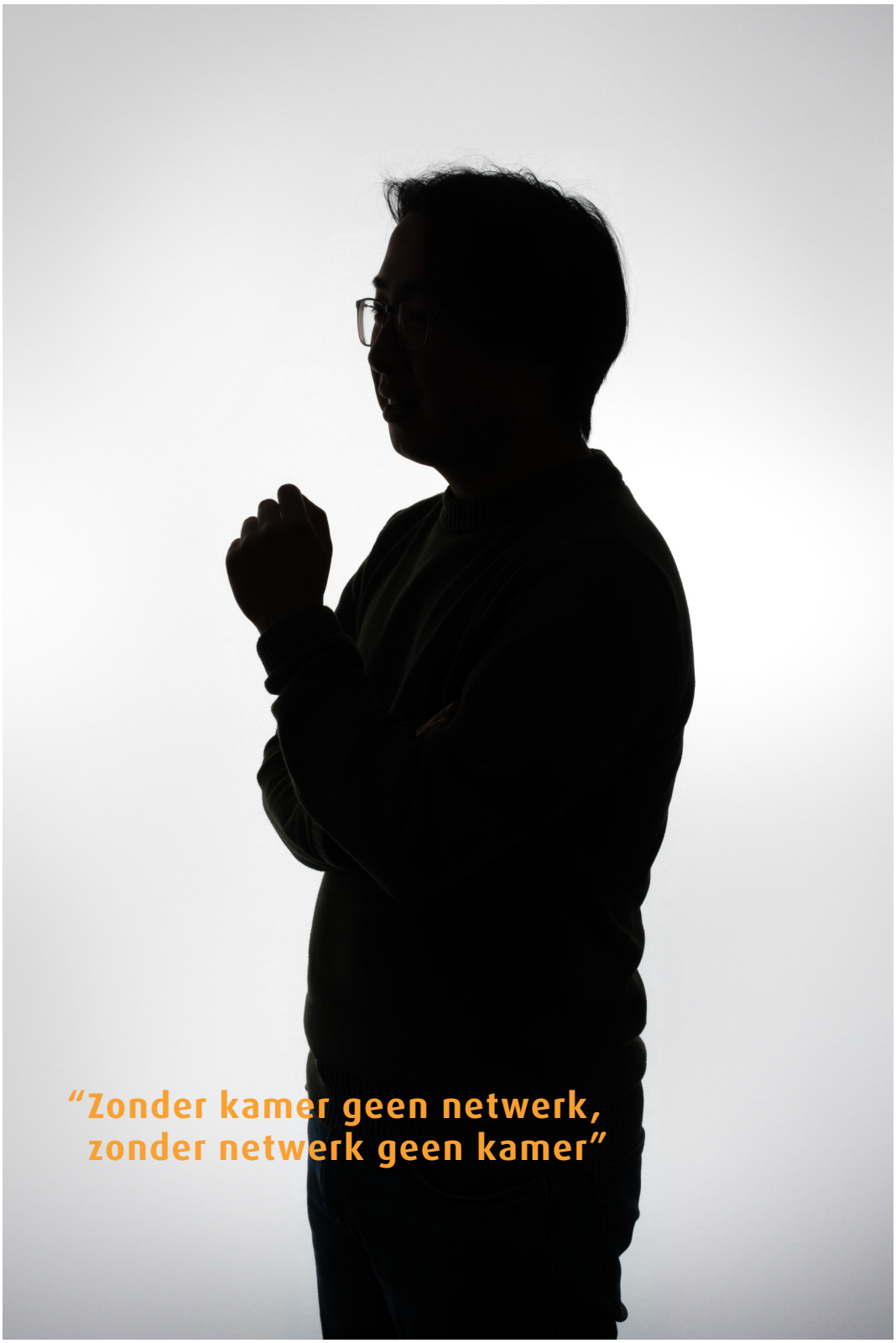
“Zonder kamer geen netwerk,
zonder netwerk geen kamer”

Gecorrigeerd voor inflatie is het budget sneller gestegen dan de woonlasten, waardoor de woonquote licht is gedaald. Dat is positief, maar de betaalbaarheid blijft een aandachtspunt.[75]

Ongelijke toegang tot studentenhuisvesting: de positie van mbo-studenten

Veel mbo-studenten hebben het gevoel dat het voor hen moeilijker is om een studentenwoning te vinden dan voor studenten in het hbo of aan de universiteit. Studenten die aangaven dat ze wel naar een woning hebben gezocht, maar er geen hebben gevonden of niet werden uitgenodigd of gekozen door een studentenhuis, kregen de vraag of zij denken dat hun mbo-achtergrond hierbij een rol speelt. Bijna de helft van hen (49 procent) denkt dat dit inderdaad het geval is.[76] Uit de antwoorden op Kamervragen blijkt dat mbo bol-studenten bij elf van de dertien corporaties (aangesloten bij Kences) terechtkunnen voor studentenhuisvesting (97 procent van het aanbod). Twee corporaties sluiten mbo'ers nog uit vanwege historische banden met hbo/wo-instellingen. De minister roept hen op dit beleid aan te passen. Voor bbl-studenten geldt vaker uitsluiting, omdat zij geen voltijdstudie volgen. Via het Landelijk Platform Studentenhuisvesting wordt aangedrongen op handhaving van gelijke toelatingsregels.[77]

Verder blijkt dat hospiteren voor een kamer structurele uitsluiting kan veroorzaken voor bepaalde groepen studenten. Dit wordt met name ervaren door studenten met een fysieke beperking en/of een biculturele Nederlandse achtergrond. Zij komen specifieke uitdagingen tegen gedurende het hospiteerproces die het lastiger kunnen maken om aan een kamer te komen.[78]

Omdat het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting (LAS) zich vooral richt op studenten binnen het hbo en wo, zijn er in 2025 nieuwe afspraken gemaakt om studentenhuisvesting toegankelijker te maken voor mbo-studenten. Koepelorganisaties JOBmbo, de MBO Raad en de Vereniging Hogescholen hebben zich aangesloten bij het Landelijk Platform Studentenhuisvesting (LPS).[79]

75 Kences (2023) *Landelijke monitor studentenhuisvesting 2023.*
76 ResearchNed (2024) *JOB-monitor 2024.*
77 Ministerie van BZK (2024) *Beantwoording schriftelijke vragen over studentenhuisvesting voor Mbo.*
78 Regioplan (2024) *Hospiteren in Utrecht.*
79 Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2025) *Landelijk Platform Studentenhuisvesting uitgebreid met koepels mbo en hbo.*

2.5 Conclusie en aanbevelingen

Het Nederlandse vervolgonderwijs biedt veel jongeren de mogelijkheid om hun talenten te ontwikkelen en hun toekomst vorm te geven. Toch blijkt uit deze verkenning dat die belofte voor een groeiende groep jongeren minder vanzelfsprekend wordt. Het stelsel dat ooit gebouwd werd op het principe van brede toegankelijkheid, biedt vandaag de dag niet voor iedereen dezelfde kansen. Jongeren worden geconfronteerd met ongelijkheden die diepgeworteld zijn in structurele problemen, onvoldoende ondersteuning en een gebrek aan samenhang in beleid.

Voor veel jongeren is de route naar, door het vervolgonderwijs onnodig complex en soms onrechtvaardig. De toegankelijkheid van opleidingen verschilt per achtergrond. De betaalbaarheid van studeren staat onder druk door stijgende kosten en beperkte financiële buffers. Voor bepaalde groepen studenten is het lastiger om door selectieprocedures te komen. Studenten met een beperking, met mantelzorgtaken of met psychische klachten krijgen lang niet altijd de ondersteuning die nodig is om succesvol te zijn. De fysieke beschikbaarheid van woonruimte, passende stageplekken en begrijpelijke voorlichting zijn allesbepalend voor studiesucces, maar worden nog te vaak aan toeval of eigen netwerk overgelaten.

Deze vraagstukken raken niet alleen de individuele student, maar ook de samenleving als geheel. Wanneer jong talent verloren gaat door stress, uitval of financiële zorgen, schaadt dat het toekomstig verdienvermogen en het maatschappelijk weefsel. Het raakt de zorg, het onderwijs, de techniek en de cultuur. Het vergroot ongelijkheid tussen regio's, inkomensgroepen en opleidingsniveaus. En het draagt bij aan onzekerheid en wantrouwen in de publieke voorzieningen.

Om het tij te keren is er meer nodig dan reparaties aan de randen van het systeem. Er is behoefte aan een langetermijnvisie op onderwijs die recht doet aan alle jongeren en die voorbijgaat aan het rendement van het individu alleen. Daarbij hoort een stabiel en voorspelbaar beleid, zodat jongeren kunnen bouwen op de toezeggingen die hun zijn gedaan. Tegelijk moet het beleid flexibel genoeg zijn om maatwerk te leveren aan wie dat nodig heeft. Doorlopende leerlijnen, eerlijke doorstroomroutes en waardering van alle opleidingsniveaus zijn daarbij cruciaal. De onderwaardering van het mbo, de kwetsbare positie van internationale studenten en de structurele belemmeringen voor eerstegeneratiestudenten zijn voorbeelden van knelpunten die niet incidenteel, maar systemisch aangepakt moeten worden.

Het bevorderen van mentale gezondheid verdient een structurele plaats in het onderwijsbeleid. Jongeren hebben behoefte aan rust, begeleiding en ruimte om fouten te kunnen maken. Mentale druk, prestatiedruk en het gevoel er alleen voor te staan ondermijnen hun veerkracht en motivatie. Onderwijsinstellingen moeten daarom niet alleen opleiden, maar ook bijdragen aan een leeromgeving waarin studenten zich veilig, gezien en gesteund voelen. Niet elke jongere heeft dezelfde uitgangspositie, maar het onderwijs kan wel zorgen voor een gelijker speelveld.

Om dit alles mogelijk te maken, is consistente samenwerking nodig tussen overheid, onderwijsinstellingen, werkgevers en maatschappelijke organisaties. Jongeren verdienen dat er structureel met hen wordt meegedacht en dat hun signalen serieus worden genomen. Dat vraagt om vertrouwen, duidelijkheid en volharding. Alleen zo kunnen we bouwen aan een onderwijsstelsel dat jongeren niet ontmoedigt, maar juist versterkt. Dat hen voorbereidt op een toekomst vol uitdagingen, maar ook vol mogelijkheden. En dat bijdraagt aan een samenleving waarin iedereen de kans krijgt om volwaardig mee te doen.

Deze analyse vormt de basis voor de volgende aanbevelingen van het SER Jongerenplatform:

Zorg voor een voorspelbaar en toereikend stelsel van studiefinanciering
Studenten ervaren financiële stress door onvoorspelbare regelgeving, een hoge schuldenlast en onduidelijkheid over de gevolgen van studieleningen. Voer het SER Jongerenplatform-advies *Studeren zonder druk* uit door te zorgen voor een stabiele en toereikende basisbeurs, een eenvoudig en helder financieringsstelsel, en duidelijkheid over de rente op studieleningen en de langetermijngevolgen daarvan – bijvoorbeeld bij het aanvragen van een hypotheek. Dit vermindert financiële stress en versterkt het vertrouwen van studenten in hun toekomst.

Investeer structureel en gericht in de mentale gezondheid van studenten
De mentale gezondheid onder studenten is al lange tijd een punt van zorg. Mentale gezondheid is echter een randvoorwaarde voor studiesucces. Investeer structureel en gericht in preventie, weerbaarheid en sociaal contact binnen mbo en h.o. Breid de zorgplicht van onderwijsinstellingen uit en stel voldoende middelen beschikbaar voor studentenpsychologen en studieadviseurs die actief contact zoeken met studenten. Zorg daarbij voor laagdrempelige ondersteuning en beleid dat gericht is op het voorkomen en vroegtijdig signaleren van klachten.

Verbeter de onafhankelijke informatievoorziening over arbeidsmarktkansen
Jongeren beschikken niet altijd over volledige en actuele informatie over baankansen, wat het maken van goed geïnformeerde keuzes in het onderwijs bemoeilijkt. Zorg voor betere en onafhankelijke informatie over arbeidsmarktperspectieven voor studenten. Gerichte en toegankelijke arbeidsmarktinformatie ondersteunt jongeren bij het maken van realistische keuzes en bevordert een soepele overstap van onderwijs naar werk.

Waarborgen van stagekwaliteit en het tegengaan van stagediscriminatie
Introduceer een stagepact voor hbo en wo dat gericht is op het waarborgen van stagekwaliteit, een goede stagebegeleiding en het tegengaan van stagediscriminatie. Binnen dit pact kunnen bestaande organisaties met ervaring op dit terrein, zoals SBB of vergelijkbare partijen, een rol krijgen in de uitvoering en monitoring, waarbij ook lessen worden getrokken uit hun eerdere ervaringen. Waar nodig kan wetgeving worden aangepast om een structurele borging mogelijk te maken. Zo ontstaat een onafhankelijke en duurzame aanpak die studenten in het hoger onderwijs gelijke kansen biedt op een rechtvaardige overstap naar de arbeidsmarkt.

Zorg voor toegankelijke studentenhuisvesting voor alle studenten
Vooral mbo-studenten ondervinden belemmeringen bij het vinden van een betaalbare en passende woonplek, onder meer door schaarste en beperkingen in het toewijzingsbeleid. Vergroot het aanbod en de toegankelijkheid van studentenhuisvesting voor alle studenten, inclusief mbo-studenten in zowel bol- als bbl-opleidingen. Voorkom uitsluiting van specifieke groepen door regelgeving, toewijzing en het aanbod beter af te stemmen op verschillende leerroutes en woonbehoeften.

3 Aan het werk en ondernemen

Voor veel jongeren is het vinden van passend werk of het starten van een onderneming een belangrijke stap naar zelfstandigheid en maatschappelijke deelname. Toch is het betreden van de arbeidsmarkt niet vanzelfsprekend: jongeren lopen vaker tijdelijke of flexibele contracten, bouwen minder zekerheden op en ervaren een hoge mentale druk. Ook ondernemerschap is niet voor iedereen even toegankelijk. Dit hoofdstuk verkent het SER Jongerenplatform hoe jongeren hun plek vinden op de arbeidsmarkt. In 3.1 staat hun start op de arbeidsmarkt centraal. 3.2 laat zien dat kansen ongelijk verdeeld zijn en mentale druk toeneemt. 3.3 gaat in op inkomenszekerheid en sociale bescherming. 3.4 bespreekt jong ondernemerschap als alternatief. De conclusie in 3.5 schetst wat nodig is om jongeren structureel perspectief te bieden.

In dit hoofdstuk zal beperkt worden ingegaan op de financiële positie en economische zelfstandigheid van jongeren. Het SER Jongerenplatform is voornemens om hier een apart (brief)advies aan te wijden.

3.1 Aan het werk

Werken is voor jongeren een belangrijke stap naar zelfstandigheid en bied toekomstperspectief. In 3.1 bekijkt het SER Jongerenplatform hoe jongeren hun weg naar de arbeidsmarkt vinden, wat hen daarbij helpt of juist belemmert en hoe hun positie zich ontwikkelt. Daarbij geldt het uitgangspunt dat werk moet lonen: jongeren moeten uitzicht hebben op bestaanszekerheid, perspectief en eerlijke kansen. De tekst biedt cijfers over arbeidsparticipatie, werkloosheid, het soort werk en gewerkte uren, maar ook over de aansluiting tussen onderwijs en werk, en de problemen waar jongeren zonder werk tegenaan lopen.

Aan het werk in cijfers

In 2024 had 77,7 procent van de 15- tot 27-jarigen in Nederland betaald werk. Dit is een lichte daling ten opzichte van de 77,9 procent in 2023, maar nog steeds aanzienlijk hoger dan de 69,0 procent in 2014. De arbeidsdeelname steeg nagenoeg elk jaar sinds 2014. Bij jongeren die geen onderwijs volgen is de arbeidsparticipatie hoog, toch daalde de arbeidsparticipatie licht in 2022, 2023 en 2024. Het aantal jongeren dat geen werk heeft én geen onderwijs volgt steeg van 100.000 in 2021 naar 126.000 in 2024. Dit komt deels door een toename van het aantal werkloze jongeren: in 2024 waren er 50.000 niet-onderwijsvolgende werkloze jongeren die op zoek waren naar werk, vergeleken met 37.000 in 2021. Daarnaast waren er 76.000 jongeren die niet werkten, niet op zoek waren naar werk of daarvoor niet beschikbaar waren, bijvoorbeeld door ziekte.* Ondanks de recente stijging is over een langere periode het werkloosheidspercentage onder jongeren gedaald en dit geldt voor alle herkomstgroepen. In 2014 was 13,7 procent van de jongeren van 15 tot 25 jaar werkloos. In 2024 is dit gedaald tot 8,7 procent. Onder de jongeren die in Nederland zijn geboren waarvan de ouders buiten Europa zijn geboren is het percentage gedaald van 24,1 procent in 2014 naar 11,6 procent in 2024. Onder jongeren die in Nederland zijn geboren waarvan de ouders in Nederland zijn geboren is het werkloosheidspercentage gedaald van 11,4 procent in 2014 naar 7,2 procent in 2024.** Ruim driekwart van de werkende 15- tot 25-jarigen werkt in deeltijd. Van de jongeren die onderwijs volgen en daarnaast werken, had 88 procent een deeltijdbaan.*** Deeltijdwerken is onder jongeren gewild: niet alleen als bijbaan naast het onderwijs, maar ook vanwege zorgverplichtingen, slechte gezondheid, vrijwilligerswerk of om tijd over te houden om een eigen bedrijf op te starten.**** Ter vergelijking: van alle werkenden werkt bijna de helft in deeltijd.***** Bij jongeren van 15 tot 27 jaar die onderwijs volgen is het beeld qua arbeidsparticipatie redelijk consistent: van 74,0 procent in 2023 naar 73,8 procent in 2024. De werkloosheid onder jongeren is op dit moment over een langere termijn gezien relatief laag, hoewel het percentage in de afgelopen twee jaar is gestegen. Onder de niet-onderwijsvolgende jongeren van 15- tot 27-jaar was het werkloosheidspercentage 6,2 procent in 2024, vergeleken met 10,5 procent in 2014. Onder de onderwijsvolgende jongeren van 15 tot 27 jaar was het werkloosheidspercentage 8,9 procent, tegenover 14,1 procent in 2014. In totaal waren er in 2024 177.000 werkloze 15- tot 27-jarigen, waarvan 127.000 onderwijsvolgend.******

* CBS (2025) *Geen verdere toename van jongeren met betaald werk.*
** Nji (2025) *Cijfers over jeugdwerkloosheid* en CBS StatLine (2025) *Arbeidsdeelname; leeftijd en herkomst.*
*** CBS StatLine (2025) *Arbeidsdeelname; jongeren (15 tot 27 jaar).*
**** Changeyourbusiness (2022) *Jongeren vinden drie dagen werken wel genoeg.*
***** CBS (2022) *Wie werken het vaakst in deeltijd?*
****** CBS (2025) *Geen verdere toename van jongeren met betaald werk.*

In 2023 gaf 2 procent van de jonge werknemers tussen 15 en 27 jaar aan sterk belemmerd te worden door een langdurige ziekte, aandoening of handicap bij het uitvoeren van hun werk, terwijl 11 procent lichte belemmeringen ervoer. Van de niet-werkende jongeren gaf 6 procent aan dat ze door ziekte of handicap sterk belemmerd zouden worden in het vinden van werk en 6 procent ervoer een lichte belemmering.*

* CBS (2024) *Landelijke Jeugdmonitor 2024.*

Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt: verschillen in baankansen na het diploma

De aansluiting tussen opleiding en werk blijkt niet vanzelfsprekend. Praktijkleerlingen en die van het voortgezet speciaal onderwijs (vso) die extra begeleiding krijgen, zoals van een jobcoach, vinden vaker duurzaam werk of een passende vervolgopleiding.[1] Ook binnen het mbo zijn er duidelijke verschillen. Zo doen bol- en entreestudenten het gemiddeld minder goed dan bbl-studenten. Bbl'ers beginnen sneller met werken, terwijl bol'ers op termijn hogere lonen verdienen.[2]

Voor hbo en wo geldt: afgestudeerden vinden doorgaans snel werk, maar dit werk sluit niet altijd aan bij hun richting of niveau. In het hbo leveren masters betere kansen op dan bachelors. Een meerderheid van de hbo'ers vindt werk dat past bij de opleiding. Afgestudeerden uit de zorg en het onderwijs vinden het vaakste een baan binnen hun eigen vakgebied; afgestudeerden in de kunst blijven achter.[3] Naast verschillen tussen opleidingsrichtingen spelen ook achtergrondkenmerken een rol. Hbo-afgestudeerden met een migratieachtergrond zoeken langer naar een eerste baan en hebben minder vaak een vast contract, terwijl hun functieniveau en loon vergelijkbaar of zelfs hoger kunnen zijn.[4]

Amina

"Ik was heel theoretisch opgeleid. Ik miste de aansluiting op de arbeidsmarkt. Het klonk verstandig: breed opgeleid worden. Maar vacatures zijn vaak nogal specifiek."

1 Inspectie van het Onderwijs (2024) *Staat van het Onderwijs 2024.*
2 Bbl staat voor een beroepsbegeleidende leerweg en een bol staat voor beroepsopleidende leerweg. Een bbl'er combineert werk en onderwijs. Bol-studenten volgen fulltime onderwijs en gaan op stage.
3 Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) & DESAN Research Solutions (2024) *Hbo-monitor 2024.*
4 Belfi, B. [et al.] (2025) *Arbeidsmarktuitkomsten van hbo'ers naar migratieachtergrond: De rol van interetnisch contact en het sociaal-culturele klimaat in de regio.* ROA. ROA Reports Nr. 001.

“Niet werken is saai, je wilt je talenten benutten. Dat geeft voldoening”

Kevin

Kevin (28) woont in een sociale huurwoning in een dorp in Zuid-Holland. Hij is volledig afgekeurd en heeft een Wajong-uitkering. Toch is hij op zoek naar werk. Kevin was 18 toen hij werd afgekeurd vanwege zijn autisme. "Ik had er zelf weinig beeld bij, van wat dat inhield: 100 procent afgekeurd en geen sollicitatieplicht. Ik had een mbo-opleiding gedaan in het speciaal onderwijs voor mensen met autisme en daarna een opleiding tot beveiligingsinstallateur. Toen ik werd afgekeurd, dacht ik zelf ook dat werken nooit zou lukken."

Zijn uitkering gaf de afgelopen tien jaar rust. "Dat is absoluut de positieve kant ervan. Het is een vangnet in die zin dat ik me geen zorgen hoef te maken of ik deze maand mijn huur kan betalen." Aan de andere kant: de Wajong-uitkering is zo'n 75 procent van het minimumloon. Kevin moet dus heel bewust en zuinig leven. Hij krijgt iedere maand tussen de 1.600 en 1.700 euro. "Dat is voor de basis genoeg", zegt hij. "Maar als er iets kapotgaat, zoals de wasmachine, dan heb ik een probleem." Zijn uitkering zorgt er daarnaast voor dat hij voorzichtig moet zijn met wat hij aanneemt. "Als ik geld krijg van familie of vrienden, moet ik eerst uitzoeken of dat mag met een Wajong-uitkering. Het antwoord is in dit geval trouwens: ja. Maar dat gevoel is er altijd wel even: o nee, ik krijg opeens geld binnen, wat moet ik daarmee? Ik moet allerlei dingen met UWV overleggen, bijvoorbeeld als ik een arbeidscontract afsluit. Dat werkt beperkend op mijn leven als Wajonger."

Het is niet alleen een financiële prikkel die maakt dat Kevin nu toch wil werken. "Werk geeft ook voldoening." Hij brengt zijn dagen nu vooral door met programmeren. Het maakt niet uit hoe laat hij 's ochtends opstaat. "Eerlijk gezegd is er bijna geen reden om uit bed te komen. Maar op een gegeven moment moet je toch iets eten of iets doen. Het is saai. Ik heb eigenlijk een heel monotoon bestaan." De afgelopen jaren waren daarom best wel een depressieve periode. "Je kijkt nergens naar uit. Je hebt geen doel."

Een week voor dit interview veranderde dat perspectief ineens. Kevin kreeg een traject voor Individuele plaatsing en steun (IPS) aangeboden. IPS-trajecten zijn specifiek bedoeld voor mensen met een psychische aandoening die willen toewerken naar een geschikte baan. "Ik wist meteen dat ik het graag wilde doen. Liever dit dan de rest van mijn leven thuiszitten. Dit traject voelt voor mij als een goede oplossing, iets haalbaars. Vanaf hier kan ik werken naar een baan en de financiële stabiliteit die ik wil."

Kevin weet dat een toekomstige werkgever rekening moet houden met zijn beperking en hem tegen zichzelf moet beschermen. "Ik heb aandacht nodig, om ervoor te zorgen dat ik mezelf niet overwerk. Mensen met autisme gaan soms te lang door en dan branden ze compleet op." Kevin is ontzettend blij met het nieuwe perspectief in zijn leven. Als hij één dag premier van Nederland zou zijn, dan is dát ook precies waar hij aan zou willen werken: mensen helpen om zich te ontwikkelen. "Zodat ze een baan kunnen vinden en productief blijven. Zodat ze blij zijn met hun leven. Als ik premier was, zou ik stimuleren dat mensen hun talenten kunnen benutten."

Binnen een jaar na uitstroom uit het onderwijs naar de arbeidsmarkt verschillen de kansen op werk sterk naar opleidingsniveau en sector. In 2020, tijdens de coronapandemie, nam de werkdeelname vooral af onder ongediplomeerde jongeren en mbo 1-gediplomeerden. In 2021 herstelde dit deels. Mbo'ers met een diploma in bouw, techniek en mobiliteit hadden in 2021 de hoogste werkdeelname, soms boven de 80 procent, terwijl mbo'ers uit bijvoorbeeld economie of ICT achterbleven. Voor hbo- en wo-afgestudeerden lag het aandeel werkenden in tekortsectoren zoals zorg, onderwijs en techniek ook boven de 80 procent, terwijl dit bij taal en cultuur fors lager lag.[5] Voor wo-afgestudeerden is het beeld eveneens positief. Alumni waarderen hun masteropleiding hoog: 87 procent is (zeer) tevreden en ook de aansluiting op de arbeidsmarkt wordt ruim voldoende beoordeeld. Vooral opleidingen met een duidelijk beroepsprofiel, zoals Geneeskunde en Tandheelkunde, springen eruit, al is de waardering in andere sectoren minder uitgesproken.[6]

Jongeren zonder startkwalificatie hebben een duidelijk zwakkere positie op de arbeidsmarkt dan leeftijdsgenoten met een diploma. Ze zijn minder vaak aan het werk, hebben vaker tijdelijke contracten of werken als zelfstandige, en vallen sneller buiten de boot, bijvoorbeeld door ziekte of gebrek aan begeleiding. In 2024 had 69 procent van deze jongeren werk, tegenover 90 procent van de jongeren met een startkwalificatie. Daarbij groeit het aantal jongeren dat geen onderwijs volgt en geen startkwalificatie heeft.[7] Deze ontwikkeling benadrukt hoe belangrijk het is om te investeren in een soepele aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, met extra aandacht voor jongeren die dreigen uit te vallen. Zo kan worden voorkomen dat zij langdurig buiten beeld raken. Met het wetsvoorstel Van school naar duurzaam werk krijgen scholen doorstroompunten en gemeenten meer mogelijkheden om jongeren tot 27 jaar te ondersteunen bij de overgang van school naar werk en het behoud van werk. Zij gaan nauwer samenwerking om zo uitval en jeugdwerkloosheid te voorkomen.

Yotnam

"Op mijn cv vermeld ik mijn opleiding meestal niet, want wat moet ik daar opschrijven? Middelbare school niet afgemaakt – daarmee kun je toch niet solliciteren?"

De meeste jongeren vinden uiteindelijk werk op hun niveau, maar minder vaak binnen hun studierichting. Dat roept vragen op over de effectiviteit van studiekeuze-

5 Ministerie van OCW (z.d.) *Kwantitatieve aansluiting op de arbeidsmarkt*, OCW in cijfers.
6 UNL, Centerdata & IVA Onderwijs (2024) *Nationale Alumni Enquête 2024.*
7 CBS (2024) *Meer jongeren zonder startkwalificatie.*

informatie, loopbaanoriëntatie en de ruimte voor overstappen. Arbeidsmarktkansen worden nog altijd sterk beïnvloed door sociale herkomst, migratieachtergrond, opleidingsroute en externe factoren zoals de coronapandemie.

Van baankans naar duurzame positie

Jongeren vinden de afgelopen jaren gemakkelijker een baan. De werkloosheid onder jongeren daalde van 13 procent in 2014 naar 9 procent in 2024.[8] Jongeren die tijdens de coronapandemie afstudeerden, lijken hun achterstand inmiddels grotendeels ingehaald te hebben.[9] Hoewel jongeren dus vaker succesvol een baan vinden, is hun arbeidsmarktpositie niet per definitie stabiel. Bijna zes op de tien baanwisselaars in 2022 bleef korter dan twee jaar in dienst bij hun vorige werkgever. Het CBS maakt in die analyse geen onderscheid naar leeftijd, maar wel naar onderwijsdeelname. Van de baanwisselaars die onderwijs volgen, was driekwart korter dan twee jaar in dienst bij hun vorige werkgever. Onder degenen die geen onderwijs volgen, gold dit voor de helft.[10] In het tweede kwartaal van 2025 veranderden 305.000 werknemers van werkgever. Dat is 3,8 procent van alle werknemers. Drie jaar eerder was dat in hetzelfde kwartaal nog 4,7 procent. Er werd minder van baan gewisseld door werknemers die nog maar kort in dienst waren, en door werknemers met een commercieel, bedrijfseconomisch of logistiek beroep.[11]

Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond hebben gemiddeld minder stabiele loopbanen met meer periodes van werkloosheid, al nemen die verschillen af bij een hoger opleidingsniveau. Dit wordt deels verklaard door opleidingskeuze, maar ook door verschillen in vaardigheden, netwerken en mogelijke discriminatie.[12] De baankansen variëren sterk per sector en opleidingsrichting. Jongeren met een diploma in zorg, bouw, techniek of mobiliteit vinden vaak snel werk, terwijl dat lastiger is bij opleidingen in economie, ICT, taal en cultuur.[13] Binnen het mbo starten bbl-studenten sneller en met betere contracten dan bol-studenten. Naast opleiding spelen ook begeleiding, regio, achtergrond en sociale netwerken een rol.

8 CBS (2025) *Werkloze jongeren met en zonder startkwalificatie,* via NJI.
9 SEO (2024) *Doorwerking en herstel van een onverwacht valse start op de arbeidsmarkt: De middellangetermijnimpact van de coronapandemie op de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt.*
10 CBS (2023) *Bijna 6 op 10 baanwisselaars korter dan twee jaar in dienst.*
11 CBS (2025) Minder werknemers stappen over naar een andere werkgever.
12 Inspectie van het Onderwijs (2024) *Staat van het Onderwijs 2024.*
13 *Ibid.*

“Ik vertel bijna nooit dat ik school niet heb afgemaakt”

Yotnam

Yotnam (21) heeft haar middelbare school niet afgemaakt. Ze woont in Den Haag en is redelijk succesvol als beginnende zangeres. Daarnaast werkt ze in de horeca en vult ze haar cv op met diverse kleine banen. Zo wil ze werkervaring opbouwen, voor het geval ze later niet van het zingen kan leven. "Ik heb het gevoel dat mensen neerkijken op iemand zonder startkwalificatie."

Geneeskunde. Die route was al lang geleden uitgestippeld voor Yotnam. Ze dacht ook zelf dat ze het echt wilde. Maar toen strandde ze in 5 vwo, nadat ze was verkracht. "Ik heb het daarna nog geprobeerd, eerst in 5 havo en toen op het vavo. Maar school en dat trauma waren voor mij heel erg aan elkaar gelinkt." Even later werd ze ook nog gedrogeerd in een club. "Het was alsof ik een bingokaart aan het verzamelen was van allerlei dingen die fout kunnen gaan. Mijn ouders wilden heel graag dat ik dan staatsexamens zou doen. Ik heb het twee keer geprobeerd, maar eigenlijk had ik school al opgegeven. Ik heb nog de vooropleiding van het conservatorium geprobeerd, maar ik kán gewoon niet meer naar school, merk ik."

En zo is ze zonder startkwalificatie op de arbeidsmarkt beland. Ze werkt al jarenlang in de horeca. Daarnaast werkte ze op haar 18e tijdelijk als socialmediamanager. Binnenkort wordt ze recruitmentmanager bij een deur aan deur salesbedrijf. In die functie moet ze op straat jongeren werven die langs de deuren gaan voor campagnes. En daarnaast treedt ze regelmatig op als zangeres. Alles bij elkaar verdient ze zo'n 1.000 euro per maand. Daarvan gaat al snel 200 tot 400 euro op aan ov-kosten. "Geldstress is volgens mij het belangrijkste probleem van jongeren. Vrijwel iedereen in mijn vriendenkring heeft gigantische geldproblemen."

Nadat Yotnam met school was gestopt, vond ze aansluiting bij een jongerenorganisatie, waar ze toetrad tot het bestuur. Toch voelde ze zich er gaandeweg minder thuis. Tijdens gesprekken merkte ze dat anderen vooroordelen hebben over jongeren zonder schooldiploma. Een medebestuurslid bekende dat hij nooit had gedacht dat ze bestuurswerk zou kunnen doen, maar er toch verrassend goed in was gebleken. "Ook mensen van wie je het niet per se verwacht, behandelden mij als minderwaardig."

Bij sollicitaties merkt ze steeds dat haar gebrek aan startkwalificatie haar in de weg zit. "Op mijn cv vermeld ik mijn opleiding meestal niet, want wat moet ik daar opschrijven? Middelbare school niet afgemaakt – daarmee kun je toch niet solliciteren?" Ook daarin ziet ze weer vooroordelen meespelen. "Ik weet zeker dat ik echt helemaal onderaan de stapel zou liggen wanneer ik wel op zo'n baan zou solliciteren, ook al zou ik die wel goed kunnen doen. Daarom solliciteer ik vaak niet eens." Ze overweegt tóch weer om een opleiding te gaan volgen. "Ik twijfel momenteel erg: zal ik toch conservatorium doen? Maar wat als ik niet doorbreek? Als ik niet verder wil of kan in de muziek, moet ik het van mijn cv hebben. En met het oog daarop ben ik nu dus toch alvast die titels als recruitmentmanager aan het verzamelen."

Dat het alles bij elkaar redelijk goed met haar gaat, heeft ze vooral te danken aan haar netwerk, realiseert ze zich. Ze woont in het huis waarin ze is opgegroeid en dat haar vader altijd heeft aangehouden. Haar baantjes als socialmediamanager en als recruitmentmanager heeft ze allebei via vrienden gekregen. "Zonder hen had ik het nu moeten doen met horecabaantjes." Tegelijk drukken de verwachtingen van haar omgeving én van haarzelf op haar. "Op dit moment benut ik gewoon niet alles wat ik in me heb."

Tegelijkertijd verandert de beleving van werk. Minder jongeren voelen druk vanuit de omgeving om zich te richten op carrière of studie, en de wens om een baan te vinden blijft stabiel. Ruim de helft verwacht de eigen werksituatie te kunnen verbeteren, maar dat aandeel daalt licht. Externe belemmeringen zoals een gebrek aan vacatures of slechte arbeidsvoorwaarden worden minder vaak worden genoemd. Jongeren ervaren juist vaker interne drempels, zoals angst voor overvraging[14] of lange reistijden. Tegelijkertijd daalt het aantal jongeren dat druk voelt om te focussen op werk of studie. Dit wijst op een verschuivende balans: van het vinden van werk naar het zoeken naar passend en duurzaam werk.[15]

Ontwikkeling van arbeidsrelaties onder jonge werkenden

Voor jongeren geldt dat zij financiële zekerheid belangrijker vinden dan ooit. Ook willen ze graag snel een vast contract en een stijging in het salaris.[16] In 2023 waren er in totaal 723.000 niet-onderwijsvolgende jongeren (15 tot 27 jaar) die werkten. Het merendeel van die jongeren, 662.000, was in dienst als werknemer, van wie meer dan de helft (355.000) een flexibel arbeidscontract had. Het overige deel had een vast contract. Binnen deze groep werkende jongeren waren er duidelijke verschillen in de aard van de arbeidsrelatie, afhankelijk van de leeftijd. Van de 18-jarigen had 83 procent een flexibel contract, maar dit percentage nam af naarmate de leeftijd steeg, tot 37 procent bij 26-jarigen. Tegelijkertijd nam het percentage jongeren met een vast contract toe met de leeftijd, van 12 procent bij 18-jarigen tot meer dan de helft bij 26-jarigen.[17]

14 In de enquête van Kantar Public is niet specifiek uitgevraagd wat die angst behelst.
15 Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
16 PwC (2023) *Workforce Preference Study 2023: What does young talent want?;* TNO (2024) *Generatieverschillen in werkgerelateerde behoeften, waarde van werk en mentale gezondheid.*
17 CBS (2024) *Landelijke Jeugdmonitor 2024.*

Figuur 3.1 Aandeel werknemers met een flexibele arbeidsrelatie per leeftijd, uitgesplitst naar geboortecohort (1960–2000) in Nederland

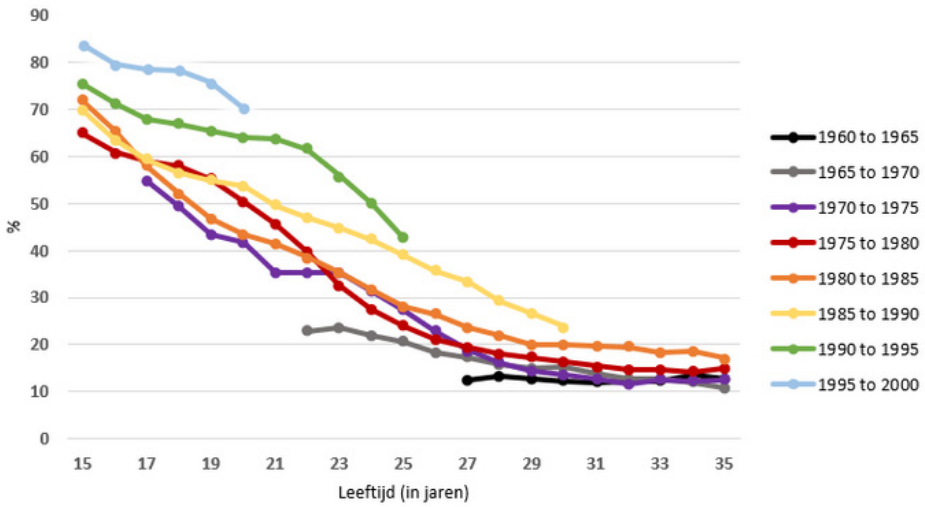

Bron: CBS StatLine (2021), gebaseerd op de recentste versie van de dataset, via Sociale Vraagstukken.

De meeste jongvolwassenen geven de voorkeur aan een vast contract, omdat dit meer zekerheid en bescherming biedt.[18] Flexibele contracten, zoals tijdelijke contracten of oproep- en uitzendwerk, worden sneller als onaantrekkelijk beoordeeld, vooral als ze minder bescherming bieden voor werk en inkomen. De voorkeur voor inkomenszekerheid neemt toe naarmate jongeren ouder worden en voor degenen die belangrijke mijlpalen in hun leven hebben bereikt, zoals zelfstandig wonen of een relatie. Jongeren zijn zich bewust van de onzekerheid van flexwerk en hechten veel waarde aan zekerheid bij het maken van toekomstplannen. In deze fase van hun leven speelt werkzekerheid een belangrijke rol.[19]

In zijn middellangetermijnadvies uit 2021 pleitte de SER voor structurele hervormingen op de arbeidsmarkt. Het doel: minder afhankelijkheid van flexibele contracten, meer werk- en inkomenszekerheid voor werknemers en tegelijk meer

18 TNO (2024) *Generatieverschillen in werkgerelateerde behoeften, waarde van werk en mentale gezondheid.*
19 Rouvroye, L. (2024) *Secure or at Risk? Employers and Young Adults on their Experiences and Preferences regarding Flexible Employment Contracts*, University of Groningen.

ruimte voor werkgevers. Zo ontstaat een wendbare en inclusieve arbeidsmarkt waarin iedereen gelijke kansen krijgt en beschermd is tegen onzekerheden.[20] Mede op basis van dit advies is later het arbeidsmarktpakket vormgegeven.[21]

Jongeren dragen volop bij aan de arbeidsmarkt

De arbeidsparticipatie van jongeren is de afgelopen tien jaar flink toegenomen.[22] Jongeren werken vaker en wie werkt, wil geregeld ook meer uren maken. Met name onderwijsvolgende jongeren en jongeren met kleine banen geven aan dat zij meer zouden willen werken als de omstandigheden dat toelaten. Denk aan betere beloning, meer zekerheid of een betere balans met school of privé. Tegelijkertijd is het merendeel tevreden met de huidige werkweek.[23] Ook onder jongeren zonder werk verschilt de behoefte sterk. Onderwijsvolgenden zoeken vooral kleine banen, terwijl niet-onderwijsvolgenden juist vaak voltijd willen werken. De arbeidsduur is dus niet alleen een kwestie van leeftijd en opleiding, maar ook van mogelijkheden en randvoorwaarden. Onder niet-onderwijsvolgende vrouwen neemt de gemiddelde werkweek toe, en het verschil in arbeidsduur tussen mannen en vrouwen wordt kleiner.[24]

Toch sluit werk niet altijd goed aan bij de wensen en mogelijkheden van jongeren. Er is sprake van een mismatch tussen willen en kunnen. Vooral jongeren met kleine banen, jongeren zonder werk en jonge vrouwen geven aan dat zij meer zouden willen werken, mits aan voorwaarden wordt voldaan, zoals passende werktijden, betaalbare kinderopvang of inkomenszekerheid. Tegelijkertijd wil een kleinere groep juist minder uren werken, wat wijst op een bredere behoefte aan betere afstemming tussen werk en privé. Die spanning tussen potentieel en realiteit wijst op structurele knelpunten die vragen om beleidsmatige aandacht.

20 SER (2021) Advies *Sociaal-economisch beleid 2021-2025: Zekerheid voor mensen, een wendbare economie en herstel van de samenleving.*
21 Ministerie van SZW (2023) *Voortgang uitwerking arbeidsmarktpakket.*
22 CBS (2025) *Geen verdere toename van jongeren met betaald werk.*
23 CBS (2023) *Landelijke Jeugdmonitor 2023 – thema Werk.*
24 *Ibid.*

Arbeidsdeelname onder jongeren in cijfers

De nettoarbeidsparticipatie van jongeren tussen de 15 en 27 jaar bedroeg in 2024 77,7 procent. Er zijn verschillen naar opleidingsstatus en geslacht. Onder jongeren die geen onderwijs meer volgen, ligt de arbeidsparticipatie hoog: 84,5 procent van de vrouwen en 86,8 procent van de mannen is aan het werk. Voor onderwijsvolgende jongeren liggen de percentages lager, met 74,4 procent van de vrouwen en 73,1 procent van de mannen die naast hun opleiding betaald werk hebben.* Ook de gemiddelde arbeidsduur verschilt sterk naar onderwijsdeelname. In 2022 werkten onderwijsvolgende jongeren gemiddeld 17 uur per week, terwijl niet-onderwijsvolgende jongeren met gemiddeld 35 uur per week bijna een voltijdse werkweek maakten. Daarnaast gaf in 2022 20 procent van alle werkende jongeren aan meer uren te willen werken. Dit aandeel was hoger onder onderwijsvolgenden (23 procent) dan onder jongeren die geen onderwijs meer volgen (14 procent). Daartegenover stond dat 69 procent tevreden was met het aantal uren en 6 procent juist minder wilde werken.** In vergelijking met de totale werkende bevolking zijn er ook verschillen in gemiddelde arbeidsduur tussen mannen en vrouwen. In 2023 werkten mannen van 15 tot 65 jaar gemiddeld 39 uur per week, terwijl vrouwen gemiddeld 30 uur per week werkten.*** Onder deeltijdwerkenden in deze leeftijdsgroep zou de gemiddelde gewenste uitbreiding neerkomen op zo'n 10 uur per week bij mannen en 7 uur bij vrouwen.****

* CBS StatLine (2025) *Arbeidsdeelname; jongeren (15 tot 27 jaar).*
** CBS (2023) *Landelijke Jeugdmonitor 2023 - thema Werk.*
*** CBS (2024) *Emancipatiemonitor 2024 - thema Werk.*
**** *Ibid.*

Geen werk, wat nu?

De werkloosheid onder jongeren is altijd hoger dan de algemene gemiddelde werkloosheid. Dit komt onder andere doordat jongeren na het behalen van hun diploma meestal een tijd moeten zoeken naar een eerste baan. Gemiddeld genomen had 88 procent van de mbo- en hbo-afgestudeerden van het schooljaar 2021–2022 direct na het afstuderen een baan.[25] Afgestudeerden in het wo-onderwijs vonden de afgelopen jaren in gemiddeld ongeveer drie maanden tijd een betaalde baan. Iets meer dan de helft van die afgestudeerden vond binnen zes maanden betaald werk.[26]

25 Cobben, L. & T. Huijgen (2024). *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2023*. ROA. ROA Fact Sheets nr. 010.
26 Nationale Alumni Enquête 2023.

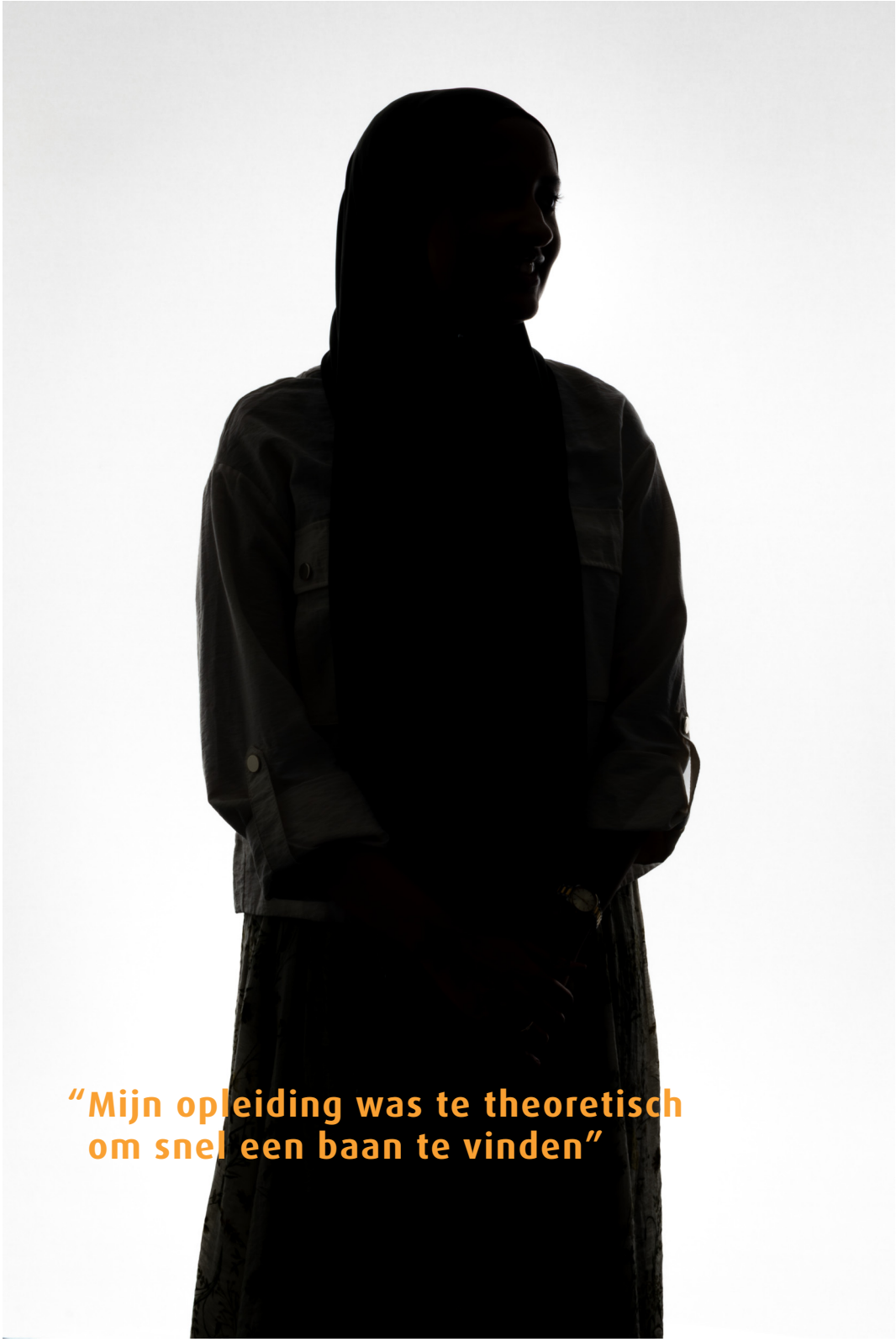

“Mijn opleiding was te theoretisch om snel een baan te vinden”

Amina

Amina (26) deed er na haar opleiding een jaar over om een baan in haar werkgebied te vinden. Vrijwel altijd willen werkgevers mensen met werkervaring, merkte ze, terwijl ze bijna nergens de kans kreeg om die ervaring op te doen. En dat terwijl ze toch al erg theoretisch was opgeleid aan de universiteit. Tegelijk prijst ze zich gelukkig met die universitaire studie, waarvoor ze veel steun kreeg van haar familie.

Amina deed een bachelor gezondheidswetenschappen en daarna een aanvullende master in beleid. Een hele weg, maar het leverde niet meteen een baan op. Daarna was ze wel anderhalf jaar aan het solliciteren en werd ze continu afgewezen. "Als je negen keer bent afgewezen, zet je er dan maar eens toe om toch die tiende brief te schrijven."

Haar brede studie ziet ze achteraf als het grootste obstakel om (snel) werk te vinden. "Ik was heel theoretisch opgeleid. Ik miste de aansluiting op de arbeidsmarkt. Het klonk verstandig: breed opgeleid worden. Maar vacatures zijn vaak nogal specifiek. En dan vragen werkgevers vaak dus ook nog een jaar of vijf werkervaring." Tijdens haar studie deed ze drie stages. "Dat is niet genoeg om in aanmerking te komen voor een functie waarvoor werkervaring wordt gevraagd." Uiteindelijk heeft ze gekozen voor een traineeship. "Eigenlijk wilde ik dat niet, want ik had net een opleiding van in totaal vijf jaar achter de rug. Maar daar heb ik me overheen gezet. Ik volg nu een traineeship van twee jaar en zit in deze baan heel erg op mijn plek."

Amina heeft haar opleiding zoals dat heet 'nominaal' doorlopen: precies in de tijd die ervoor stond. Dat heeft enerzijds te maken met haar perfectionisme, denkt ze, maar zeker ook met haar familiesituatie. "Ik kom uit een familie waarin studeren erg belangrijk is en aangemoedigd wordt. Mijn ouders zijn opgegroeid in een niet-westers land en hebben daardoor hun studie nooit kunnen afmaken. Ik denk dat ik hen trots wilde maken, wilde laten zien dat ik mijn kansen benutte. Ik ben de eerste in de familie die een universitaire studie in Nederland heeft afgemaakt."

Aan de ene kant was dat best lastig, vertelt ze. "Voor ik überhaupt aan mijn studie begon, moest ik uitzoeken welke opleiding, aan welke universiteit, hoe schrijf ik me in, hoe vraag ik studiefinanciering en een ov-kaart aan?" Aan de andere kant: juist door de enorme support van haar familie lukte het haar om al die hindernissen te nemen. Haar ouders konden haar weliswaar bij veel praktische dingen niet helpen, maar moedigden haar ambitie juist erg aan. "Een professioneel netwerk kan je misschien helpen om sneller de juiste studie te vinden en praktische zaken te regelen, maar er is ook zoiets als een steunnetwerk. En dat is uiteindelijk veel belangrijker."

Ze is trots op haar achtergrond en is daarom opnieuw een hoofddoek gaan dragen. "Ik heb een tijdlang gedacht dat geïntegreerd zijn betekent: geen hoofddoek dragen, meegaan naar de netwerkborrel, dat soort dingen. In die tijd kreeg ik ook te horen dat ik 'modern' was. Dat je mét hoofddoek niet modern kunt zijn. Ik ervaar juist heel veel autonomie nu ik een hoofddoek draag: ík bepaal wie mijn haar ziet en wie niet. Ik wil er ook mee aan mijn nichtjes laten zien: mocht je ooit besluiten een hoofddoek te gaan dragen, dan kun je ook studeren, een goede baan hebben, in een mooie auto rijden, geïntegreerd zijn."

Als jongeren werken, dan hebben ze vaker een tijdelijk arbeidscontract en zijn ze oververtegenwoordigd in sectoren die relatief conjunctuurgevoelig zijn. Daarnaast is de inkomensbescherming voor jongeren beperkter dan voor oudere werknemers, bijvoorbeeld via de Werkloosheidswet, waardoor zij vaker een beroep doen op bijstandsvoorzieningen.[27]

Achter deze cijfers schuilt vaak meer dan alleen het missen van werk. Zoals Kevin vertelt: "*Eerlijk gezegd is er bijna geen reden om uit bed te komen. Je kijkt nergens naar uit. Je hebt geen doel.*" Zijn verhaal laat zien dat werkloosheid ook het mentale welzijn en gevoel van richting onder druk zet. Werk biedt niet alleen inkomsten, maar ook structuur, sociale contacten en zingeving.

Werkloosheid onder jongeren in cijfers

In 2024 waren er 177.000 werkloze jongeren (15 tot 27 jaar), waarvan 127.000 onderwijsvolgend en 50.000 niet-onderwijsvolgend. Het werkloosheidspercentage onder jongeren was 8 procent, meer dan het dubbele van het algemene werkloosheidspercentage van 3,7 procent voor de gehele beroepsbevolking. Jongeren hebben doorgaans een hoger en wisselender werkloosheidspercentage dan de totale beroepsbevolking, omdat zij vaker instromen of uitstromen door studie en werk te combineren en daardoor vaker tijdelijk zonder baan zitten (frictiewerkloosheid).
Onder onderwijsvolgende jongeren was het werkloosheidspercentage 8,9 procent, terwijl het bij niet-onderwijsvolgende jongeren 6,2 procent was.* Jongeren zonder startkwalificatie zijn door de jaren heen vaker werkloos dan jongeren met een startkwalificatie. In 2024 was 11,1 procent van de jongeren van 15 tot 27 jaar zonder startkwalificatie werkloos en van die met een startkwalificatie was 6,3 procent werkloos.**

* CBS (2025) *Werkloze jongeren met en zonder startkwalificatie*, via NJI.
** *Ibid.*

27 Zie bijvoorbeeld T. Wilthagen [et al.] (2014) *Het perspectief van jongeren op de Nederlandse arbeidsmarkt; Arbeidsmarktintrede, dienstverbandtransities, aansluiting vanuit het onderwijs*.

Werkloosheid kwam in 2023 het meeste voor bij jongeren van 15 en 16 jaar, met percentages van respectievelijk 17,2 procent en 12,5 procent. Dit betreft bijna uitsluitend scholieren.* Naast werklozen waren er in 2023 413.000 jongeren van 15 tot 27 jaar buiten de beroepsbevolking, waarvan er 85.000 onderwijsvolgende en 21.000 niet-onderwijsvolgende als semiwerkloos** werden geclassificeerd. De meeste semiwerkloze onderwijsvolgende jongeren gaven aan dit te doen vanwege hun studie (238.000), terwijl ziekte of aandoening de voornaamste reden was voor 11.000 andere onderwijsvolgende jongeren. Bij niet-onderwijsvolgenden waren er 24.000 die wegens ziekte of aandoening niet zochten naar werk en niet beschikbaar zijn en 8000 die vanwege zorgtaken buiten de beroepsbevolking vielen.

* CBS (2024) *Jaarrapport Landelijke Jeugdmonitor 2024 - thema Werk.*
** Semiwerkloos betekent dat ze niet op zoek naar werk zijn of niet direct beschikbaar zijn voor werk.

Figuur 3.2 **Bruto- en nettoarbeidsdeelname en werkloosheid jongeren 15-25 jaar, 2013–2024**

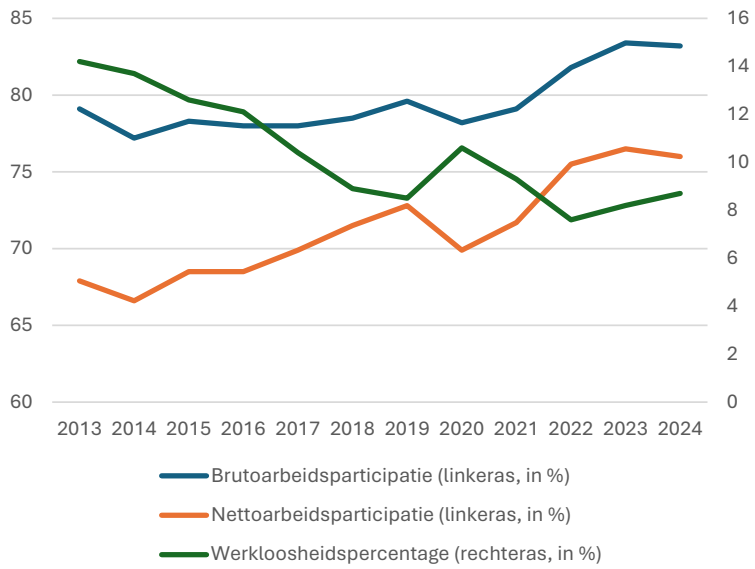

Bron: CBS StatLine (2025).

Het aantal jongeren met een bijstandsuitkering is de afgelopen jaren geleidelijk aan gestegen. Het aantal mensen tot 27 jaar met een bijstandsuitkering kwam in het eerste kwartaal van 2024 uit op veertigduizend, een toename van drieduizend mensen (8 procent) vergeleken met een jaar eerder. Het is het vijfde kwartaal op rij dat er een toename is in deze leeftijdsgroep.[28]

Volgens Divosa heeft de stijging van het aantal bijstandsontvangers deels met de economische conjunctuur te maken, waarbij jongeren zonder vast contract vaak als eerste zonder werk komen te zitten. Daarnaast heeft de wetswijziging in 2015, die de Wet sociale werkvoorziening (WSW) verving door de Participatiewet en (deels) de Wajong afsloot voor nieuwe instroom, geleid tot meer jongeren met een arbeidsbeperking in de bijstand. Ook het toenemende aantal alleenstaande statushouders, vooral in grote steden, en de taakstellingen van gemeenten voor statushouders spelen een rol in de toename van het aantal bijstandsontvangers.[29]

Figuur 3.3 **Aantal jongeren tot 27 jaar met een bijstandsuitkering**

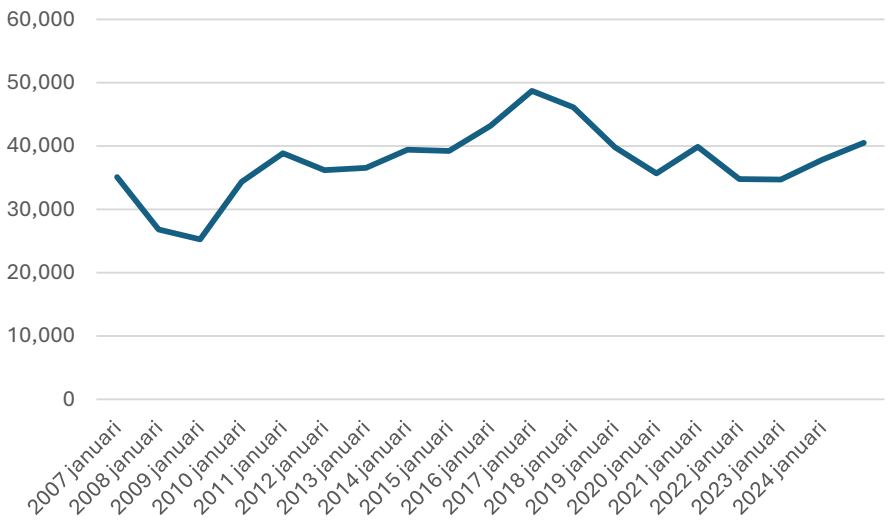

Bron: CBS StatLine (2025).

28 CBS (2024) *Meer jongeren in de bijstand in eerste kwartaal 2024.*
29 Divosa (2024) *Stijging aantal jongeren in de bijstand.*

Jongeren tot 21 jaar zijn een bijzondere groep binnen de bijstand, omdat zij een lagere uitkering dan volwassen (258,42 euro) ontvangen. Dit komt doordat hun ouders nog verantwoordelijk zijn voor hun verzorging en opvoeding, de zogenoemde onderhoudsplicht. Als ouders deze verplichting niet kunnen of willen vervullen, dan moeten gemeenten het bedrag aanvullen om te zorgen dat de jongeren voldoende steun ontvangen.

Deze groep loopt dus een groot risico om langdurig financieel in de knel te komen.[30] Dit is vooral het geval als ouders geen begeleiding en financiële ondersteuning bieden. Ook wet- en regelgeving vormen knelpunten. Zo moeten jongeren bij een bijstandsaanvraag eerst vier weken zelf naar werk of een opleiding zoeken voordat zij recht hebben op ondersteuning. Er zijn daarnaast gemeenten die de jongerennorm niet altijd voldoende aanvullen. Verder is deeltijdwerken vanuit de bijstand bijzonder ingewikkeld.

Ten slotte zijn er praktische problemen. Jongeren zijn voor de wet vaak financieel zelfstandig, maar in de praktijk nog niet financieel zelfredzaam. Vaak is de bijstandsprocedure te ingewikkeld en ontbreekt toegankelijke informatie. Niet elke gemeente heeft een jongerenloket of jongeren kennen het bestaan ervan niet. De begeleiding van gemeenten sluit niet altijd aan bij de persoonlijke behoefte van jongeren. Veel gemeenten stimuleren niet dat jongeren in de bijstand een opleiding volgen, ook niet als ze in de schuldhulpverlening zitten.[31]

De Nationale ombudsman[32] komt tot de volgende belangrijkste conclusies over jongeren tot 21 jaar in de bijstand:

- Door knelpunten in wet- en regelgeving ontstaan financiële problemen.
- Gemeenten kiezen soms voor snel, tijdelijk werk en niet voor duurzame inzetbaarheid van jongeren op de arbeidsmarkt.
- Jongeren in de bijstand redden het niet alleen.
- De (weg naar de) bijstandsprocedure is te ingewikkeld en de informatieverstrekking kan beter.

30 Nationale Ombudsman (2022) *Watertrappelen in de bijstand: Onderzoek naar de knelpunten van jongeren van 18 tot 21 jaar in de bijstand.*
31 *Ibid.*
32 *Ibid.*

3.2 Inclusie en mentaal welzijn op de arbeidsmarkt

Veel jongeren vinden hun weg op de arbeidsmarkt of in de samenleving, maar niet iedereen krijgt daarbij gelijke kansen. Zo lopen jongeren met een hulpvraag, een beperking of mantelzorgtaken een verhoogd risico op kansenongelijkheid, bijvoorbeeld wanneer ondersteunende voorzieningen in het onderwijs onder druk staan. Voor een groeiende groep is meedoen niet vanzelfsprekend: zij stuiten op drempels in de zorg, ervaren belemmeringen bij het vinden van werk of lopen vast door mentale druk. In welke groepen jongeren extra kwetsbaar zijn, welke belemmeringen zij ervaren, en welke maatschappelijke en beleidsmatige ontwikkelingen hierop van invloed zijn.

Eva

"Nu weet ik: je mag op je bek gaan en ook weer omhoogkomen. Er is altijd wel iemand – een ouder, een vriend of een zorgverlener – die een hand uitsteekt om je te helpen."

Beroep op jeugdzorg

Kwetsbare jongeren krijgen steeds vaker te maken met beperkte jeugdzorg en wachttijden.[33] De knelpunten in de jeugdzorg raken de mentale gezondheid van jongeren. Dit belemmert het herstel van jongeren, en beperkt daarmee hun kansen op de arbeidsmarkt. De toenemende zorgvraag en oplopende personeelstekorten vragen om een gerichte aanpak met versterking van lokale zorgteams en blijvende beschikbaarheid van zorg voor de kwetsbaarste jeugdigen. Jeugdzorgprofessionals, aanbieders van jeugdzorg en gemeenten werken hard om passende hulp te bieden aan kinderen en gezinnen met problemen. Toch blijkt dat kinderen en gezinnen met ernstige problemen vaak te lang moeten wachten op zorg. Ondanks alle inspanningen kampt de jeugdzorg met grote knelpunten zoals:

- hoge werkdruk, administratieve lasten en knellende regels bij jeugdprofessionals;
- werkgevers met financiële en personele tekorten;
- gemeenten die het niet lukt om grip te krijgen op de almaar stijgende zorguitgaven.

33 SER (2021) Advies *Jeugdzorg: van systemen naar mensen: Tien aanbevelingen voor de korte termijn*; SER (2022) Advies *Tastbaar beleid voor de jeugdzorg*.

In het advies *Jeugdzorg: van systemen naar mensen* (2021) doet de SER aanbevelingen om de situatie in de jeugdzorg te verbeteren. De *Hervormingsagenda Jeugd 2023–2028*[34] heeft ook als doel knelpunten in de jeugdzorg structureel aan te pakken. Een ander doel is het jeugdzorgstelsel financieel houdbaar maken voor de toekomst.

Beleid sluit nog onvoldoende aan bij werkenden met een chronische aandoening

Jongeren met een arbeidsbeperking ervaren structurele drempels bij het vinden en behouden van werk. De Participatiewet beoogde hun kansen op regulier werk te vergroten, maar in de praktijk blijkt dat de wet niet in gelijke mate bijdraagt aan het verbeteren van de werkgelegenheid voor deze jongeren. Vooruitgang is zichtbaar, maar leidt niet vaak genoeg tot duurzame werkzekerheid of een stabiele inkomenspositie.

Veel jongeren met een beperking belanden in deeltijd- of tijdelijke banen die onvoldoende aansluiten bij hun belastbaarheid en weinig perspectief bieden op financiële zelfstandigheid. Voor sommige in deze groep biedt ondernemerschap uitkomst, doordat het werk dan beter af te stemmen is op de eigen mogelijkheden. Tegelijkertijd ervaren zij vaker hogere noodzakelijke uitgaven, bijvoorbeeld voor zorg, wat hun sociaal-economische positie extra onder druk zet. Dit vergroot de sociaal-economische kloof en maakt het voor hen moeilijker om een levensstandaard te bereiken die hun behoeften dekt, zelfs als ze boven het minimumloon verdienen.[35]

Sociale partners spelen een belangrijke rol in het verbeteren van deze situatie. Werkgevers kunnen bijdragen door passende functies aan te bieden en barrières op de werkvloer weg te nemen. De overheid kan ondersteunen met gerichte begeleiding, financiële compensatie en heldere regelingen. Hoewel er instrumenten zijn, zoals zorgvergoedingen en fiscale aftrek, komt de ondersteuning niet altijd terecht bij de mensen die die het hardst nodig hebben.[36] Dat een aanzienlijk deel van de doelgroep van de banenafspraak[37] langdurig aan de kant staat, wijst op een bredere noodzaak tot verbetering van beleid en uitvoering.[38]

34 Ministeries van VWS & JenV (2023) *Hervormingsagenda Jeugd 2023–2028*.
35 SCP (2019) *Eindevaluatie van de Participatiewet*.
36 Belastingdienst (z.d.) *Aftrek zorgkosten*, www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/relatie_familie_en_gezondheid/gezondheid/aftrek_zorgkosten/aftrek_zorgkosten.
37 Dit zijn mensen die (1) niet zelfstandig het wettelijk minimumloon kunnen verdienen, maar met begeleiding wel kunnen werken; (2) niet onder de WSW vallen, maar wel zijn opgenomen in het doelgroepenregister van UWV; (3) of voor hun 18e of tijdens hun studie een structurele ziekte of beperking hadden en daarom minder kans hebben op de arbeidsmarkt.
38 Nederlandse Arbeidsinspectie (2024) *Op papier arbeidsvermogen, in de praktijk geen reële kans op werk: Onderzoek naar mensen uit de doelgroep banenafspraak die langdurig niet aan het werk komen*.

“Laat je verbazen door wat mensen met een arbeidsbeperking kunnen”

Timo

Timo (28) werkt op het ministerie van Financiën. Hij begon daar in een functie die aansloot bij zijn opleiding en groeide door tot adviseur diversiteit en inclusie. Een functie die hij in feite zelf in het leven geroepen heeft door aandacht te vragen voor mensen die 'anders bedraad' zijn. Timo zelf is dat ook; hij heeft autisme. "Alles kost wat meer moeite."

Toen Timo solliciteerde bij het ministerie, had hij voor de zekerheid een geprinte handleiding van zichzelf meegenomen. Het leek hem beter om wel te vertellen dat hij autisme heeft, maar hij wilde niet meteen in het standaardhokje van Rain Man worden gestopt. Timo kijkt andere mensen bijvoorbeeld wél in de ogen. Dat heeft hij zichzelf in de loop der jaren aangeleerd. Gesprekspartners merken daarom misschien niet zo snel op dat hij autisme heeft. "Mijn cv laat zien waartoe ik academisch in staat ben, de handleiding laat zien wie ik ben als persoon: dit is mijn vorm van autisme, dit is waarin het zich uit en daardoor ben ik hierin wat beter en hierin wat minder goed." Het vinden van structuur en het onderhouden van vriendschappen vindt hij bijvoorbeeld lastig. Ook stapt hij niet makkelijk op mensen af, zeker als hij ze nog niet kent. "Dan moet je ze als het ware eerst leren lezen. Dat vind ik spannend. Ik voel me soms een schakelbak tussen de automaten. Alles kost wat meer moeite." Zijn geheugen en analytisch vermogen zijn daarentegen uitstekend.

Timo volgde een reguliere basisschool, speciaal voortgezet onderwijs en deed daarna de studie Bestuurskunde. Het eerste jaar ging uitstekend, het tweede jaar een stuk minder. Dat kwam onder meer omdat een studiegenote, op wie hij verliefd was, zich naar gedroeg toen hij over zijn autisme vertelde. Hij nam een docent in vertrouwen. Die stelde vast dat Timo werd gepest en greep in. "Achteraf ontzettend fijn dat ik juist die docent was tegengekomen."

De juiste persoon tegenkomen – dat gebeurde vervolgens ook op het ministerie, waar hij een baan kreeg als adviseur bedrijfsvoering. Hij was binnengekomen via de zogeheten banenafspraak, voor mensen met een arbeidsbeperking. "Ik zag dat meer collega's op die manier waren binnengekomen, maar dat ze eigenlijk weinig begeleiding kregen of dat sommige mensen 'voor de zekerheid' een kleinere aanstelling kregen dan andere, zonder goed overleg. Toen ik op LinkedIn iets schreef over dit onderwerp, reageerde iemand met een hoge positie bij hr. We gingen sparren en uiteindelijk heb ik mezelf een soort projectleider gemaakt."

"De eerste bijeenkomst voor 'collega's die onder de banenafspraak vallen', was meteen een succes. Er kwamen collega's met ADHD, dyslexie of een andere arbeidsbeperking. "Sommigen moesten huilen omdat ze zich voor het eerst écht gezien voelden. Ze herkenden hoe het is om steeds extra moeite te moeten doen om 'normaal' te lijken, terwijl ze juist zichzelf willen kunnen zijn."

Nadat Timo's leidinggevende de tweede bijeenkomst had bijgewoond, besloot ze dat hij adviseur diversiteit en inclusie moest worden. "Weer iemand die in me geloofde", zegt Timo, al geeft hij toe dat hij zelf ook een actieve rol had in het creëren van die kans.

Timo's kerntaak is nu om binnen het ministerie ruimte en begrip te creëren voor neurodiversiteit en arbeidsbeperkingen. Zijn boodschap aan álle werkenden: "Laat je verbazen door wat mensen met een arbeidsbeperking kunnen. Wees ruimdenkend en geef ze een kans."

Kevin

"Als ik premier was, zou ik stimuleren dat mensen hun talenten kunnen benutten."

Ongelijke kansen op de arbeidsmarkt voor jongeren met een migratieachtergrond

Hoewel de deelname van jongeren met een migratieachtergrond aan het h.o. sterk is toegenomen, vertaalt dit zich nog niet in gelijke kansen op de arbeidsmarkt.[39] Onderzoek wijst op structurele discriminatie, met name in het wervingsproces. Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond zoeken gemiddeld drie keer zo lang naar hun eerste baan en ervaren vaker ongelijke behandeling op de werkvloer.[40] Dit belemmert niet alleen hun loopbaanontwikkeling, maar heeft ook bredere gevolgen voor de economie en sociale samenhang.

Jamayra

"Kunnen we er dan wel op rekenen dat je altijd op tijd komt of moeten we ons daar zorgen over maken?", vroeg een werkgever aan Jamayra. Later kreeg ze te horen dat er nog niet eerder 'iemand zoals jij' in het team had gezeten.

Mensen met een niet-Europese afkomst bemerken vaak, eenmaal aan het werk, een ongelijke behandeling. Dit leidt ertoe dat zij de organisatie vroegtijdig verlaten en dat hun talenten niet volledig benut worden.[41] Tegelijkertijd blijkt dat jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond, zodra zij werk vinden, op sommige punten juist beter presteren. Zo verdienen hbo-afgestudeerden uit deze groep sinds 2017 gemiddeld meer dan hun leeftijdsgenoten zonder migratieachtergrond, wat deels wordt verklaard doordat zij gemiddeld wat ouder zijn. Maar ook relatief veel interetnisch contact draagt bij aan dat hogere brutoloon.[42] Toch blijft de kans op een vast contract voor deze groep kleiner, wat wijst op blijvende onzekerheid.[43]

Volgens het SER Jongerenplatform vraagt dit om gerichte beleidsmatige aandacht. Niet alleen om kansen te verbeteren, maar ook omdat organisaties aantoonbaar beter presteren bij meer etnische en culturele diversiteit. Bedrijven met diverse teams zijn innovatiever, nemen betere besluiten en boeken vaker bovengemiddelde

39 Belfi, B. [et al.] (2025) *Arbeidsmarktuitkomsten van hbo'ers naar migratieachtergrond: De rol van interetnisch contact en het sociaal-culturele klimaat in de regio.*
40 *Ibid.*
41 SER Diversiteit in Bedrijf (z.j.) *Etnisch-culturele achtergrond.*
42 Belfi, B. [et al.] (2025) *Arbeidsmarktuitkomsten van hbo'ers naar migratieachtergrond: De rol van interetnisch contact en het sociaal-culturele klimaat in de regio.*
43 *Ibid.*

resultaten.[44] Dit concurrentievoordeel benadrukt het belang van een inclusieve werkomgeving. Initiatieven zoals Diversiteit in Bedrijf, een programma van de SER, kunnen werkgevers ondersteunen bij het ontwikkelen van een divers personeelsbeleid en het doorbreken van bestaande barrières. Tegelijkertijd ervaren veel mensen nog altijd discriminatie op de werkvloer – een ontwikkeling die staat haaks op het streven naar gelijke kansen en een inclusieve werkomgeving. Dit vindt het SER Jongerenplatform onacceptabel.

Timo
"Laat je verbazen door wat mensen met een arbeidsbeperking kunnen. Wees ruimdenkend en geef ze een kans."

Structurele ongelijkheid in beloning op de arbeidsmarkt

De beloning op de Nederlandse arbeidsmarkt verschilt sterk naar opleidingsniveau. In 2022 verdienden hbo-opgeleiden (op de arbeidsmarkt als geheel, voor alle leeftijdsgroepen) gemiddeld 28 procent meer per uur dan mbo-opgeleiden, voor wo-opgeleiden liep dit op tot 60 procent (voor recent afgestudeerden zijn de verschillen kleiner en soms bijna afwezig).[45] Deze grote algemene beloningsverschillen staan niet in verhouding tot het gemeten verschil in vaardigheden, dat tussen mbo'ers en hoger opgeleiden gemiddeld slechts 6 tot 10 procent bedraagt.[46]

Dat wijst op een structurele ongelijkheid in waardering en beloning. Mbo'ers leveren een onmisbare bijdrage aan sectoren als techniek, zorg en dienstverlening, maar zien dat niet terug in hun salaris. Hoewel hun lonen recent iets sneller zijn gestegen door de arbeidsmarktkrapte, blijven de achterstanden fors.[47] Een eerlijker beloningsstructuur is nodig om recht te doen aan de waarde van mbo-arbeid en om deze cruciale beroepen aantrekkelijk te houden. Dat vraagt om gerichte beleidsaandacht voor waardering, doorgroeimogelijkheden en duurzame arbeidsvoorwaarden.

44 McKinsey & Company (2020) *Diversity wins: How inclusion matters.*
45 Velden, R. van der & A. Glebbeek (2024) Het mbo in de onderwijswedloop: Kan de ladder ooit een waaier worden? *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, 40*(4), pp. 408-435.
46 Flexnieuws.nl (15 februari 2025) *Mbo-salarissen stijgen bijna twee keer zo hard als die van hbo'ers*.
47 Velden, R. van der & A. Glebbeek (2024) Het mbo in de onderwijswedloop: Kan de ladder ooit een waaier worden? *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, 40*(4), pp. 408-435.

“Onbewust worden mannen hoger ingeschat”

Lotte

Lotte (28) heeft een prima baan en vond dat ze ook een prima salaris had. Tot ze erachter kwam dat een mannelijke collega, die tegelijk begon met precies dezelfde baan, fors meer verdient.

Zomaar tussen neus en lippen door noemde haar collega zijn salaris, in een gesprek over groeimogelijkheden op het werk. Haar collega verdient bruto ongeveer 800 euro meer. "Ik vond het gek", zegt ze. En dat is voorzichtig uitgedrukt. Lotte woont en werkt in de gemeente Roermond en volgde een hbo-studie. "Ik heb ervaring bij een overheidsinstantie, hij niet. Ik heb hard gevochten tijdens mijn salarisonderhandelingen. Een mannelijk familielid had me geadviseerd hoog in te zetten. Ik voelde me er oncomfortabel bij, maar dacht: dan ga ik het gewoon proberen. Wat ik vroeg, kon eerst niet, maar even later toch. Ik dacht echt dat ik te veel had gevraagd en voelde me daar schuldig over. En een paar maanden later kom ik er dus achter dat mijn collega veel meer verdient dan ik, terwijl hij zonder relevante werkervaring begon."

Lottes mannelijke collega heeft zelfs helemaal niet hoeven onderhandelen, ontdekte ze tot haar verbijstering. "Het bod lag al klaar." Zelf was ze iets eerder gestart, met dus een zwaarbevochten salaris van 800 euro bruto minder en met meer relevante ervaring op de arbeidsmarkt. Lottes leidinggevende reageerde 'niet echt indrukwekkend' toen ze het verschil voorlegde. "Mijn leidinggevende vond het geloof ik niet echt schokkend en verwees naar hr, maar zonder te adviseren dat ik er werk van moest maken." Nu heeft ze besloten niet naar hr te gaan. "Ik heb het gevoel dat het geen zin heeft, dat ik er niet iets bij ga krijgen. Door eerdere ervaringen is mijn vertrouwen in het systeem niet groot." Lotte betwijfelt of er sprake is van bewuste discriminatie. "Het lijkt wel of dit verschil niet bewust is gemaakt, maar dat iedereen er gewoon aan gewend is dat het zo gaat. Onbewust worden mannen hoger ingeschat of meer waard gevonden. Zeker in hogere functies zie je vooral mannen."

Door haar lagere salaris bouwt Lotte minder pensioen op dan haar mannelijke collega. Het huidige verschil werkt dus door tot zelfs ná haar pensionering. "Daar had ik nog niet zo over nagedacht. Pensioen voelt ook nog als een ver-van-mijn-bedshow. Maar als je uiteindelijk, aan het einde van de rit, zou optellen wat je na al die jaren hebt misgelopen, dan vind ik dat wel pijnlijk."

Ondertussen merkt ze al wel dat het salarisverschil een psychologisch effect heeft, zij het beperkt. "Als ik het heel druk heb, denk ik weleens: ik verdien niet genoeg om een burn-out te krijgen. Dan doet iemand anders het maar, want die verdient sowieso meer dan ik. Uiteindelijk kost het de werkgever dus wel wat, zo'n verschil, want ik ga minder snel tot het uiterste. Ik vind het nu prima om mijn werk voor 100 procent te doen, in plaats van 120."

Jongeren starten gelijk(er), maar de loonkloof groeit met de leeftijd

Vrouwen verdienen in Nederland minder dan mannen. Het gemiddelde ongecorrigeerde uurloon (zie het volgende kader) van vrouwen in 2024 was 10,5 procent lager dan dat van mannen. In 2010 was dit nog 19 procent. Het loonverschil tussen mannen en vrouwen wordt dus geleidelijk aan kleiner en de afgelopen jaren ging dat wat sneller. Waarschijnlijk speelt bij die recente versnelling een rol dat de minimumlonen fors zijn verhoogd en dat er is overgestapt van een minimumloon per maand naar een minimumloon per uur.[48]

Lotte

"Het lijkt wel of dit verschil niet bewust is gemaakt, maar dat iedereen er gewoon aan gewend is dat het zo gaat. Onbewust worden mannen hoger ingeschat of meer waard gevonden."

Bij jonge vrouwen en mannen verschillen de uurlonen echter weinig van elkaar. Vrouwen tussen de 25 en 30 jaar verdienen per uur zelfs iets meer dan mannen van dezelfde leeftijd. Naarmate mensen ouder worden, groeit het verschil tussen mannen en vrouwen.[49] De loonkloof tussen mannen en vrouwen is in Nederland de afgelopen jaren kleiner geworden, maar blijft dus een probleem.

Wat is de loonkloof tussen mannen en vrouwen?

De loonkloof tussen mannen en vrouwen laat zien hoeveel verschil er is in wat zij verdienen. Ze wordt uitgedrukt als percentage van het loon van mannen. Er zijn twee soorten:

- De *ongecorrigeerde loonkloof* vergelijkt het gemiddelde uurloon van mannen en vrouwen zonder naar andere factoren te kijken, zoals opleidingsniveau of functie.
- De *gecorrigeerde loonkloof* houdt wél rekening met die factoren, zoals ervaring en functie.

Beide cijfers helpen om ongelijkheid op de werkvloer zichtbaar te maken en aan te pakken.

Volgens de *Monitor Loonverschillen mannen en vrouwen, 2022* van het CBS bedraagt het ongecorrigeerde uurloonverschil in het bedrijfsleven nog steeds 16,4 procent in het nadeel van vrouwen. Bij de overheid is het verschil kleiner, namelijk 5,1 procent.

48 CBS (2025) *Loonverschil tussen mannen en vrouwen steeds kleiner.*
49 *Ibid.*

Bij jongeren zijn de loonverschillen minder groot dan bij oudere generaties, mede doordat jonge mannen en vrouwen steeds vaker gelijkwaardige opleidingen en werkervaring hebben.

Ook als gecorrigeerd wordt voor werknemerskenmerken, zoals opleiding en leeftijd, en kenmerken van de baan, zoals de arbeidsduur (parttime/fulltime), dan is er nog steeds een loonkloof. Voor het bedrijfsleven was het gecorrigeerde loonverschil in 2022 6,9 procent, voor de overheid was dat 1,8 procent.[50]

Figuur 3.4 **Loonverschillen tussen vrouwen en mannen in het bedrijfsleven, 2014–2022, als percentage van het loon van mannen**

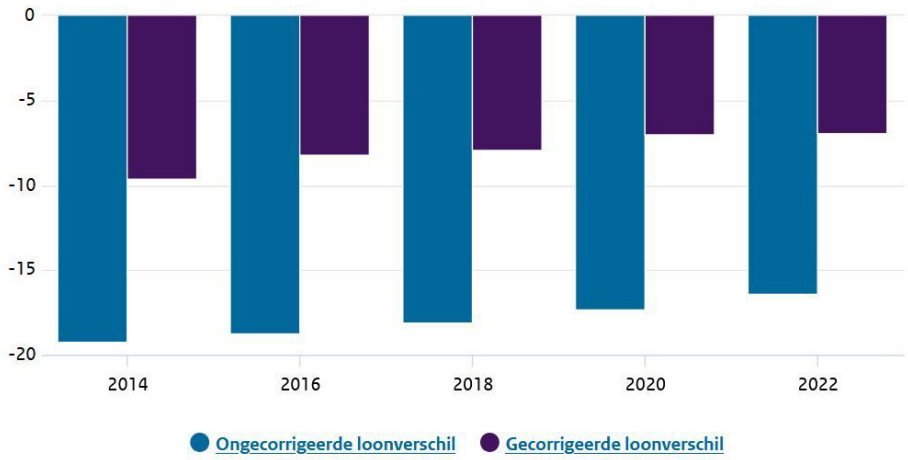

Bron: CPB, DNB, CBS en Nibud (2024) Bewerking door ministerie van VRO.

De loonkloof blijkt het gevolg van meerdere factoren, zoals verschillen in sectoren (vrouwen werken vaker in lager betaalde sectoren), functieniveaus, het aantal gewerkte uren en onderwaardering van werk dat traditioneel door vrouwen wordt uitgevoerd. De overheid zet in op maatregelen zoals loontransparantie, bewustwordingscampagnes en het bevorderen van gelijkwaardige kansen.[51] Daarnaast is het essentieel om vrouwen te ondersteunen in hun carrièreontwikkeling, te zorgen voor voorzieningen die bijdragen aan een inclusieve en gezonde werkomgeving en hen te stimuleren om in leidinggevende en beter betaalde functies te werken.[52]

50 CBS (2023) *Monitor Loonverschillen mannen en vrouwen, 2022.*
51 Ministerie van SZW (2023) *Kamerbrief over de Monitor Loonverschillen mannen en vrouwen, 2022.*
52 CBS (2023) *Monitor Loonverschillen mannen en vrouwen, 2022.*

“Nu weet ik: je mag op je bek gaan en ook weer omhoogkomen”

Eva

Eva (29) werkte een paar jaar als psycholoog in Enschede toen ze zelf bij de psycholoog belandde met burn-outklachten. Inmiddels heeft ze werk gevonden dat ze veel leuker vindt dan wat ze destijds deed. Wat ze vooral heeft gemist als beginnende werknemer, is goede begeleiding. "Als het niet goed ging, hoorde je dat. Maar als het wel goed ging, hoorde je dat niet. Ik wist eigenlijk nooit of ik het wel of niet goed deed."

Ik moet vroeg naar bed, want morgen moet ik weer vroeg op. Ik moet in het weekend boodschappen doen en het huis schoonmaken, want daar heb ik doordeweeks geen tijd voor. Ik moet met vrienden afspreken, want ik moet mijn sociale contacten onderhouden. In het hoofd van Eva waren er op een gegeven moment steeds minder gedachten die níet begonnen met ik moet ... Ze dacht dat ze 'even' met een psycholoog wilde praten omdat ze 'een beetje aan de max zat'. "Bij de intake stelde die psycholoog precies de juiste vragen. Daarna heb ik nog twee dagen gewerkt. Aan het eind van de tweede dag lag ik te huilen op de vloer van mijn badkamer – dat overkomt me nooit. En de volgende dag werd ik huilend wakker." Toen besloot ze toch maar om zich ziek te melden.

"Ik vond dat ik geluk had dat ik vrij snel een baan vond, maar ik kreeg er geen begeleiding. Ik heb veel geleerd, maar ben ook vreselijk over mijn grenzen gegaan. Ik ben in het diepe gegooid. Niemand hielp mij, niemand vroeg of het goed ging met mij." En toen moest de coronatijd, met een paar maanden vanuit huis werken, nog beginnen.

Toen ze terugkwam op haar werk, vond haar werkgever – die al die tijd niets van zich had laten horen – dat ze niet ál te voorzichtig weer moest beginnen: "Je hebt drie maanden al je cliënten in de steek gelaten." Inmiddels heeft ze werk gevonden dat wél bij haar past. Ze werkt als gedragswetenschapper met mensen met een verstandelijke beperking. "Ik weet nu beter wat mijn grenzen zijn en wat ik belangrijk vind. Ik vind het bijvoorbeeld belangrijk dat je respectvol en rustig met elkaar omgaat, of het nu gaat over iets wat goed loopt of over iets wat niet goed gaat. Blijkbaar moest ik er zelf eerst ook klaar voor zijn om te werken aan mijn valkuilen. In mijn huidige werk zit ik helemaal op mijn plek."

Een goede plek vinden is voor de huidige generatie jongeren niet makkelijk, ziet Eva om zich heen. Want als je haar vraagt naar de grootste uitdaging voor jongeren op dit moment, zegt ze: "Er is niet één uitdaging die het grootst is. Het lijkt wel of de hele samenleving is ingericht om het jongeren zo moeilijk mogelijk te maken, vooral financieel. Torenhoge studieschulden, onbetaalbare huizen, onbetaalbare boodschappen, een arbeidsmarkt die niet erg toegankelijk is voor jongeren omdat werkgevers en oudere collega's heel anders aankijken tegen de werk-privébalans."

De steun van haar ouders en vrienden hebben haar zeker geholpen om deze uitdagingen het hoofd te bieden. "Zonder netwerk denk ik dat het moeilijker is om je te redden." Haar burn-out heeft haar in zekere zin verrijkt. "Nu weet ik: je mag op je bek gaan en ook weer omhoogkomen. Er is altijd wel iemand – een ouder, een vriend of een zorgverlener – die een hand uitsteekt om je te helpen."

In 2023 is een EU-richtlijn aangenomen om gelijke beloning tussen mannen en vrouwen te bevorderen. Werkgevers met meer dan honderd werknemers moeten loonverschillen melden, transparanter werven en mogen eerdere salarissen niet meer opvragen. Werknemers krijgen recht op looninformatie. De richtlijn treedt in Nederland naar verwachting in 2026 in werking. Het SER Jongerenplatform omarmt deze ontwikkeling en roept politici en beleidsmakers op om hier verder op in te zetten.

Werkdruk, zorgtaken en onzekerheid raken jonge werkenden hard

De verwachtingen en bevraging van jongeren zullen de komende tijd verder toenemen, met als gevolg dat hun tijdsdruk ook zal toenemen. Op de Nederlandse arbeidsmarkt is sprake van groeiende personeelstekorten, in private en in publieke sectoren. Vergrijzing is daarvan de voornaamste oorzaak. Vanuit verschillende lijnen zal in de toekomst een groter beroep op de tijd van jongeren worden gedaan. Jongeren zullen een grote rol moeten spelen om maatschappelijke taken (zoals zorg, onderwijs en veiligheid) en opgaven (zoals de energietransitie) goed te blijven uitvoeren, maar ook om in private beroepen het verdienvermogen overeind te houden om die taken te bekostigen. Tegelijk maakt diezelfde vergrijzing dat jongeren ook vaker nodig zullen zijn als informele zorgverlener (bijvoorbeeld als mantelzorger) en als vrijwilliger.[53] Voor de verdere toekomst moet rekening worden gehouden met een sterk stijgende vraag naar mantelzorg; in 2040 ligt de vraag naar mantelzorg naar verwachting 70 procent hoger dan in 2020.[54] Die vraag moet in toenemende mate door werkende mensen opgevangen worden.[55] Hoewel de mantelzorg op dit moment vooral een zaak is van ouderen zal die sterke stijging van de vraag naar mantelzorg ongetwijfeld ook doorwerken in een groter beroep op jongeren (wat vaak samenvalt met het bereiken van andere mijlpalen). In hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op de verschillende aspecten van mantelzorg.

De toenemende bevraging kan op korte en lange termijn problemen opleveren voor jongeren. De grote en langdurige arbeidstekorten leiden voor de professionals in de hierboven genoemde sectoren tot toenemende werkdruk, knellende regelgeving en afnemende motivatie. Dit draagt bij aan uitval en vertrek en daarmee aan nog meer overvraging en werkdruk voor collega's. De aantrekkingskracht van het werken in (semi)publieke sectoren staat daarmee stevig onder druk. In publieke sectoren blijken relatief veel starters ook snel weer te vertrekken. Zo stroomt 30 procent van de jonge startende leraren in het voortgezet onderwijs binnen vijf jaar weer uit. Van

53 SER (2022) Advies *Arbeidsmarktproblematiek maatschappelijke sectoren*.
54 SCP (2023) *Kennisnotitie Arbeidsmarktkrapte*.
55 RIVM (2021) *Werkende mantelzorgers van ouderen: Verkenning van hun toekomst en ondersteuningsbehoeften*.

de totale uitstroom binnen de sector zorg en welzijn is een kwart jonger dan 25 jaar. Redenen voor vertrek hebben vaak te maken met onvoldoende autonomie, ontwikkeling en loopbaanperspectief, maar ook met gebrek aan begeleiding van starters. Mede door de grote personeelskrapte wordt tijdens stages regelmatig meteen veel geëist van de studenten: intensief werk en veel verantwoordelijkheid, met weinig ondersteuning en begeleiding.

Jongeren merken de gevolgen hiervan niet alleen als werkende in publieke sectoren, maar ook als burger: oplopende wachtlijsten, uitval van dienstverlening of dienstverlening van lagere kwaliteit. Daar komt bij dat tekorten in de (semi)publieke sector een belemmering vormen voor het functioneren van de economie als geheel, waardoor een lagere brede welvaart, toenemende sociale ongelijkheid en vertraging in de aanpak van transities en grote maatschappelijke opgaven dreigen.

Ten slotte vergt een dynamische en krappe arbeidsmarkt een flexibel inzetbare en productieve beroepsbevolking. Een krappe arbeidsmarkt biedt kansen voor jongeren, maar de tijdsinvestering die mensen moeten doen op het gebied van om- en bijscholing gaan ten koste van de tijd die ze hebben om te zorgen en werken. Duidelijk is dat de ambities van de overheid en samenleving een groeiend beroep doen op de tijdsbesteding van jongeren.[56]

De druk op jongeren wordt versterkt door hun vaak kwetsbare positie op de arbeidsmarkt. Jongvolwassenen met een flexibel arbeidscontract (zoals tijdelijke of oproepbanen) voelen zich vaker ongelukkig dan hun leeftijdgenoten met een vast contract. In Nederland geldt dit voor bijna één op de vijf jongeren met een flexibel arbeidscontract. De onzekerheid over inkomen, toekomst en loopbaanperspectief draagt bij aan stress en mentale vermoeidheid. Vooral jongeren zonder hbo- of wo-onderwijsdiploma zijn hierbij extra kwetsbaar. In een context waarin een steeds groter beroep op jongeren wordt gedaan – in werk, mantelzorg en scholing – vormen deze flexibele arbeidsrelaties een risico voor het welzijn en de duurzame inzetbaarheid van jongeren.[57]

56 SCP (2023) *Kennisnotitie Arbeidsmarktkrapte*.
57 Berg, L. van den (2025) Flexibele arbeidsrelaties verminderen welzijn van jongvolwassenen. *DEMOS*, pp. 5-7.

3.3 Inkomen en sociale zekerheid

26 procent van de jongeren geeft aan dat zij zich de meeste zorgen maken over financiën/armoede in de toekomst. Sterker nog, de meeste jongeren verwachten dat de armoede in Nederland zal toenemen. Jongeren zijn daarbij vooral pessimistisch over het hebben van een toereikend pensioen.[58] In deze paragraaf wordt verkend hoe jongeren er financieel voor staan, welke factoren bijdragen aan economische onzekerheid en welke beleidsontwikkelingen daarop van invloed zijn. Het SER Jongerenplatform is voornemens om binnenkort zelf een verkenning te doen naar de financiële positie van jongeren. Daarom zal rondom dit onderwerp minder uitgebreid de huidige situatie verkend worden.

Loonontwikkelingen en inkomenspositie van jongeren

In de afgelopen jaren is het minimumloon fors bijgesteld en daardoor gestegen. Banen met een minimumloon komen bovengemiddeld vaak voor onder jongeren, maar ook bij mensen met een migratieachtergrond, deeltijdbanen en in specifieke sectoren als de horeca, verhuur en overige zakelijke diensten.[59] Jongeren werken relatief vaak in sectoren waarin het minimumloon gangbaar is, zoals de horeca, detailhandel en verhuur.10,1 procent van de werkende jongeren van 15 tot 20 jaar en 16 procent van de jongeren van 20 tot 25 jaar verdiende in 2022 het minimumloon, tegenover slechts 3 procent van de werknemers van 25 jaar en ouder.[60]

De verhoging van het minimumloon heeft vooral invloed op de lonen tot 135 procent van het wettelijk minimumloon, met een afnemend effect naarmate het loon hoger is. Lonen van werknemers onder de 21 jaar stijgen evenredig met de stijging van het wettelijk minimumloon, maar blijven lager doordat het wettelijk minimumjeugdloon een vast percentage van het wettelijk minimumloon is.[61] Het kabinet heeft recent besloten om het minimumjeugdloon te verhogen vanaf 1 januari 2027.[62] Een verhoging van het minimumloon met 10 procent kan doorwerken naar lonen tot 30 procent boven het nieuwe minimumloon. Dit betekent dat niet alleen de laagste lonen stijgen, maar ook hogere lonen omhooggaan om de onderlinge verhoudingen te behouden. Daarnaast kunnen de loonkosten voor

58 Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
59 SCP (2023) *Verhoging van minimumloon en bijstand als wondermiddel voor welvaart en welbevinden van de lage inkomensgroep?*
60 CBS (z.d.) *Minimumloon.*
61 SCP (2023) *Verhoging van minimumloon en bijstand als wondermiddel voor welvaart en welbevinden van de lage inkomensgroep?*
62 Ministerie van SZW (2025) *Kabinetsreactie op verkenning wettelijk Minimumjeugdloon.*

werkgevers aanzienlijk stijgen, niet alleen door hogere lonen, maar ook door verhoogde verzekeringspremies en andere loongerelateerde kosten.[63]

Recent heeft het ministerie van SZW een verkenning naar het minimumjeugdloon gepubliceerd. Het SER Jongerenplatform is, zoals eerder vermeld, van plan om zelf een verkenning te doen naar de financiële positie van jongeren en hierbij het minimum(jeugd)loon mee te nemen.

Financiële situatie jongvolwassenen in beeld

Ongeveer een derde van de jongeren heeft financiële zorgen (36 procent). Deze financiële onzekerheid kan de sociaal-economische mobiliteit belemmeren. De kosten van levensonderhoud zijn voor jongeren sterk gestegen (met name voor wonen, maar niet alleen), terwijl de inkomens geen achterblijven. Daardoor wordt het voor jongeren moeilijker om te sparen en belangrijke levensdoelen te realiseren, zoals het kopen van een woning. Het bieden van meer werkzekerheid en ondersteuning kan deze zorgen verminderen en economische stabiliteit voor jongvolwassenen bevorderen.

Financiële zorgen in cijfers

In 2022 maakte 29 procent van de volwassenen zich veel zorgen over hun financiële toekomst, een stijging ten opzichte van 2021 (23 procent), maar lager dan in 2013 (32 procent). Onder de 18- tot 25-jarigen was dit percentage 36 procent. Naarmate mensen ouder worden, neemt de bezorgdheid af en stijgt de tevredenheid met de huidige financiële situatie: 71 procent van de 18- tot 25-jarigen is tevreden met de hun financiële situatie, tegenover 86 procent van de 75-plussers.
Mensen met een gemiddeld hoger inkomen maken zich minder zorgen over de toekomst, hoewel de bezorgdheid in alle inkomensgroepen steeg ten opzichte van 2021. Huurders, vooral die met huurtoeslag (41 procent), maken zich meer zorgen over hun financiële toekomst dan huiseigenaren (24 procent).*

* CBS (2023) *Zorgen over financiële toekomst in jaar tijd flink toegenomen.*

63 CPB (2020) *Effecten verhogen minimumloon.*

Joëlla

Joëlla (26) heeft een hbo-opleiding gedaan en werkt sinds anderhalf jaar op een advocatenkantoor. Toch heeft ze grote moeite om rond te komen. “Toen de wasmachine stuk ging, moest ik de tandarts afbellen.”

Joëlla werkt als juridisch secretaresse in Rotterdam en woont sinds twee jaar in een antikraakwoning. “Er wordt veel van me verwacht. Ik moet mijn familie zien, sporten, werken, leuk wonen, een schoon huis hebben, hobby’s hebben, een huisdier hebben, op vakantie gaan en me ook nog financieel redden. Het is lastig om dat allemaal te combineren.” Daarbij steekt ze ook nog flink wat tijd in mantelzorg.

Een volledige baan is niet te combineren met de mantelzorg die ze verleent. “Ik verdien op zich niet slecht, maar ik kom iedere maand wel een beetje tekort.” Een flinke studieschuld die ze met de route mbo-hbo heeft opgebouwd, hijgt in haar nek. “Soms heb ik oprecht spijt dat ik hbo heb gedaan. Ik heb heel vaak pech gehad met regelingen die net nieuw waren of juist niet waren afgeschaft. Steeds viel ik tussen wal en schip. Ik heb bijvoorbeeld geen basisbeurs gehad.” En dan kwam er kortgeleden ook nog een aanslag voor de waterschapsbelasting. “Vroeger had ik daar kwijtschelding voor, maar daar kom ik nu niet meer voor in aanmerking.”

Ze plant haar uitgaven heel zorgvuldig. “Voor het mantelzorgen moet ik een auto hebben en rijd ik flinke stukken. Dat is echt duur. Naast benzinegeld leg ik iedere maand 240 euro apart voor boodschappen en verzorgingsproducten. Ik ga naar de markt, koop grote hoeveelheden in en vries veel in. Ik koop alleen maar aanbiedingen. Ik spaar om één keer per jaar naar de tandarts te gaan. Een verzekering daarvoor kan ik niet betalen.” Voor kleding legt ze maandelijks 60 euro apart. “Ik ga alleen maar naar kringlopen en loop al een jaar op kapotte schoenen.” Joëlla probeert iedere maand ongeveer 100 euro te sparen. “Helaas is mijn spaargeld nu op, want eerst ging de wasmachine stuk en toen de auto. Toen heb ik de tandarts af moeten zeggen. Ik doe de was nu tijdelijk bij mijn tante. Ik kan een wasmachine van iemand uit de straat kopen. Die kost 75 euro. Ik heb de eerste 50 euro nu betaald. Als ik mijn volgende salaris heb, kan ik de laatste 25 ook betalen en de wasmachine ophalen. Ik leef van loonstrook naar loonstrook.”

Joëlla’s salaris ging vorig jaar met een tientje per maand omhoog. “Dat is niet genoeg als je ziet hoeveel duurder alles is geworden. In principe ben ik, door mijn zorgvuldige planning, economisch zelfstandig. Maar die term klinkt te positief. Economisch overlevend, zou ik eerder zeggen. Het levert stress op, veel stress. Ik ben continu aan het nadenken. Eén foutje, één impulsieve uitgave – dat gaat niet.

Het gaat al jaren zo. Vaak denk ik: wanneer stopt dit? Wanneer kan ik weer ademen? Soms denk ik: ik kan ook stoppen met werken en een uitkering met toeslagen nemen. Dan is mijn inkomen hetzelfde en ben ik thuis. Werken loont gewoon niet genoeg. De enige oplossing die ik voor mijn situatie kan bedenken – klinkt misschien gek – is dat ik hoop ooit te gaan samenwonen of te trouwen.” Het grootste risico is dat ze uit haar huis moet. “Er zijn plannen om dit gebouw te slopen. Ik kan alleen antikraak wonen, iets anders kan ik niet betalen.”

“Economisch zelfstandig? Ik zou eerder zeggen: economisch overlevend”

In 2024 is de financiële situatie van jongvolwassenen tussen de 18 en 24 jaar verslechterd. Het percentage financieel gezonde huishoudens in deze groep is gedaald, van 18 procent in 2023 naar 12 procent, terwijl het percentage financieel ongezonde huishoudens juist hoog blijft (35 procent). Jongvolwassenen bevinden zich in een kritieke fase van economische zelfstandigheid, waarin ze te maken krijgen met nieuwe financiële verantwoordelijkheden, zoals het beheren van een budget en het regelen van verzekeringen. Tegelijkertijd zijn ze kwetsbaar voor onzekerheden op de arbeidsmarkt, waar veel tijdelijke contracten zijn, wat bijdraagt aan een lage en instabiele inkomenssituatie.[64]

Joëlla
"Ik verdien op zich niet slecht, maar ik kom iedere maand wel een beetje tekort."

De financiële situatie van jongvolwassenen is in 2024 zorgwekkend en ondanks hun toenemende financiële bewustwording worden ze nog steeds geconfronteerd met aanzienlijke uitdagingen. Een groot aantal jongvolwassenen (bijna de helft) heeft een inkomen onder modaal en het aantal mensen met een minimuminkomen stijgt. Veel jongeren werken parttime of tijdelijk en slechts een klein percentage heeft een fulltimebaan. In combinatie met de stijgende kosten voor wonen en studeren belemmert dit hun weg naar financiële zelfstandigheid. Ook is er een toename van jongvolwassenen die schulden maken of hun spaargeld gebruiken om rond te komen. Er is een toename in het gebruik van risicovollere financiële producten, zoals online gokken, investeren in cryptovaluta en het gebruik van 'buy now, pay later'-diensten. Desondanks is er een positieve verschuiving in het gedrag van jongvolwassenen merkbaar de laatste tijd: ze doen minder vaak miskopen en zijn zich bewuster van hun financiële situatie. Toch ervaart een groeiend aantal jongvolwassenen gevoelens van machteloosheid over hun financiën, wat de financiële stress vergroot.[65]

Joëlla
"Economisch overlevend, zou ik eerder zeggen. Het levert stress op, veel stress. Ik ben continu aan het nadenken. Eén foutje, één impulsieve uitgave – dat gaat niet."

64 Deloitte (2024) *Financiële gezondheid van Nederlandse huishoudens in 2024.*
65 *Ibid.*

Economische zelfstandigheid* van 15- tot 27-jarigen in cijfers

In 2021 was ongeveer 80 procent van de werkende, niet-onderwijsvolgende jongeren economisch zelfstandig, een stijging van ruim 6 procentpunten ten opzichte van 2013. Van deze economisch zelfstandige jongeren werkte het merendeel (69 procent) voltijd, terwijl dat bij niet-economisch zelfstandige jongeren slechts 22 procent was. Jongeren die economisch zelfstandig zijn, hebben relatief weinig behoefte hebben aan meer uren werk: slechts 16 procent gaf dit aan. Onder de niet-economisch zelfstandige jongeren lag dat aandeel aanzienlijk hoger, namelijk 44 procent.** Naar aanleiding van de Nationale Jeugdstrategie geeft 57 procent van de jongeren aan te weinig te verdienen om goed rond te kunnen komen.***

* Mensen zijn economisch zelfstandig als ze een persoonlijk inkomen uit arbeid of onderneming hebben dat op of boven de drempelwaarde ligt van de beleidsnorm voor het individuele inkomensminimum. Deze drempelwaarde is gelijk aan 70 procent van het wettelijke nettominimumloon, ofwel de nettobijstand van een alleenstaande.
** CBS (2023) *Landelijke Jeugdmonitor 2023.*
*** NJR (2025) *Ontwerp Nationale Jeugdstrategie. Nu is het aan ons.*

Yotnam
"Geldstress is volgens mij het belangrijkste probleem van jongeren. Vrijwel iedereen in mijn vriendenkring heeft gigantische geldproblemen."

Nieuw pensioenstelsel biedt kansen, maar vraagt betrokkenheid jongeren
Pensioenen lijken voor jongeren vaak ver weg, maar het is juist belangrijk dat zij zich vroeg bewust worden van hun pensioenopbouw. Een langere beleggingshorizon geeft jongeren meer voordelen bij het opbouwen van pensioen. Het SER Jongerenplatform benadrukt in de verkenning *Veelbelovend* (2021) dat jongeren beter betrokken moeten worden bij hoe hun pensioenbeleggingen worden besteed. De overheid moet hen actiever bewust maken, zodat ze de juiste keuzes kunnen maken.

Initiatieven zoals het Pensioenlabel[66] en het PensioenLab[67] helpen jongeren inzicht te krijgen in hun premie-inleg en geven hen een stem in het pensioenstelsel. Het SER Jongerenplatform ziet de Wet toekomst pensioenen als een belangrijke verbetering voor jongeren, omdat die zorgt voor eerlijkere en transparantere pensioen-

66 Het Pensioenlabel is ontwikkeld door VCP Young Professionals en wordt gesteund door CNV Jongeren en FNV Young & United.
67 Het PensioenLab is ontwikkeld en wordt gesteund door VCP Young Professionals, CNV Jongeren en FNV Young & United.

opbouw die beter aansluit bij hun loopbaan en hen meer perspectief biedt op een koopkrachtig pensioen. Door de langere beleggingshorizon kunnen jongeren bovendien meer rendement behalen dan ouderen, wat hun uiteindelijke pensioen verder kan versterken.[68]

3.4 Jong ondernemerschap

De veranderende economie biedt kansen voor jonge ondernemers, zeker op het gebied van kennis, creativiteit en duurzaamheid. Hun energie en vernieuwingskracht dragen bij aan innovatie en oplossingen voor de toekomst. Tegelijkertijd roept de opkomst van AI ook onzekerheden op over de toekomst van werk, vooral in creatieve beroepen. Juist daarom is ruimte om te leren, experimenteren en ondernemen van groot belang. Ondernemerschap kan jongeren helpen om zich aan te passen aan veranderende omstandigheden, eigen regie te nemen over hun loopbaan en bij te dragen aan innovatieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken. In deze paragraaf gaat het SER Jongerenplatform in op wie deze jonge ondernemers zijn, in welke sectoren zij actief zijn, wat hen drijft en welke vraagstukken zij tegenkomen. Ook is er aandacht voor het ondernemersklimaat, de rol van het onderwijs bij het ontwikkelen van ondernemersvaardigheden en de impact daarvan op het mentale welzijn van jonge ondernemers.

Ondernemerschap in cijfers

Het aandeel jonge ondernemers (jonger dan 30 jaar) is sinds 2010 toegenomen, van 9 naar 15 procent. Die toename komt doordat er elk jaar meer jonge ondernemers starten dan stoppen.* Uit cijfers van het Handelsregister van de Kamer van Koophandel (KVK) blijkt dat per 1 april 2025 in totaal ruim 2,17 miljoen economisch actieve bedrijven geregistreerd stonden (exclusief holdings en beheer-bv's). Van deze bedrijven zijn er 621.957 waarvan de eigenaar of oprichter jonger is dan 35 jaar.

* CBS (2024) *Bijna 1 miljoen ondernemers erbij sinds 2010.*

68 SER Jongerenplatform [et al.] (2025) *Oproep: verantwoordelijk pensioenbeleid voor álle generaties!*

De meeste jonge ondernemers zijn actief via een eenmanszaak: dit betreft maar liefst 516.482 gevallen. Ook de vennootschap onder firma (vof) is, met 93.749 geregistreerde ondernemingen, populair onder jongeren. Daarnaast zijn er 10.905 besloten vennootschappen waarvan de oprichters niet ouder dan 34 jaar zijn. Commanditaire vennootschappen (cv's) komen onder jonge ondernemers aanzienlijk minder voor: slechts 807 bedrijven. In de categorie 'overige rechtsvormen' gaat het om 14 jonge ondernemers.

Het grootste beroepssegment onder jonge zelfstandigen is 'medewerkers persoonlijke dienstverlening', waaronder veel kelners, barpersoneel, kappers en schoonheidsspecialisten. Dit segment groeide van 5 naar 10 procent ten opzichte van 2021. Ook de segmenten 'verkopers' en 'auteurs en kunstenaars' zijn relatief groot, met respectievelijk 9 en 7 procent. Wat betreft bedrijfstakken werken veel jonge zelfstandigen in de handel (14.000) en de verhuur en zakelijke diensten (12.000), waarbij vooral in 2023 en 2024 veel jongeren in deze sectoren actief werden.* Volgens de KVK ondernemen steeds meer jongeren omdat ze worden geïnspireerd door voorbeelden op social media én omdat ondernemerschap meer aandacht krijgt op school. Ook thuis wordt er vaker over ondernemen gesproken. De coronaperiode gaf dit een extra boost, doordat jongeren online actief werden met webwinkels en sociale media.**

In de recente jaren zijn fiscale voordelen voor zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) afgebouwd, met als doel het tegengaan van schijnzelfstandigheid en het verkleinen van de kloof met werknemers in loondienst. Dit is in lijn met het middellangetermijnadvies van de SER. Het doel is om het voor werkgevers aantrekkelijker te maken om een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd te gebruiken.*** Dit is verder uitgewerkt in het arbeidsmarktpakket, specifiek in de wet Vbar.

Het aantal zzp'ers (in totaal, niet leeftijdsgebonden) in Nederland is relatief hoog in vergelijking met andere Europese landen. In de EU werkt gemiddeld een op de tien mensen als zzp'er. Griekenland en Polen hebben de hoogste percentages, met respectievelijk 20 procent en 15 procent, vooral door het grote aandeel van de landbouw in hun economie. Nederland staat op de vijfde plek met 12 procent zzp'ers in 2022, terwijl Duitsland en Denemarken juist de laagste aantallen kennen, met respectievelijk 4 en 5 procent.****

* CBS (2024) *Landelijke Jeugdmonitor 2024.*
** KVK Regiodata (2022) *Jonge ondernemer groeit uit kinderschoenen.*
*** SER (2021) Advies *Sociaal-economisch beleid 2021-2025: Zekerheid voor mensen, een wendbare economie en herstel van de samenleving.*
**** CBS (2023) *Dossier ZZP: Is elders in de EU het aandeel zzp'ers zo hoog als in Nederland?*

Henk

Henk (27) runt een melkveebedrijf met 196 koeien in Noord-Brabant. Er drukt een zware financiële last op zijn schouders, maar als hij over zijn werk praat, gaat het allereerst over de koeien. Hij kent 80 procent bij naam. “Ik zit het liefst tussen de koeien.”

Na zijn mbo-opleiding stapte Henk op zijn 18e in een vennootschap met zijn vader. Die bleef boer, omdat Henk het bedrijf wilde overnemen – anders was hij al gestopt, net als veel van zijn vrienden. Vier jaar later volgde een tweede samenwerking, met een compagnon. Toen die onverwachts uitviel door een hersenbloeding, nam Henk het bedrijf volledig op zich. “Gelukkig had hij op papier gezet wat er in zo’n situatie moest gebeuren: hij wilde dat ik verder ging met het bedrijf en alles regelde.”

Inmiddels draait Henk het bedrijf grotendeels zelfstandig. Er zit een lening van zo’n 3 miljoen euro op, onder meer voor de bouw van een nieuwe stal. Over niet al te lange tijd wil hij samen met zijn vriendin op het erf komen wonen. Dat brengt nieuwe vragen met zich mee. “We wonen dan in de bedrijfswoning en het bedrijf is ook van mij. Dat betekent voor mijn vriendin dat zij financieel weinig kan opbouwen. Als er iets gebeurt tussen ons, of ik ben er over tien of vijftien jaar niet meer, dan heeft zij niets. Ze kan mijn deel van het bedrijf wel erven, maar ze wil het niet runnen. Daarnaast speelt mijn compagnon dan mogelijk nog een rol. Dat is voor haar wel een lastig punt.”

Ondernemen betekent voor Henk hard werken. “Ik ben eigen baas, maar mijn koeien bepalen mijn ritme. Die moeten gemolken en verzorgd worden, altijd.” Maar dat doet hij met passie. Ook zoekt hij bewust naar maatschappelijke betekenis. Zo vindt hij het belangrijk om contact met de buurt te houden en bijvoorbeeld mee te doen met gemeentelijke projecten voor bloemenbermen. “Ik vind het belangrijk dat anderen het hier ook mooi vinden.”

Duurzaam ondernemen wil hij graag, maar de regelgeving maakt dat niet makkelijk. “Ik had een vergunning voor een nieuwe stalvloer, maar die werd ingetrokken omdat de milieunormen ondertussen zijn aangepast. Dan denk ik: vergund is vergund. Ik wil gewoon bouwen en door met ondernemen. Nu moet ik opnieuw investeren in een andere vloer, zonder zekerheid dat die wél goedgekeurd wordt.” Het is goed dat er wetten en regels zijn waar boeren zich aan moeten houden, vindt Henk. “Maar soms zijn die regels zó ingewikkeld, dat je niet zonder hulp papieren durft in te vullen. De mestboekhouding bijvoorbeeld. Eén vinkje verkeerd en je kunt een grote controle krijgen, of erger.”

Henk pleit voor meer duidelijkheid en langere termijnen. “Je zou willen dat vergunningen twintig jaar gelden, niet dat de regels elke paar jaar veranderen.” Toch houdt dit Henk niet tegen. In de toekomst wil hij groeien naar een bedrijf met meer dan 200 koeien. “Dan kan ik extra personeel aannemen, wordt het werk wat lichter en minder eenzaam. Maar het moet niet zo groot worden dat ik de koeien niet meer ken. De passie moet blijven, dat boeit mij meer dan een zak geld.”

“De koeien kennen is mij meer waard dan een zak geld”

Toekomstgericht ondernemersklimaat belangrijk voor jonge generatie

Nederland heeft internationaal gezien nog steeds een sterke positie als vestigingsland voor ondernemingen. Het land behoort tot de mondiale top 10 op het gebied van concurrentiekracht en innovatievermogen en scoort hoog op indicatoren als fysieke en digitale infrastructuur, kennisecosystemen en kwaliteit van leven. Deze factoren maken Nederland aantrekkelijk voor binnenlandse en buitenlandse bedrijven en vormen een belangrijke basis voor het verdienvermogen en brede welvaart.[69] Vier op de tien ondernemers vinden de huidige staat van de Nederlandse economie goed. Over de economische vooruitzichten voor het komende jaar zijn ze daarbij minder positief. Minder dan drie op de tien ondernemers kijken hier optimistisch naar, terwijl ruim een derde somber gestemd is of onzeker over hoe de economie zich zal ontwikkelen.[70]

Dit laat ook de *Monitor Ondernemingsklimaat 2024* zien: het vertrouwen van ondernemers in het Nederlandse ondernemingsklimaat staat onder druk. De gemiddelde waardering van bedrijven is in drie jaar tijd gedaald van een 6,7 in 2022 naar een 6,0 in 2024. Belangrijke knelpunten zijn het belastingklimaat, de beschikbaarheid van talent, de energie-infrastructuur, de voorspelbaarheid van overheidsbeleid en de kwaliteit van faciliterende wet- en regelgeving.[71] Driekwart van de ondernemers geeft aan dat het ondernemingsklimaat in Nederland de afgelopen vijf jaar is verslechterd (ten opzichte van 62 procent in 2023). Slechts een op de drie ondernemers vindt Nederland nog een aantrekkelijk land om in te ondernemen. Vooruitkijkend nemen de zorgen verder toe, met name over regeldruk en vergunningverlening (56 procent) en over belastingen en premies (43 procent).[72] Ook personeelstekort, hoge loonkosten en dure energie zorgen voor veel problemen.[73] Daarnaast is vier op de vijf ondernemers ontevreden over het politieke en bestuurlijke klimaat in Nederland.[74]

Henk

"Je zou willen dat vergunningen twintig jaar gelden, niet dat de regels elke paar jaar veranderen."

Ondanks deze zorgen geven de meeste bedrijven aan geen (gedeeltelijke) verplaatsing van activiteiten naar het buitenland te overwegen. Waar dat wel speelt, worden

69 SEO & Amsterdam Centre for Business Innovation (2024) *Monitor Ondernemingsklimaat 2024: Tweede meting en doorontwikkeling.*
70 Kieskompas (2024) *Prinsjesdag Peiling 2024.*
71 SEO & Amsterdam Centre for Business Innovation (2024) *Monitor Ondernemingsklimaat 2024: Tweede meting en doorontwikkeling.*
72 Directresearch (2024) *Nationale Peiling Ondernemingsklimaat 2024.*
73 Kieskompas (2024) *Prinsjesdag Peiling 2024.*
74 Directresearch (2024) *Nationale Peiling Ondernemingsklimaat 2024.*

pushfactoren als beperkte fysieke ruimte, regeldruk en fiscale onzekerheid als belangrijkste redenen genoemd. Tegelijkertijd zijn veel internationale investeringen juist gedreven door interne strategische keuzes. Voor jonge ondernemers en startende bedrijven is een voorspelbaar, innovatief en ondersteunend ondernemersklimaat extra belangrijk, omdat zij vaak minder reserves hebben, afhankelijker zijn van groeikansen en juist nu hun positie in de markt moeten opbouwen. De monitor onderstreept het belang van een samenhangende aanpak om het ondernemersklimaat te versterken, waarbij het beleid gericht is op het vergroten van de voorspelbaarheid en uitvoerbaarheid van wet- en regelgeving, het verbeteren van de energie- en arbeidsinfrastructuur en het behouden van sterke internationale posities op het gebied van innovatie, digitalisering en kennis.[75]

Drijfveren achter jong ondernemerschap steeds veelzijdiger

Jongeren voelen zich steeds vaker aangetrokken tot het ondernemerschap. Ze worden gedreven door uiteenlopende motieven die nauw verbonden zijn met bredere sociaal-economische veranderingen. Het streven naar autonomie, persoonlijke groei en maatschappelijke impact is hierbij vaak belangrijker dan puur financieel gewin. Ruim de helft van de Nederlandse jongeren overweegt een eigen bedrijf te starten. Daarbij is opvallend dat veel geld verdienen niet de belangrijkste motivatie is; slechts 48 procent noemt dit als voornaamste reden. Voor 75 procent van de jongeren is het juist essentieel dat hun werk een maatschappelijke bijdrage levert.[76] Voor sommige jongeren gaat het om het realiseren van eigen ideeën en innovatieve oplossingen, terwijl andere zich richten op experimenteren en ontdekken wat hen werkelijk drijft.[77]

Hoewel ondernemerschap onder jongeren populair blijft, tonen cijfers aan dat jonge ondernemers relatief vaak hun onderneming beëindigen. Het beëindigen van een onderneming hoeft echter niet als falen te worden gezien; voor veel jongeren is het een waardevolle leercurve die hen voorbereidt op toekomstige ondernemingen of professionele groei. Toch is het essentieel om de factoren die bijdragen aan deze uitval te adresseren, zoals financiële onzekerheid, complexe regelgeving en het gebrek aan toegang tot begeleiding.

75 SEO & Amsterdam Centre for Business Innovation (2024) *Monitor Ondernemingsklimaat 2024: Tweede meting en doorontwikkeling.*
76 Becoming Alliance (2023) *Ruim helft jongeren wil eigen onderneming starten.* Uitgevoerd door PanelWizard in opdracht van Becoming Alliance.
77 Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2020) *Jongeren en ondernemerschap: Rapportage Drijfverenonderzoek,* gepubliceerd in het kader van het O2LAB-programma.

“Een écht goede checklist voor een beginnende zzp’er, die heb ik gemist”

Fleur

Fleur (33) woont in Utrecht. Ruim een jaar geleden heeft ze haar vaste baan opgezegd en is ze begonnen als zzp'er. Daarmee kwam een lang gekoesterde wens uit. Haar werk levert haar inmiddels een goed belegde boterham op, maar zeker in het begin had ze wel wat meer hulp kunnen gebruiken om te beginnen als zelfstandige. "Als zzp'er draag ik tenslotte bij aan de economie."

Fleur werkte na haar opleiding bij drie verschillende bedrijven. Prima banen, maar toch. "Ik had altijd de wens om voor mezelf te beginnen. Ik adviseer nu als zzp'er mkb-bedrijven over hun personeelsbeleid: hoe kunnen ze talent aantrekken en behouden?" Aan de ene kant vindt ze het heerlijk, het ondernemerschap. "Je maakt van niets iets of je maakt bestaande dingen mooier. En ik ben flexibel: ik kan werken waar ik wil, wanneer ik wil." Aan de andere kant is er de stress, vooral in de beginfase van haar eigen bedrijf. Fleur kijkt er met gemengde gevoelens op terug. Financieel was het pittig en inhoudelijk vond ze vaak niet het advies dat ze zocht. "Je begint als ondernemer met een idee en vraagt je af of daar wel een markt voor is. Hoe doe je eigenlijk marketingonderzoek? Ik had geen idee hoe ik een eigen bedrijf moest opzetten. Je hebt een boekhouder nodig, moet een administratie beginnen, je bij de Kamer van Koophandel inschrijven. Hoe stel je eigenlijk een goede privacyverklaring op? Wat staat er in je algemene voorwaarden?" Ze vond wel wat basale informatie, bijvoorbeeld bij de KVK. "Daar kun je standaard algemene voorwaarden downloaden. Maar zijn die wel van toepassing op jouw bedrijf? Daar moet je eigenlijk juridisch advies voor inwinnen. En dat is behoorlijk duur."

Datzelfde gold voor een arbeidsongeschiktheidsverzekering. Fleur koos ervoor die af te sluiten, maar ze weet dat veel zzp'ers zich dat niet kunnen veroorloven. "Ik had gelukkig een buffer, doordat ik al een tijdje had gewerkt. Maar er zijn ook zzp'ers die zonder buffer beginnen en daarom ook zonder arbeidsongeschiktheidsverzekering. Ik heb een verzekering met een heel lage dekking met meer eigen risico. Dat is voor mij betaalbaar. Of het verstandig is, is een tweede."

"Er zijn wel partijen die je kunnen helpen, maar die zijn commercieel. Ik denk dat het goed zou zijn als de overheid startende ondernemers zou faciliteren, als er bijvoorbeeld een overheidsadviseur was geweest om te helpen met mijn privacyverklaring en algemene voorwaarden." Waarom zou de overheid zelfstandige ondernemers, die bewust een risico nemen, eigenlijk moeten helpen? Fleur: "De overheid heeft naar mijn idee de taak om mensen aan het werk te helpen of te houden. Je kunt op verschillende manieren werken. Zzp'er zijn is een van de vormen. Als ik mijn bedrijf goed heb geregeld, kan ik als zzp'er bijdragen aan de Nederlandse economie. Je maakt de wereld een beetje mooier met je ondernemerschap."

Het ondernemerschap bevalt Fleur echter prima. "In loondienst had ik toch gevoel dat ik bezig was impact te maken voor het bedrijf waarvoor ik werkte, in plaats van zelf iets te bouwen. Nu kan ik volop bezig zijn met de dingen die ik belangrijk vind. Dat maakt het voor mij fantastisch en de moeite waard."

Investeren in ondernemerschap begint op school

De ontwikkeling van ondernemersvaardigheden bij jongeren is van groot belang in een veranderende economie die steeds meer gericht is op innovatie, flexibiliteit en zelfredzaamheid. Ondernemerschap gaat niet alleen om het starten van een bedrijf, maar ook om het ontwikkelen van een ondernemende houding. Vaardigheden zoals creatief denken, probleemoplossend vermogen, samenwerken en risico's durven nemen zijn essentieel in een wereld waarin traditionele loopbanen steeds minder vanzelfsprekend worden.[78]

Fleur
"Je maakt van niets iets, of je maakt bestaande dingen mooier."

Het onderwijs speelt hierin een cruciale rol. Vanaf jonge leeftijd kunnen leerlingen via projecten, simulaties en praktijkervaring kennismaken met ondernemerschap. Dit legt niet alleen een basis voor toekomstige ondernemers, maar versterkt ook hun algemene arbeidsmarktkansen. Jongeren met ondernemersvaardigheden zijn beter in staat om zich aan te passen aan een dynamische arbeidsmarkt en kunnen beter inspelen op nieuwe kansen. Tegelijkertijd vraagt deze focus om een herwaardering van de manier waarop ondernemerschap in het onderwijs wordt geïntegreerd. Het gaat niet alleen om theoretische kennis, maar juist ook om het creëren van een leeromgeving waarin experimenteren, falen en doorzetten worden aangemoedigd. Samenwerking tussen scholen, bedrijven en beleidsmakers is hierbij essentieel om jongeren te ondersteunen in het ontwikkelen van vaardigheden die zowel hun persoonlijke toekomst als de economie versterken.[79] Door ondernemerschap stevig te verankeren in het onderwijs, investeren we in een generatie die beter is voorbereid op de vraagstukken van een snel veranderende, mondiale economie.

Fleur
"Ik had geen idee hoe ik een eigen bedrijf moest opzetten."

Jonge ondernemers kwetsbaar door stress en beperkte steun

Jonge ondernemers ervaren vaak een hogere druk en een verhoogd risico op burnout dan ondernemers in bredere zin. Volgens onderzoek blijkt dat twee op de drie jonge mkb-ondernemers het risico lopen op mentale welzijnsproblemen, zoals burn-out. Dit kan te maken hebben met de combinatie van onzekerheid, financiële stress en het gebrek aan ervaring. In vergelijking met oudere ondernemers, die vaak

78 Praag, M. van (2016) Ondernemerschap en onderwijs: van basisschool tot universiteit, *ESB*.
79 *Ibid*.

meer stabiliteit en een groter netwerk hebben, missen jonge ondernemers soms de juiste ondersteuning en ervaring om goed met de stress om te gaan.[80]

3.5 Conclusie en aanbevelingen

Jongeren willen werken, bijdragen aan de samenleving en zelfstandig hun leven vormgeven. Toch ervaren zij op de arbeidsmarkt structurele belemmeringen die het lastig maken om tot hun recht te komen. De aansluiting tussen onderwijs en werk is niet vanzelfsprekend, het vinden van passend werk verloopt moeizaam en zekerheid over inkomen of loopbaan ontbreekt vaak. Voor veel jongeren wordt de start van hun loopbaan gekenmerkt door tijdelijke contracten, een onzeker inkomen en beperkte ruimte voor groei. Zo'n situatie heeft niet alleen invloed op hun arbeidsverleden, maar ook op hun verdere toekomst – op de mogelijkheid om zelfstandig te wonen, een gezin te starten of financiële buffers op te bouwen.

Bij jongeren met een beperking of met een migratieachtergrond stapelen deze belemmeringen zich op. Discriminatie bij werving en selectie, een gebrek aan passende functies, hogere kosten voor zorg of ondersteuning en een grotere kans op tijdelijke contracten maken dat hun arbeidsparticipatie kwetsbaar blijft. Ondanks pogingen tot verbetering, zoals via de Participatiewet of de banenafspraak,[81] is er nog geen sprake van een eerlijk speelveld. Ook jongeren met een mbo-opleiding ervaren structurele achterstelling in waardering en beloning, terwijl juist in de beroepsgroepen waarin zij werken de tekorten oplopen. De beloningsstructuur vergroot bestaande verschillen, terwijl de verschillen in vaardigheden beperkt zijn.

Tegelijkertijd laten jongeren zien dat zij zich willen inzetten en bereid zijn om verantwoordelijkheid te nemen, ook als dat betekent dat ze buiten de gebaande paden moeten treden. Steeds meer jongeren kiezen ervoor om te ondernemen, soms uit ambitie, soms uit noodzaak. Ondernemerschap biedt kansen, maar kent ook risico's en vraagt om ondersteuning. Ook hier is beleid nog onvoldoende ingericht op de realiteit van jonge starters.

Om het tij te keren is structurele verandering nodig. Dat begint bij het erkennen van werk als meer dan alleen een bron van inkomen: het is ook een basis voor zelfstandigheid, sociale verbondenheid en maatschappelijke bijdrage. Jongeren verdienen een arbeidsmarkt die perspectief biedt, zekerheid creëert en ruimte laat voor

80 CCV (2023) *Twee op drie jonge mkb-ondernemers riskeren burn-out.*
81 De banenafspraak is een afspraak tussen het kabinet en werkgevers uit 2013 om voor 2025 te zorgen voor 125.000 extra banen voor mensen met een ziekte of handicap.

persoonlijke ontwikkeling. Dat vraagt om een langetermijnvisie en consistente inzet van overheid, sociale partners en onderwijsinstellingen. Er is behoefte aan stabiele arbeidsvoorwaarden, toegankelijke sociale bescherming en beleid dat structurele ongelijkheden tegengaat in plaats van bestendigt. Niet iedereen hoeft dezelfde route te volgen, maar iedereen moet de kans krijgen om duurzaam en op eigen wijze mee te doen. De volgende aanbevelingen dragen bij aan een inclusieve, duurzame en toegankelijke arbeidsmarkt voor jongeren.

Bescherm jongeren tegen financiële misleiding en risicovolle verdienmodellen
Jongeren komen steeds vaker in aanraking met nieuwe, risicovolle verdienmodellen, waarbij de beschikbare bescherming en voorlichting niet altijd toereikend is. Pak misleidende verdienmodellen en financiële diensten aan die jongeren via beïnvloeding op sociale media en 'buy now, pay later'-constructies kwetsbaar maken. Verbied schadelijke praktijken, stel strengere regels op voor online promotie en investeer in financiële weerbaarheid en voorlichting. Zo worden jongeren beter beschermd tegen schulden, misleiding en onrealistische beloftes over snel geld verdienen.

Versterk de informatiepositie van en over werkenden en ondernemers
Voor werkenden en startende ondernemers is de informatie over belastingen, regelingen en wat komt kijken bij het starten van een bedrijf vaak versnipperd en onduidelijk. Verbeter de toegankelijkheid en vindbaarheid van informatie over ondernemen en financiële verplichtingen. Richt daarnaast gerichte voorlichting aan werkgevers – vooral in het mkb – op het benutten van jong arbeidspotentieel en het doorbreken van vooroordelen, bijvoorbeeld over werkenden met een arbeidsbeperking. Maak maatwerk en ondersteuningsmogelijkheden zichtbaar en toepasbaar in de praktijk.

Maak investeren in jonge medewerkers aantrekkelijker en toegankelijker
Stimuleer werkgevers om te investeren in jonge medewerkers door ontwikkelingsbudgetten beter beschikbaar te maken voor het mkb en in te zetten op collectieve samenwerkingsvormen. Door scholing en begeleiding niet alleen individueel niveau, maar ook via regionale samenwerkingsverbanden of sectorale cao's te organiseren, worden investeringen haalbaarder en effectiever. Zo ontstaat er ruimte voor duurzame inzetbaarheid vanaf de start van de loopbaan.

Versterk het investeringsklimaat voor startende ondernemers
Jonge ondernemers stuiten vaak op beperkte financieringsmogelijkheden en gebrek aan ondersteuning. Richt een innovatiefonds in dat jongeren ondersteunt

bij het ondernemen rond maatschappelijke en duurzame vraagstukken. Stimuleer en faciliteer investeringen in ondernemingen die bijdragen aan brede welvaart, door financiële drempels te verlagen en ruimte te bieden voor experiment en groei. Zo krijgen jonge ondernemers de kans om hun ideeën om te zetten in impact.

Onderzoek hoe verschillende vormen van werk en opleiding gelijkwaardiger kunnen worden gewaardeerd
Verken hoe mensen ongelijkheid in de samenleving ervaren, zowel maatschappelijk als op de arbeidsmarkt. Het onderzoek moet zich met name richten in hoeverre maatschappelijk cruciale functies – ongeacht opleidingsniveau – als gelijkwaardig worden gewaardeerd. De uitkomsten kunnen beleidsmakers helpen om beleid te maken dat zorgt voor meer gelijke kansen en waardering voor iedereen in een meer skillsgedreven arbeidsmarkt.

Versterk het mentale welzijn van jonge werkenden met gerichte preventie
Jonge werkenden ervaren regelmatig mentale druk door stress, werkdruk of onzekerheid, maar passende ondersteuning is niet altijd beschikbaar of bij ze bekend. Juist op de werkvloer zijn eerste signalen vaak zichtbaar. Preventieve en toegankelijke hulp, zoals bedrijfsmaatschappelijk werk of wijkgerichte ggz, helpt om klachten vroeg te herkennen en uitval te voorkomen. Zo kunnen jongeren mentaal gezond en duurzaam aan het werk blijven.

4 De eerste (eigen) woning

De woningmarkt speelt een grote rol in de sociaal-economische positie van jongeren. Stijgende huizenprijzen, beperkte beschikbaarheid van betaalbare huurwoningen en strengere leenvoorwaarden maken het voor veel jongeren moeilijk om woonruimte te vinden. Dit heeft gevolgen voor hun zelfstandigheid, financiële stabiliteit en toekomstplannen. Tegelijkertijd beïnvloeden bredere economische en demografische ontwikkelingen de toegankelijkheid van de woningmarkt. Inzicht in deze factoren helpt bij het ontwikkelen van beleid en initiatieven die de woonkansen van jongeren verbeteren. In dit hoofdstuk verkent het SER Jongerenplatform hoe de wooncrisis de positie van jongeren beïnvloedt. In paragraaf 4.1 staan beschikbaarheid, betaalbaarheid en regionale verschillen centraal, met aandacht voor de koop- en huurmarkt, woonlasten en verhuisbelemmeringen. In paragraaf 4.2 gaat in op ongelijkheid in toegang tot de woningmarkt, waaronder het belang van netwerken, discriminatie en de situatie van jongeren met een beperking of migratieachtergrond. Ook de mentale impact van de wooncrisis komt aan bod. In paragraaf 4.3 komt dak- en thuisloosheid onder jongeren aan bod. In paragraaf 4.4 tenslotte volgt de conclusie met aanbevelingen voor een eerlijker en toekomstgericht woonbeleid.

4.1 Beschikbaarheid en betaalbaarheid

De beschikbaarheid van woningen staat onder druk. Nieuwbouw blijft achter en veel panden staan leeg, deels als gevolg van de jarenlange impasse in het stikstofbeleid. Dit terwijl de vraag naar woningen juist toeneemt, onder andere door een groeiende bevolking en een veranderende samenstelling van huishoudens. Het woningaanbod in Nederland blijft achter bij de vraag, wat leidt tot snel stijgende woningprijzen. Er worden te weinig woningen bijgebouwd om aan de vraag te voldoen.[1]

1 Dit betekent dat hogere woningprijzen slechts beperkt leiden tot meer nieuwbouw. Het achterblijvende aanbod versterkt de prijsontwikkelingen: woningprijzen stijgen snel bij schaarste. Ook de nieuwbouw van betaalbare sociale huurwoningen blijft achter. Dit heeft gevolgen voor de betaalbaarheid van zowel huur- als koopwoningen. Zie: SER (2022) Verkenning *Hoe wonen werkt: Een sociaal-economische verkenning*.

Beschikbaarheid van woningen in cijfers

In 2025 is het woningtekort opgelopen tot ongeveer 400.000 woningen.* Elk jaar komen daar ruim 230.000 startershuishoudens bij die een woning zoeken (45 procent in 2021–2023 lukt dat ten opzichte van 51 procent in 2015–2017).** Het aantal jongeren dat denkt dat verhuizen naar een koop- of huurwoning voor hen zeker haalbaar is, is gedaald (voor koopwoningen: 28 procent in 2023 ten opzichte van 39 procent in 2021; voor huurwoningen: 30 procent in 2023 ten opzichte van 45 procent in 2021).***
De problematiek rondom de beschikbaarheid van woningen werd eerder door het SER Jongerenplatform benoemd. In de verkenning *Hoge verwachtingen* (2019) is te lezen dat er een totaal woningtekort is van ruim 246.000 woningen (3,2 procent van de woningvoorraad), dat de verhuiskansen voor jongeren licht zijn gedaald en dat starters het een stuk lastiger hebben dan starters die twintig jaar geleden een huis kochten. In de verkenning *Veelbelovend* (2021) werd dit beeld bevestigd. Zoals hierboven al opgemerkt, is het woningtekort sinds 2019 verder opgelopen en bijna verdubbeld.

* ABF Research (2024) *Primos-prognose 2024: Prognose van bevolking, huishoudens en woningbehoefte.* Dit is 4,9 procent van de woningvoorraad.
** CBS (2024) *Jongeren die graag het huis uit willen lukt dat minder vaak.*
*** Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.

Huizenprijzen stijgen harder dan lonen: kansen van jongeren op koopwoning minder
De woningprijzen in Nederland zijn de afgelopen jaren sterker gestegen dan in de meeste andere EU-landen[2] en ook sterker dan de lonen. De gemiddelde koopwoning in Nederland heeft eind 2024 een waarde van 499.000 euro.[3] In juli 2025 waren de prijzen van bestaande koopwoningen gemiddeld 8,6 procent hoger dan een jaar eerder. Voor starters wordt het hierdoor steeds moeilijk om een woning te kopen.[4]

Sophie
"Ik zie vrienden bizarre winst maken op hun eerste woning. Maar als je geen eerste woning hebt, of geen ouders die kunnen bijspringen, kom je er nauwelijks tussen. Huizen zijn om in te wonen, niet om snel geld mee te verdienen. Als je niet veel verdient, moet je wel ouders hebben die je helpen."

2 CBS (2024) *Relatieve woonlasten in Nederland hoger dan in meeste EU-landen.*
3 Calcasa (2024) *2024 Q3 WOX kwartaalbericht.*
4 CBS (2025) *Koopwoningen in juli bijna 9 procent duurder dan jaar eerder.*

Hypotheken zijn lastiger te verkrijgen voor woningkopers die geen relatie (met elkaar) hebben.[5] Door de verbeterde leencapaciteit door dalende hypotheekrentes en gestegen lonen is het aantal transacties door jongere huishoudens (tot 35 jaar) in 2024 wel iets gestegen. Toch is in twee derde van de gemeenten minder dan de helft van de woningen betaalbaar, dat wil zeggen onder de grens van 390.000 euro. De gemiddelde verkoopprijs bedroeg in het derde kwartaal 463.000 euro, wat een stijging is van 10,9 procent op jaarbasis.[6]

De afgelopen tien jaar zijn de huizenprijzen veel sterker gestegen dan de leenruimte. Het aantal beschikbare woningen voor huishoudens met een inkomen tussen één keer en twee keer modaal is sterk afgenomen. Voor huishoudens met een inkomen van twee keer modaal is het percentage beschikbare woningen gedaald van 85 naar 60 procent. Een nog sterkere afname van bereikbare woningen is te zien bij huishoudens met een inkomen van één keer modaal. Die huishoudens kunnen in 2024 nog maar 3 procent van de aangeboden woningen in de markt kopen, terwijl dit in 2014 nog 39 procent was. Voor huishoudens met een inkomen van anderhalf keer modaal is het aandeel bereikbare woningen afgenomen van 63 procent naar 25 procent. Dat betekent dat het vooral voor starters met een inkomen van één keer of anderhalf keer modaal heel moeilijk is om een huis te kopen.

Maarten
“Ik laat al jarenlang zien dat ik meer kan dragen, maar dat telt niet.”

De loonstijging kan de prijsstijging van huizen niet bijbenen, wat in het bijzonder geldt voor de lagere inkomensgroepen. Deze bevinding is een indicatie dat de positie voor starters met een inkomen tot twee keer modaal de afgelopen tien jaar is verslechterd.[7] Veel starters worden overboden door huishoudens die doorstromen vanuit een eigen woning met overwaarde. Het aandeel starters dat met financiële hulp van (schoon)ouders een huis kocht, is gestegen van 22 procent in 2021 naar 34 procent in 2024, ruim 11 procent leende hiervoor geld van familie of vrienden.[8] Specifiek voor de groep jongeren met een studieschuld geldt dat die schuld drukt op de leenruimte voor de hypotheek; door de hogere studieschulden[9] en de gestegen rente neemt de leenruimte verder af.

5 Mensen zonder relatie die samen een huis willen kopen, lopen tegen hypotheekbelemmeringen aan.
6 Kadaster (2024) *Woningmarkt derde kwartaal 2024.*
7 Ministerie van VRO (2025) *Staat van de Volkshuisvesting 2024.*
8 Ministerie van VRO & CBS (2025) *Tussen wensen en wonen: Resultaten WoonOnderzoek Nederland 2024.*
9 In de periode 2015–2022 is de basisbeurs in het hoger onderwijs vervangen door een leenstelsel.

“Met een fulltimebaan moet je toch zelfstandig kunnen wonen?”

Maarten

Maarten (30) woont met een jongerencontract in een sociale huurwoning in Amsterdam. Binnen twee jaar moet hij plaatsmaken voor een nieuwe jongere. De zoektocht naar een nieuwe woning begint hem langzamerhand stress op te leveren.

Het was een uitkomst, ruim twee jaar geleden: op zijn 28e kreeg Maarten van de woningcorporatie een huurwoning op basis van een huurcontract specifiek voor jongeren. Hij betaalt zo'n 600 euro huur. Nadeel: het huurcontract loopt na vijf jaar af. Maarten kijkt inmiddels rond voor een andere woning. Wat hij voorbij ziet komen, is klein en toch al snel 800 of 1.000 euro. Dat is lastig op te brengen met zijn baan als eventmanager. "Zo'n hoge huur heb ik eerder ook betaald, toen ik nog in Amstelveen woonde. Ik moest iedere maand een paar honderd euro spaargeld opnemen om de vaste lasten te kunnen betalen."

Inmiddels verdient Maarten iets meer dan destijds en woont hij tegelijk goedkoper. En dus probeert hij te sparen. "Dat lukt niet altijd. Als de auto naar de garage moet, ben ik meteen een hele klap geld kwijt."

Het is krom, vindt Maarten: "Met een fulltimebaan zou je toch op jezelf moeten kunnen wonen, alle vast lasten kunnen dragen én een beetje kunnen sparen? Nu lukt dat redelijk, maar als ik voor mijn volgende woning weer 800 of zelfs 1.000 euro per maand moet betalen, zit sparen er zeker niet in. En op vakantie gaan ook niet, denk ik."

Een woning kopen lukt ook niet, heeft Maarten ontdekt. "Ik kan een hypotheek van 185.000 euro krijgen, maar alles onder de drie ton is een bouwval. Volgens de regels mogen mijn maandlasten maximaal 400 of 500 euro zijn. Ik laat nu al jarenlang zien dat ik méér kan dragen, maar dat telt niet. En helaas heb ik niemand die garant kan staan voor een koophuis." Maarten heeft zijn zoekgebied uitgebreid, maar vooralsnog heeft dat hem niet geholpen. "Ik zoek in een brede straal rond Amsterdam, van Uithoorn tot Haarlem. Overal is het te duur."

Hij heeft nog zo'n twee jaar om een andere woning te vinden. "Ik schuif het nog een beetje voor me uit, merk ik. Tegelijk realiseer ik me steeds meer dat het niet makkelijk is om iets anders te vinden dat betaalbaar is. Eventueel kan ik verlenging aanvragen, als het echt niet lukt iets anders te vinden. Geen idee of dat kansrijk is. De woningcorporatie heeft er ook weinig aan om mij op straat te zetten en mijn woning aan een andere jongere te geven. Dat lost per saldo niets op."

De doorstroming op de woningmarkt is een groot probleem, ziet Maarten. Als hij één dag minister van Wonen zou zijn, dan zou hij proberen daar iets aan te doen. "Het afschaffen van de verzorgingshuizen heeft het doorstromingsprobleem verergerd, denk ik. Ouderen kunnen niet verhuizen en daardoor stromen jongere groepen ook niet door. Ik zou ook de regels voor de maximale hypotheek voor jongeren versoepelen, zeker als ze al hebben laten zien dat ze hogere maandlasten kunnen dragen." Een ander probleem waar hij die ene dag als minister aan zou besteden, is: meer goedkope woningen bouwen. "Er wordt wel gebouwd, maar lang niet genoeg voor de mensen in het laagste segment of het lage middensegment. Ik zie dure penthouses leegstaan, terwijl er een groot gebrek is aan goedkope huurwoningen. Ik snap wel dat bouwers het liefst dure woningen bouwen, want daar verdienen ze het meest aan. Maar de samenleving als geheel gaat erop achteruit als veel mensen in geldproblemen komen of dakloos raken."

Figuur 4.1 Beschikbare woningen per inkomensgroep

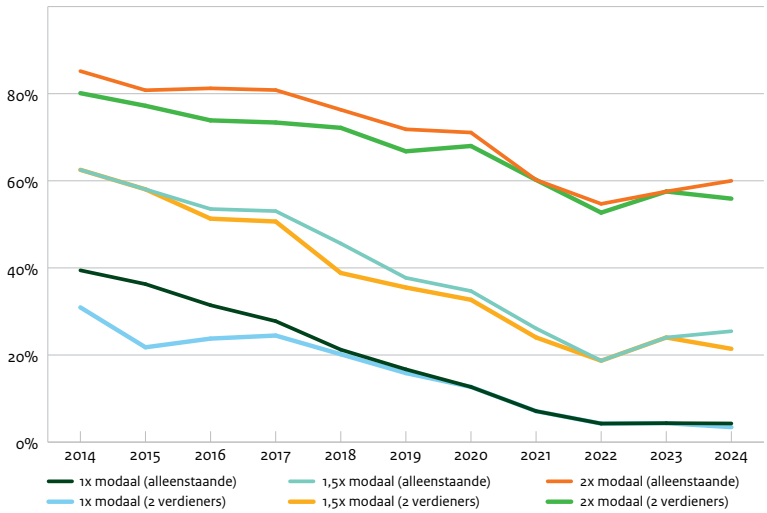

Bron: CPB, DNB, CBS en Nibud (2024). Bewerking door ministerie van VRO.

De betaalbaarheid van wonen neemt af: starters op de woningmarkt waren eind 2024 naar schatting gemiddeld zo'n 30 procent van hun besteedbaar inkomen kwijt aan nettohypotheeklasten in het eerste jaar van de aankoop van een woning.

Figuur 4.2 Nettohypotheeklasten als percentage van het netto besteedbaar inkomen*

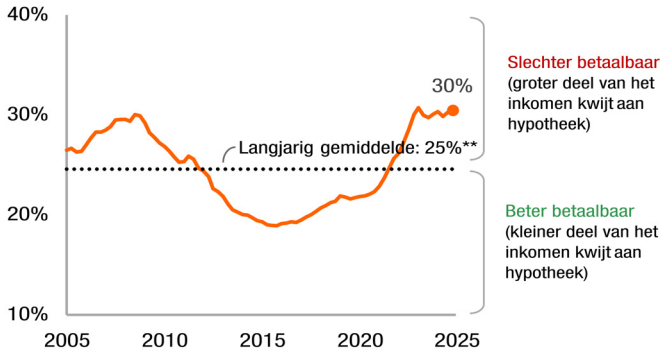

* Gemiddeld naar schatting in het eerste jaar na aankoop van een woning.
** In de periode 2009–2015 verbeterde de betaalbaarheid van wonen doordat de huizenprijzen daalden als gevolg van de financiële crisis in 2009.

Bron: ING (2025) *Betaalbaarheid koopwoning voor starters historisch slecht.*

De gestegen inkomens in 2024 leidden niet tot een betere betaalbaarheid van koopwoningen voor starters. De belangrijkste oorzaak hiervan was de stevige huizenprijsstijging, die bijdroeg aan een even sterke toename van de maandelijkse nettohypotheeklasten.[10] Zie ook de ontwikkeling van de woonquote op pagina 120 in dit hoofdstuk.

Meer betalen voor minder ruimte: de realiteit van jonge huurders

Een deel van de huurders heeft te lijden onder te hoge woonlasten. In 2022 betaalde 8 procent van de huishoudens met een inkomen boven het sociaal minimum te hoge huurlasten voor het inkomen dat zij hebben. Maarten, die nu tijdelijk in een jongerenwoning woont, heeft eerder in een duurdere huurwoning gewoond. “Ik moest toen elke maand spaargeld opnemen om boodschappen te doen.” Ook nu lukt sparen nauwelijks: “Als de auto naar de garage moet, ben ik meteen een hele klap geld kwijt.” 84 procent van de jongeren vindt de huurprijzen te hoog.[11] Voor sociale huurwoningen en middenhuurwoningen geldt er sinds de inwerkingtreding op 1 juli 2024 van de Wet betaalbare huur een maximale huur: de huur mag niet hoger zijn dan een bepaald bedrag. Een deel van de particuliere huurwoningen is in 2024 verkocht, mede door aanpassingen in het puntensysteem.[12] Sinds 2023 zijn de huren gekoppeld aan de cao-loonontwikkeling. In 2024 zijn de huren fors gestegen, met 5,4 procent. In 2025 is de jaarlijkse huurverhoging van middenhuurwoningen maximaal 7,7 procent. In de *Nationale Prestatieafspraken 2025–2035*[13] is afgesproken dat corporaties de huren voor hun sociale huurwoningen in 2025 enigszins matigen: de maximale huurstijging voor 2025 is 4,5 procent. Deze stijging ligt wel boven het niveau van de totale inflatie. De nieuwbouw van sociale huur blijft achter.[14]

10 ING (2025) *Betaalbaarheid koopwoning voor starters historisch slecht.*
11 NJR (2025) *Ontwerp Nationale Jeugdstrategie. Nu is het aan ons.*
12 Kadaster (2025) *Investeerders 4e kwartaal 2024: Stijging aantal verkopen zet door.*
13 Ministerie van VRO (2024) *Nationale Prestatieafspraken 2025–2035.*
14 Woonbond (2025) *Nieuwbouw van corporatiewoningen in beeld (2020–2024).*

Figuur 4.3 Gemiddelde huurstijging sociale huurwoningen en huurwoningen in de vrije sector

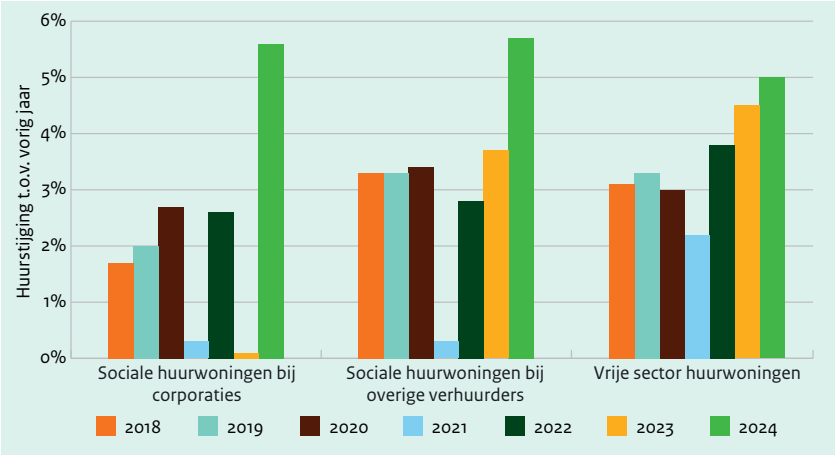

Bron: CBS (2024) *Huurenquête*.

Invloed op financiële positie: de ontwikkeling van de woonquote

De woonquote[15] is het deel van het besteedbaar inkomen dat wordt uitgegeven aan huisvesting (huur of hypotheek). De woonquote hangt dus af van de totale woonlasten en van het inkomen (zie tabel 4.1). De betaalbaarheid knelt het meest bij huurders met de laagste besteedbare inkomens en bij jongere middeninkomens in de duurdere private huursector. Voor nieuwe huiseigenaren zijn de woonlasten vooral de eerste jaren het hoogst, wat mede afhankelijk is van het type hypotheek en de investeringen in de woning. Problemen met betaalbaarheid liggen vooral op de loer bij mensen met de laagste inkomens. Mensen met een minimuminkomen (vaak in een huurwoning van een woningcorporatie) betalen vaak een lagere huur dan huishoudens met een hoger inkomen en ontvangen meer huurtoeslag. De huurtoeslag is een bijdrage in de huurkosten die afhangt van de huurprijs, het inkomen, het vermogen, de leeftijd en woonsituatie en vermogen. Omdat hun minimuminkomen dusdanig laag is, blijft er – ondanks de relatief lage woonlasten – bij 231.000 huishoudens met een minimuminkomen rond het sociaal minimum te weinig geld over voor andere noodzakelijke uitgaven aan levensonderhoud.[16]

15 De vuistregel is dat een woonquote tot 30 procent duidt op een verantwoorde risicobereidheid. Een woonquote van boven de 40 procent wordt gezien als een zeer onverantwoorde risicobereidheid, omdat de woonlasten dan andere (noodzakelijke) uitgaven kunnen gaan verdringen waardoor het huishouden kwetsbaarder wordt voor economische schokken.

16 Ministerie van VRO (2025) *Staat van de Volkshuisvesting 2024*.

Tabel 4.1 Inkomen, woonlasten en woonquote naar segment

	Gemiddeld besteedbaar inkomen	Gemiddelde totale woonlasten	Woonquote
Huurders woningcorporatie	€ 2.450	€ 567	25,4%
Huurders private sector	€ 3.519	€ 1.007	33,8%
Huurders totaal	€ 2.625	€ 690	27,7%
Eigenaar-bewoners	€ 5.483	€ 856	18,7%

Bron: CBS (2022) *Woonbase*.

Uit figuur 4.2 blijkt dat de gemiddelde woonquote van 18- tot 25-jarige huishoudens is toegenomen: van 49,3 procent in 2012 naar 53,3 procent in 2021. Voor de huishoudens bestaande uit 25- tot 30-jarigen is de woonquote tussen 2012 en 2021 gedaald onder eigenaren en gestegen in de private huursector. Vooral jongere huurders hebben een woonquote van (ruim) boven de dertig procent. Jongeren in private huursector hebben de hoogste woonquote. In 2026 wordt de (jongeren)leeftijdsgrens om voor volledige huurtoeslag in aanmerking te komen verlaagd van 23 jaar naar 21 jaar. Hiermee wordt deze grens geharmoniseerd met de leeftijdsgrens van onder andere het wettelijk minimumjeugdloon. De ontwikkeling van de woonquote naar leeftijd hangt vooral samen met de ontwikkeling van het inkomen die veelal toeneemt met de werkervaring en eventuele loopbaanstappen.

Maarten

"Ik moest eerder elke maand spaargeld aanspreken om de vaste lasten te kunnen betalen. Nu betaal ik minder huur, maar als de auto naar de garage moet, is meteen alles op."

Jaap en Sophie

Een huis kopen wordt steeds moeilijker. Jaap (25) uit Hellevoetsluis en zijn vriendin hebben na lang zoeken een woning gevonden. Eerst huurden ze, maar daar moesten ze binnen twee jaar uit en snel op zoek naar een koophuis. Dat bleek best frustrerend. “Eén keer werden we afgebeld voor de bezichtiging, omdat iemand anders al flink had overboden.”

Zijn vriendin is zzp’er, maar haar inkomen telde nauwelijks mee voor de hypotheek. Gelukkig was Jaaps salaris gestegen, waardoor ze konden lenen wat nodig was. Uiteindelijk kregen ze hun huis dankzij een persoonlijke brief aan de verkoper. “Ik zou hoe dan ook iedereen aanraden zo’n brief te schrijven. Ik heb van meer mensen gehoord dat dat heeft geholpen.”

Sophie (32) uit Amsterdam, manager bij KLM, zoekt met haar vriend een koopwoning, ook omdat dat dat een vorm van sparen is. Alleen al de overwaarde die je gaandeweg opbouwt, maakt het makkelijker om later nog weer een keer te verhuizen. Maar zelfs met een bovenmodaal inkomen is dat lastig. “Ik zie vrienden om me heen die hun eerste huis verkopen en daar bizarre winst op maken.” Maar hoe moeilijk is het dan voor mensen met een lager inkomen? “Als je zelf niet veel verdient, moet je wel ouders hebben die je helpen. Op Funda lees je zelfs: ‘Ouders opgelet.’”
Volgens haar is volkshuisvesting het echte probleem. “Huizen zijn om in te wonen, niet om snel veel geld mee te verdienen. Eigenlijk gaat de discussie dus niet over de woningmarkt, maar over volkshuisvesting. Ik vind dat iedereen in een huis moet kunnen wonen dat aan de basis voldoet. Dat moet niet van je inkomen afhangen.”

Jaap kan zich vinden in de slogan van voormalig minister Hugo de Jonge: bouwen, bouwen, bouwen. “Er moet echt meer gebouwd worden: bestaande woningen splitsen, een extra laag op appartementencomplexen, meer studio’s en kleine appartementen.” Maar veel loopt vast op regelgeving, zoals stikstof. “Wat mij betreft mogen we die regels wel wat loslaten om het woningprobleem op te lossen. Ik zie geen concrete cijfers over het verband tussen de instroom daarvan en de woningnood bij jongeren, maar je merkt bijvoorbeeld wel krapte in studentenkamers, omdat die ook gebruikt worden door buitenlandse studenten.”

Sophie: “Wij vonden ons huurhuis via via. Als je geen netwerk hebt, kom je er niet tussen.” De lastige zoektocht naar een koophuis op een overspannen woningmarkt heeft effect op haar mentale welzijn, merkt Sophie. “Ik vind onze zoektocht spannend en frustrerend. Het drukt ook wel op onze relatie. De lastige zoektocht en de financiële perikelen die het kopen van een huis in deze tijd met zich meebrengen, overschaduwen voor mij het mooie van samenwonen. Het gaat steeds over: kunnen we dit betalen, kunnen we ertussen komen?” Haar kinderwens brengt extra stress met zich mee. “Ik zou het liefst twee kinderen willen, maar dan heb je een huis met drie kamers nodig. Dat is bijna niet te doen.”

Jaap: “Het is ons gegund. Ik heb ook het geluk dat ik uit een fijn gezin kom en dat mijn ouders mijn studie altijd hebben betaald. De tijdelijke huur en daardoor de druk om een nieuwe woning te vinden, hebben met name bij mijn vriendin wel stress opgeleverd. En daarna het wachten op het goedkeuren van de hypotheekaanvraag. Maar je leert er ook weer van.”

“Er moet meer gebouwd worden voor jongeren”

“Huizen zijn om in te wonen, niet om snel veel geld mee te verdienen”

Figuur 4.4 Woonquote 18-30-jarige huishoudens in een zelfstandige woning

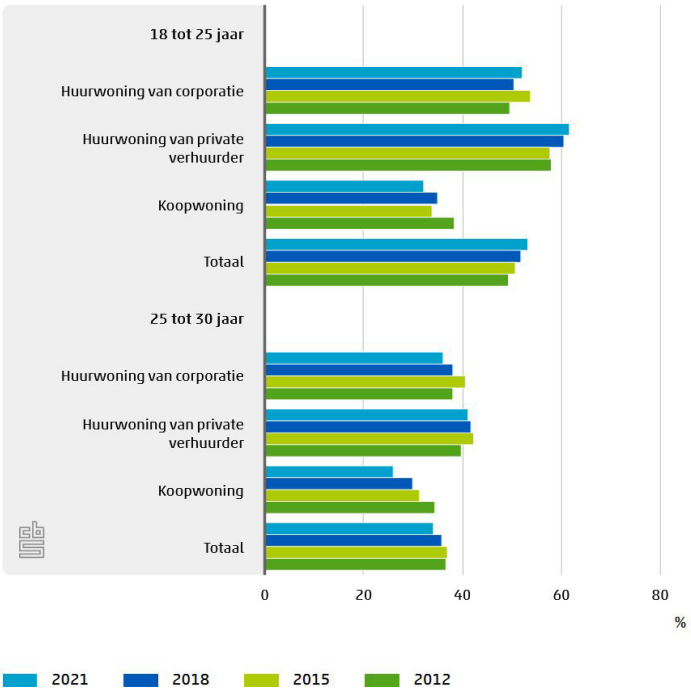

Bron: CBS (2022) *Woonsituatie en woonbeleving van jongeren, 2012–2021.*

Betaalbaarheid in de koopsector werkt anders dan in de huursector. Waar de huren jaarlijks verhoogd kunnen worden, blijven de hypotheeklasten tijdens de rentevaste periode langere tijd gelijk en bouwen mensen vermogen op door waardeontwikkeling en aflossing. De woonlasten in de koopsector drukken daarom het zwaarst bij jongere mensen die recent een woning gekocht hebben tegen de hoge actuele marktprijzen, die nog niet hebben kunnen aflossen en nog geen waardestijging hebben meegemaakt. Voor veel starters – met name starters die in hun eentje een huis moeten kopen en/of over weinig eigen financiële middelen beschikken – is het bijzonder lastig om de woningmarkt te betreden.

Bouwen voor de toekomst: woningbouwbeleid en demografische ontwikkelingen

De vergrijzing en het aantal eenpersoonshuishoudens in Nederland zullen verder toenemen. De totale omvang van de woningbouwopgave op lange termijn is onzeker, maar in alle scenario's groeit het aantal eenpersoonshuishoudens en zet de ver-

grijzing de komende decennia door.[17] Er wonen steeds meer mensen in Nederland en hierdoor heeft een toenemende groep mensen een woning nodig. Ook worden huishoudens steeds kleiner, waardoor voor hetzelfde aantal mensen meer woningen nodig zijn. De woningvoorraad is de afgelopen decennia echter onvoldoende meegegroeid met de demografische trends. Het gevolg is dat de doorstroming op de woningmarkt stagneert. Langjarige trends, zoals gezinsverdunning, een toenemend aantal eenpersoonshuishoudens, vergrijzing en migratie, hebben verder geleid tot een gebrek aan passende woningen.[18] Tegelijk is er sprake van een toename van de woonruimte in vierkante meter per persoon. Er zijn mogelijkheden om de bestaande woonruimte beter te benutten, bijvoorbeeld door het eenvoudiger te maken om een kamer of een deel van een woning te verhuren.

Maarten

"Ik woon in een jongerenwoning met een tijdelijk contract. Als ik eruit moet, is er niks betaalbaars. En ik los het probleem niet op door eruit te gaan, want dan zit de volgende jongere in precies hetzelfde schuitje."

Van de starters wil een fors deel (ruim 40 procent) graag een woning kopen in het goedkope of middeldure segment. De groep tot ongeveer anderhalf of twee keer modaal maakt bij de huidige koopprijzen weinig kans om een passende koopwoning te vinden. Omdat ze vaak ook onvoldoende wachttijd of al een te hoog inkomen voor een sociale huurwoning hebben, komen ze veelal terecht in de private huursector. Tussen 2015 en 2021 is het middenhuursegment met 28 procent gegroeid en is de dure huursector meer dan verdubbeld. Jonge koppels kwamen zeker in de vier grote steden relatief veel in de dure huursector terecht.[19]

Er zijn duidelijk verschillende patronen te zien per regio. Terwijl de bevolking in met name de Randstad en grote steden nog vooral groeit, ervaren diverse regio's al bijna twee decennia een bevolkingskrimp. Het gaat hier om de regio's aan de randen van het land, van Noordoost-Groningen, Drenthe en Twente tot (Zuid-)Limburg en Zeeland. Niet alleen krimpt de bevolking daar, er vindt ook een vergrijzing plaats. Dat komt vooral doordat jongeren uit deze gebieden wegtrekken naar de grote steden en de Randstad.[20] Het stimuleren van mobiliteit en thuiswerken zou kunnen bijdragen aan een betere regionale spreiding van wonen en werken, en daarmee ook aan het verlichten van de druk op de woningmarkt en infrastructuur.

17 PBL (2025) *Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving 2025: vier scenario's voor Nederland in 2040, 2050 en 2060.*
18 SER (2022) Verkenning *Hoe wonen werkt: Een sociaal-economische verkenning.*
19 Ministerie van BZK & CBS, uitgevoerd door: ABF Research (2021) *Kernpublicatie Woononderzoek 2021.*
20 Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 (2024) *Gematigde groei.*

9 procent van de jongeren geeft aan dat zij zich de meeste zorgen maken over het woningaanbod/de huizenmarkt in de toekomst. Sterker nog, een meerderheid van de jongeren verwacht dat de situatie rondom huisvesting in Nederland zal verslechteren. 30 procent van de jongeren acht de kans groot dat zij in de toekomst geen passende woning kunnen vinden.[21]

Van verhuiswens naar verhuisfrustratie: jongeren tussen ambitie en realiteit

Het lukt jongeren die graag het huis uit willen minder vaak dan voorheen om te verhuizen. Van de thuiswonende jongeren die hebben aangegeven graag het huis uit te willen, verhuisde van 2021 tot 2023 45 procent daadwerkelijk (zie ook het kader Verhuiskansen in cijfers).[22] Dit sluit aan bij de verwachtingen van jongeren waarin zij aangeven dat de haalbaarheid om te verhuizen naar een koopwoning is gedaald ten opzichte van eerdere jaren. De meest genoemde belemmeringen zijn onvoldoende eigen geld en onvoldoende leencapaciteit bij de bank. Ook denken er minder jongeren dat verhuizen naar een huurwoning haalbaar is. De meest genoemde belemmeringen zijn onvoldoende beschikbaarheid van huurwoningen en onvoldoende geld om de huur te betalen.[23]

Maarten

"Ik kijk al rond, maar alles wat ik zie is 800 of 900 euro. Dat kan ik eigenlijk niet betalen."

Thuiswonende jongeren die vanwege studie of werk het ouderlijk huis willen verlaten, verhuisden vaker dan degenen die uit huis willen om zonder ouders te wonen. Mogelijk komt dit doordat mensen die voor studie of werk verhuizen ook echt moeten verhuizen. Ook de jongeren die direct willen samenwonen lukte het relatief vaak om te verhuizen. Thuiswonende jongeren met een eigen inkomen uit betaald werk hadden meer kans om hun verhuiswens te realiseren dan jongeren zonder inkomen of met een uitkering.[24]

Een steeds groter deel van de jongvolwassenen van 18 tot 30 jaar woont nog bij hun ouder(s). Begin 2023 woonde bijna 46 procent thuis, in 2003 was dat nog bijna 40 procent. Vooral vanaf 2010 steeg het percentage thuiswonenden. Onder 18- tot 21-jarigen nam het percentage thuiswonenden vooral na 2015 snel toe. Maar ook

21 Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
22 CBS (2024) *Jongeren die graag het huis uit willen lukt dat minder vaak.*
23 Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
24 CBS (2024) *Jongeren die graag het huis uit willen lukt dat minder vaak.*

Verhuiskansen in cijfers

Steeds meer mensen willen verhuizen, maar slagen daar niet in. Vooral volwassen kinderen die nog thuis wonen ondervinden problemen: in 2024 gaf 26 procent aan geen woning te kunnen vinden, tegenover 13 procent in 2021. Het aantal thuiswonende jongeren dat daadwerkelijk verhuist, daalt. Van degenen die in 2021 verhuisplannen hadden, was 45 procent twee jaar later daadwerkelijk verhuisd, tegen 47 procent in 2018.
Voor alle huishoudtypen is het moeilijker geworden om een woning te vinden. Alleenstaanden onder de 40 jaar hebben, na thuiswonende jongeren, daarmee de meeste moeite (14 procent). Waar dit probleem in 2021 vooral in de Randstad speelde, is het nu breder verspreid. In Drenthe groeide het aandeel thuiswonende jongeren dat geen woning kan vinden van 6 naar 24 procent en in Limburg van 7 naar 19 procent. Noord-Holland, Utrecht en Flevoland blijven koplopers: daar zoekt ruim 30 procent tevergeefs naar woonruimte. In Zeeland ligt dit op 12 procent.*

* CBS (2025) *Ruim kwart thuiswonende jongeren wil uit huis maar kan geen woning vinden.*

jongvolwassenen van 27 tot 30 jaar woonden vanaf 2010 vaker thuis. Thuiswonenden van deze leeftijd zijn dan niet alleen hbo- of wo-studenten, maar ook steeds vaker werkenden.[25] Het woningtekort leidt ertoe dat steeds meer starters en werkenden geen woning kunnen vinden in de regio waar hun werk is of waar aantrekkelijk werk voorhanden is. Hierdoor heeft het woningtekort gevolgen voor het functioneren van de arbeidsmarkt als geheel,[26] waaronder de publieke dienstverlening zoals onderwijs, zorg en politie.

30-jarigen zijn tegenwoordig minder vaak 'gesetteld'. In 2021 woonden ze vaker dan tien jaar eerder bij een of beide ouders en minder vaak samen met een partner. Ook hadden minder mensen op die leeftijd een kind of een eigen woning. Dit geldt vooral voor 30-jarigen zonder vast werk.[27] Het woningbezit onder alle 30-jarigen is gedaald: van 62 procent in 2011 naar 51 procent in 2021. 30-jarigen met vast werk wonen vaker op zichzelf of samen met een partner dan leeftijdgenoten met een flexibele arbeidsrelatie of zonder werk. Ook hebben ze vaker een kind en/of een

25 CBS (2023) *Jongvolwassenen wonen vaker bij ouders dan 20 jaar geleden.*
26 SER (2022) Verkenning *Hoe wonen werkt: Een sociaal-economische verkenning.*
27 CBS & NIDI (2025) *Steeds minder dertigjarigen 'gesetteld': Analyse van de arbeids-, woon- en gezinssituatie van dertigjarigen in 2011 en 2021.*

eigen woning. 30-jarigen die alleen wonen, hebben het minst vaak een eigen woning. Bij alleenwonende 30-jarigen zonder hbo- of wo-opleiding daalde het woningbezit van 16 naar 9 procent.

4.2 (G)een inclusieve woningmarkt: over hulpbronnen en mentaal welzijn

In de onderstaande tekst wordt de inclusiviteit van de woningmarkt nader bekeken. Onderdelen hiervan zijn de positie van jongeren met een chronische aandoening en jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond. Tot slot gaat de tekst in op de invloed van de woningmarkt op het mentale welzijn van jongeren, met aandacht voor ongelijkheid, netwerken en kwetsbare groepen.

Van tip tot sleutel: de stille invloed van netwerken op woonkansen

Het SER Jongerenplatform kaartte in eerdere verkenningen al aan dat het hebben van het juiste netwerk belangrijk is op de woningmarkt. Voor jongeren draait het vaak om informele contacten: via vrienden, kennissen of familie vinden ze een geschikte woonplek. Het helpt enorm als zij of hun ouders mensen kennen die woningen aanbieden of tips kunnen geven over beschikbare woonruimtes.[28]
Het SCP publiceerde in maart 2023 het rapport *Eigentijdse ongelijkheid*, waarin naast economisch kapitaal ook sociaal, cultureel en persoonskapitaal worden geanalyseerd. Hoewel dit onderzoek niet specifiek ingaat op de woningmarkt, benadrukt het wel hoe verschillen in sociaal kapitaal bijdragen aan ongelijkheden in diverse levensdomeinen.

Sophie
"Als je geen netwerk hebt, kom je er gewoon niet tussen."

De krapte op de woningmarkt heeft er voor gezorgd dat ook andere hulpbronnen steeds belangrijker worden. Voor veel jongeren is het met de huidige huizenprijzen vrijwel onmogelijk om een woning te kopen zonder financiële steun van hun ouders. Om die reden besloot het kabinet-Rutte IV de belastingvrije schenking voor een eigen woning eerst te verlagen en vanaf 2024 volledig af te schaffen. De afschaffing van deze maatregel moet bijdragen aan een eerlijkere woningmarkt.[29] Een andere reden voor het schrappen van de regeling was dat die fiscale vrijstelling

28 SER Jongerenplatform (2019) Verkenning *Hoge verwachtingen: Kansen en belemmeringen voor jongeren in 2019.*
29 Tweede Kamer (2021–2022) 35 927 *Wijziging van enkele belastingwetten en enige andere wetten (Belastingplan 2022)*, nr. 113.

leidde tot stijgende woningprijzen, vooral in stedelijke gebieden en regio's met relatief veel jubeltonontvangers. Hierdoor werden ook kopers zonder schenking gedwongen hogere biedingen te doen om concurrerend te blijven.[30]

Jaap
"Ik heb het geluk gehad dat mijn ouders mijn studie konden betalen. Daardoor had ik geen schuld en konden mijn vriendin en ik net een huis kopen."

Wonen met een beperking: waarom deze groep jongeren vastloopt op de woningmarkt
Veel jongeren met een chronische aandoening of beperking willen graag zelfstandig wonen, het liefst in een reguliere woonomgeving. Dat is voor veel jongeren zonder aandoening al lastig, maar voor deze groep extra ingewikkeld. De krapte op de woningmarkt zorgt voor een tekort aan betaalbare, toegankelijke en aangepaste woningen. Jongeren lopen tegen fysieke en financiële drempels aan én tegen een gebrek aan duidelijke informatie over bijvoorbeeld aanpasbaarheid van woningen en de nabijheid van zorgvoorzieningen. De krapte zorgt er daarnaast voor dat het aanbod van betaalbare en toegankelijke (aangepaste) woningen ontoereikend is.[31] Deze en verdere bevindingen hieromtrent komen overeen met eerdere verkenningen van het SER Jongerenplatform.

Een groot deel woont daardoor noodgedwongen langer thuis of accepteert een woning die niet aansluit op hun behoeften. Driekwart van die jongeren onder de 30 jaar wil verhuizen naar een toegankelijkere woning, zelfstandig wonen of gaan samenwonen, maar kan dat nu niet. Gemeenten werken bovendien niet altijd mee aan woningaanpassingen. Vaak krijgen jongeren te horen dat ze moeten verhuizen, terwijl er nauwelijks geschikte alternatieven zijn. Het beperkte aanbod is bovendien vaak gericht op ouderen: veel toegankelijke woningen zijn gelabeld als '55+', waardoor jongeren met een aandoening daar niet op kunnen reageren.[32]

Naast de fysieke toegankelijkheid speelt ook financiële haalbaarheid een grote rol. 14 procent van de jongeren die belemmeringen ervaren in de zoektocht naar een huis geeft aan dat dit komt door een chronische ziekte of aandoening, waardoor ze geen werk en/of hypotheek kunnen krijgen.[33] Ook sociaal-emotioneel brengt zelfstandig wonen uitdagingen met zich mee. Deze jongeren ervaren vaker eenzaamheid en beperkte mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving, vooral als

30 Kok, N., J. Wogh & J. Bos (2024) Jubelton werkte overbieden in de hand, *ESB, 109*(4835), pp. 328-330.
31 JongPIT (2022) *De ideale woning voor jongeren met een beperking: plannen voor de toekomst!*
32 Ieder(in) & Woonbond (2021) *Toegankelijke woningen: een verborgen wooncrisis.*
33 Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar*. Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.

zorg of ondersteuning niet in de buurt beschikbaar is. Een aangepaste woning is belangrijk, maar niet voldoende: een ondersteunend netwerk en passende begeleiding zijn minstens zo cruciaal.[34]

Om jongeren met een chronische aandoening of beperking echt de kans te geven zelfstandig te wonen, is meer nodig dan alleen meer aangepaste woningen. Samenwerking tussen gemeenten, woningcorporaties, zorgverleners en sociale initiatieven is essentieel om passende woonvormen en ondersteuning te realiseren.

Discriminatie op de woningmarkt vraagt om gerichte actie

Woningmarktdiscriminatie komt nog steeds voor op de Nederlandse woningmarkt, met name in het particuliere huursegment. Uit Europese cijfers blijkt bovendien dat Nederland in vergelijking met andere landen ongunstig afsteekt. Bijna een op de zes woningzoekenden tussen de 16 en 29 jaar geeft aan zich in de afgelopen vijf jaar gediscrimineerd te hebben gevoeld bij het zoeken naar een woning. Daarmee kent Nederland het hoogste aandeel jonge woningzoekenden in Europa dat discriminatie ervaart. Ook mensen met een beperking en mensen uit lagere sociaaleconomische groepen melden vaker problemen.[35]

Zo hebben personen met een migratieachtergrond buiten de grote steden minder kans om te worden uitgenodigd voor een bezichtiging. Hoewel de mate van ongelijke behandeling de afgelopen jaren is afgenomen, bestaan er nog structurele verschillen. Afkomst en achtergrond spelen voor sommige verhuurders en bemiddelaars nog altijd een rol bij de toewijzing van woningen.[36] Ook mensen met een fysieke beperking ervaren meer discriminatie. Zo blijven noodzakelijke woningaanpassingen uit waardoor mensen niet zelfstandig kunnen wonen en er is een schrijnend tekort aan geschikte woningen voor mensen met uiteenlopende beperkingen. Jongeren met een beperking groep worden bijvoorbeeld gemiddeld 30 procent minder vaak uitgenodigd voor een bezichtiging dan mensen zonder beperking.[37]

Deze vormen van uitsluiting maken het extra moeilijk voor jongeren om zelfstandig te wonen, vooral als ze geen financieel of sociaal vangnet hebben. Discriminatie belemmert niet alleen hun woonkansen, maar vergroot ook ongelijkheid op andere levensdomeinen.

34 Verwey-Jonker Instituut (2019) *Maatwerk in wonen: verkenning van de aard en de omvang van zelfstandige woonwensen van mensen met een beperking.*
35 Eurostat (2025) *Persons feeling discriminated against by life situation, sex, age, disability (activity limitation), and risk of poverty or social exclusion.*
36 Verwey-Jonker Instituut (2023) *Monitor discriminatie bij woningverhuur 2023.*
37 Ieder(in) (2024) *Onderzoek discriminatie op woningmarkt: mensen met beperking stuiten op dichte deuren.*

Art.1 en RADAR pleitten in 2021 al voor steviger toezicht en handhaving van de antidiscriminatiewetgeving, bijvoorbeeld door een actievere rol van de Autoriteit Consument & Markt. Daarnaast moeten makelaars en verhuurders transparanter en verantwoordelijker omgaan met hun selectiecriteria. Belangenorganisaties zoals Ieder(in) vragen aandacht voor bewustwording, training in inclusieve werving en betere ondersteuning van jongeren die met discriminatie te maken krijgen.[38] Zo kan de woningmarkt toegankelijker worden voor álle jongeren, ongeacht afkomst of beperking.

Tussen frustratie en flexibiliteit: situatie voor jongeren ontmoedigend

De wooncrisis legt een zware last op jongeren, die steeds meer stress ervaren door het gebrek aan geschikte en betaalbare woonruimte. Dit komt doordat belangrijke levensbeslissingen, zoals het krijgen van kinderen, worden uitgesteld. Dit wordt nader uitgewerkt in hoofdstuk 5 Een gezin starten. Naast de uitdagende zoektocht naar een woning maken starters zich ook zorgen over hun hoge woonlasten in de vrije huursector, de stijgende energiekosten en het feit dat ze hierdoor niet kunnen sparen. Sommige starters ervaren de situatie als dusdanig ontmoedigend dat drie op de tien hun zoektocht naar een koopwoning heeft gestaakt. Dit geldt met name voor alleenstaande starters. Koopstarters leveren daarom in op hun woonwensen.[39] In een onderzoek van EenVandaag onder meer dan 2000 jongvolwassenen (16 tot 34 jaar) geeft 42 procent aan dat de wooncrisis hun mentale gezondheid beïnvloedt. Jongeren ervaren regelmatig onzekerheid (45 procent), frustratie (41 procent) en machteloosheid (32 procent).[40]

4.3 Dak- en thuisloosheid onder jongeren: een woning als basis voor de toekomst

Iedereen heeft het recht op een fijn en betaalbaar huis. Dak- en thuisloosheid onder jongeren in Nederland is echter helaas een groot en groeiend probleem. De ernst van het probleem zit niet alleen in het groeiende aantal dakloze jongeren, maar ook in de ingrijpende gevolgen die dit heeft voor hun dagelijks leven en toekomstperspectief, voor hun gezondheid en ontwikkeling.[41]

38 Art.1 & RADAR (2021) *Gelijke kansen op een huurwoning in Nederland?: Monitor discriminatie bij woningverhuur.* In opdracht van het ministerie van BZK, directie Woningmarkt.
39 Vereniging Eigen Huis (2023) *Ruim driekwart van de koopstarters ervaart woningzoektocht als negatief.*
40 EenVandaag (2022) *Wooncrisis en prijsstijgingen vallen jongeren zwaar, mentale gezondheid nauwelijks verbeterd sinds corona.*
41 Movisie (2023) *Wat werkt bij de aanpak van dak- en thuisloosheid onder jongeren?*

Dak- en thuisloosheid onder jongeren in cijfers

Op 1 januari 2024 waren er naar schatting 33.000 mensen tussen de 18 en 65 jaar in Nederland dakloos.* Het CBS schatte er op 1 januari 2021 5760 dak- en thuisloze jongeren waren in Nederland. Van deze jongeren is 17 procent vrouw en 83 procent man. Vergeleken met de totale groep daklozen verblijven jongeren vaker in de vier grote steden en hebben zij vaker een niet-westerse achtergrond.** De laatste cijfers laten een stijging van het aantal dak- en thuisloze jongeren zien. Het is onduidelijk of dit een trend is, aangezien de cijfers in de afgelopen jaren variëren.***
De resultaten van de tweede ronde van de ETHOS-tellingen (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion), uitgevoerd in zes regio's, bieden gemeenten belangrijke inzichten. Bij de recente telling zijn ruim 6000 dak- en thuisloze personen geteld, met een grote diversiteit in leeftijd, achtergrond en leefsituatie. Jongeren vormen daarbij een opvallend deel van de groep: 18 procent is jonger dan 18 jaar en 22 procent is tussen de 18 en 27 jaar. Van alle getelde personen (in deze zes regio's) zijn 1189 mensen al langer dan twee jaar dak- of thuisloos. Ook onder langdurig dak- of thuisloze mensen zijn jongeren sterk vertegenwoordigd: bijna een vijfde van deze groep is tussen de 18 en 27 jaar oud. Zij verblijven vaak bij vrienden of familie, in tijdelijke opvang of in niet-conventionele woonruimtes.****

* CBS (2025) *33 duizend mensen dakloos begin 2024.*
** *Ibid.*
*** CBS StatLine (z.d.) *Dakloze mensen 18 tot 65 jaar, persoonskenmerken.*
**** Kansfonds en Hogeschool Utrecht (2024) *Iedereen telt mee! Resultaten tweede ETHOS-telling van dak- en thuisloosheid in 55 gemeenten.*

Het verlies van een stabiele woonplek leidt bij jongeren tot stress, onzekerheid en sociale isolatie. Dit heeft gevolgen voor hun gezondheid, ontwikkeling en kansen op werk of onderwijs. Dak- en thuisloze jongeren raken vaak verstrikt in een vicieuze cirkel van armoede en uitsluiting, zeker als ze geen netwerk of vangnet hebben. De maatschappelijke impact is groot: naast persoonlijk leed leidt dit tot hogere kosten voor zorg en jeugdhulpverlening.

Ruben
"Op straat staat je leven stil. Je kunt niet aan de toekomst bouwen."

De toename van dak- en thuisloosheid onder jongeren heeft meerdere oorzaken. De belangrijkste is het tekort aan betaalbare huisvesting. Daarnaast spelen persoonlijke omstandigheden mee, zoals mentale problemen, schulden of een onveilige

thuissituatie. De verergerde woningcrisis en het gebrek aan structurele ondersteuning en netwerk maken zelfstandig wonen steeds moeilijker voor jongeren in kwetsbare posities.[42]

Een effectieve aanpak vraagt om meer betaalbare en tijdelijke woonruimte, goede begeleiding en beleid dat jongeren op meerdere levensdomeinen ondersteunt. Denk aan toegang tot zorg, schuldsanering en kansen op onderwijs en werk.[43] De overheid speelt hierbij een sleutelrol door beleid te ontwikkelen dat niet alleen zorgt voor huisvesting, maar ook voor de noodzakelijke sociale vangnetten, zoals onderwijs en werkgelegenheid.[44] Dit beleid mag niet genderblind zijn: meisjes raken bijvoorbeeld vaker dakloos door huiselijk geweld, maar blijven vaak onder de radar. Ze blijven onder de radar omdat opvang bij geweld of uitbuiting niet wordt meegeteld als dakloosheid, waardoor zij buiten registratie en beleid vallen.[45]

Ruben

"Het is goed dat er in ons land opvang is voor dakloze mensen, maar een opvang is niet wat je mensen gunt. We zouden ervoor moeten zorgen dat mensen überhaupt niet op straat terechtkomen."

In 2022 presenteerden de gezamenlijke ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), SZW en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) het *Nationaal Actieplan Dakloosheid: Eerst een Thuis*. Hierin onderstrepen ze het belang van maatwerk voor jongeren. Vooral de overgang van 18- naar 18+ verdient aandacht, net als de rol van informatievoorziening en onderwijs in het voorkomen van dakloosheid. Extra inspanningen zijn nodig om deze jongeren perspectief en bestaanszekerheid te bieden.[46] In december 2024 is hierop aanvullend de *Actie-agenda Voorkomen van Jongerendakloosheid (16-27 jaar)* gepresenteerd. Deze agenda richt zich op het voorkomen en terugdringen van jongerendakloosheid en doet een oproep aan alle betrokken partijen om bij te dragen aan structurele oplossingen.[47]

42 *Ibid.*
43 *Ibid.*
44 Rijksoverheid (2022) *Nationaal Actieplan Dakloosheid: Eerst een Thuis.*
45 Elleke Schreur (2024) *Gegenderde ervaringen en dakloosheidstrajecten: Een antropologisch veldwerkonderzoek in Den Haag, Nederland.*
46 Rijksoverheid (2022) *Nationaal Actieplan Dakloosheid: Eerst een Thuis.*
47 Rijksoverheid (2024) *Actie-agenda Voorkomen van jongerendakloosheid (16-27 jaar).*

“Op straat kun je niet aan je toekomst bouwen”

Ruben

Ruben (30) werkt in de daklozenopvang. Het contrast tussen mensen die goed terecht zijn gekomen en mensen die op straat belanden, vindt hij groot en schrijnend. “Op straat staat je leven stil. Je kunt niet aan de toekomst bouwen.”

Het is heel goed dat Nederland opvang biedt aan dakloze mensen, maar tegelijk is zo’n opvang voor niemand goed. “Je knapt er niet van op als je geen thuis hebt,” zegt Ruben, “want juist om aan je toekomst te werken heb je een stabiele thuissituatie nodig, in plaats van een slaapzaal met vele mededaklozen.”

Ruben werkte een aantal jaren als consultant voor grote bedrijven en organisaties, variërend van woningcorporaties tot de douane. Leuk werk, maar de opdrachten begonnen steeds meer op elkaar te lijken en hij miste het zicht op de mensen om wie het uiteindelijk gaat. Hij maakte een grote ommezwaai door te gaan werken bij de daklozenopvang in Rotterdam. “Dakloosheid is een steeds groter probleem aan het worden. In de twaalf jaar dat ik nu in Rotterdam woon, zijn er steeds meer dakloze mensen bij gekomen. Je kunt er niet meer omheen als je nu op straat loopt.”

Zijn werk confronteert hem met de rauwe werkelijkheid. “Op een koude winternacht vertrok ik om zes uur van mijn werk, op weg naar een leuk etentje. Voor onze opvang zat een groep vrouwen met tassen op schoot te wachten tot ze naar binnen konden bij de opvang. In het hippe café naast de opvang stonden jongeren onder de terrasverwarmers te genieten van het leven. Die twee werelden kijken letterlijk op elkaar uit; dat symbolische beeld greep me aan.”

Gebrek aan een stabiele basis en aan geld is meestal de oorzaak van dakloosheid, ziet Ruben. “Jongeren die wel een stabiele basis hebben, maar geen geld, kunnen vaak nog in het eigen netwerk terecht. Jongeren die geen stabiele basis hebben, maar wel geld, hebben vaak allerlei problemen, maar worden niet snel dakloos. Het is juist de combinatie die dakloosheid veroorzaakt. Vaak spelen er ook nog andere oorzaken mee, zoals huiselijk geweld, een complexe migratiegeschiedenis of een licht verstandelijke beperking.”

Het belangrijkste gevolg van dakloosheid is dat het leven stilstaat. Studeren, een baan zoeken, een netwerk opbouwen – allemaal vrijwel onmogelijk als je iedere dag moet overleven en voor iedere nacht een slaapplek moet vinden.

Betaalbare woningen, goede (minimum)lonen en belastingregels, en betaalbare prijzen om je huis te verwarmen en boodschappen te doen. Dat zijn volgens Ruben de meest basale oplossingsrichtingen om dakloosheid tegen te gaan. “Het is goed dat er in ons land opvang is voor dakloze mensen, maar een opvang is niet wat je mensen gunt. We zouden ervoor moeten zorgen dat mensen überhaupt niet op straat terechtkomen.”

De enorme woningkrapte maakt het tegengaan van dakloosheid moeilijk. “Als je geen dak boven je hoofd hebt, zit je wat mij betreft in een meer urgente situatie dan wanneer je nog een paar jaar langer bij papa en mama in huis moet blijven – hoezeer ik ook die jongeren natuurlijk een fijne, zelfstandige plek gun. Maar als je helemáál geen eigen plekje met privacy en rust hebt, dan ontbreekt het je heel basaal aan bestaanszekerheid. Dat moeten we voor niemand willen in ons welvarende land.”

4.4 Conclusie en aanbevelingen

De woningmarkt vormt een belangrijke spil in het leven van jongeren. Zelfstandig kunnen wonen is essentieel voor het opbouwen van een bestaan, het maken van keuzes in werk, gezin en mobiliteit en het ontwikkelen van eigen verantwoordelijkheid. De drempels voor zelfstandig wonen blijken voor jongeren in Nederland echter structureel te hoog. Het woningtekort, stijgende woonlasten en beperkte toegang tot betaalbare huur- en koopwoningen maken dat jongeren hun verhuiswens steeds vaker moeten uitstellen. De gevolgen daarvan zijn ingrijpend, variërend van vertraging in levensloopkeuzes tot stress, mentale klachten en, in het uiterste geval, dakloosheid.

Voor bepaalde groepen jongeren zijn de belemmeringen op de woningmarkt nog groter. Jongeren met een chronische aandoening of beperking vinden moeilijk passende, toegankelijke woonruimte. Jongeren met een migratieachtergrond en jongeren zonder netwerk ervaren structurele uitsluiting, onder andere door discriminatie of het ontbreken van financiële steun van ouders. Deze ongelijkheden raken niet alleen individuele jongeren, maar ondermijnen ook de rechtvaardigheid en samenhang van de samenleving als geheel.

Hoewel de woningmarkt in zijn geheel aandacht vraagt, inclusief het vergroten van het woningaanbod, zijn er maatregelen die specifiek gericht kunnen worden op het verbeteren van de woonkansen voor jongeren. Denk aan het vergroten van het aanbod in het betaalbare segment, het ondersteunen van jongeren zonder sociaal of financieel vangnet, het stimuleren van nieuwe woonvormen en het wegnemen van belemmeringen bij gemeenten en woningcorporaties om maatwerk te leveren. Ook moet blijvende aandacht bestaan voor het tegengaan van woningmarktdiscriminatie en het ondersteunen van jongeren in kwetsbare situaties, zoals dakloosheid. Beleid mag daarbij niet uitgaan van de gemiddelde jongere, maar moet oog hebben voor verschillen in achtergrond, gezondheid, inkomen en netwerk.

Door nu de regie te nemen, kan een generatie jongeren geholpen worden aan passende huisvesting en bouwen we aan een veerkrachtige samenleving waarin iedereen een eerlijke kans krijgt op een thuis. Om dat mogelijk te maken, zijn gerichte maatregelen nodig. Het SER Jongerenplatform doet hiervoor de volgende voorstellen:

Woningmarktmaatregelen door en voor jongeren
Jongeren vinden vaak moeilijk toegang tot betaalbare en passende woonruimte, mede door knelpunten in regelgeving en financiering. Maak huurtoeslag beschikbaar voor studenten en jongeren in gedeelde woningen door de 'voordeurregel' aan te passen en de minimumleeftijd te verlagen naar 18 jaar. Beperk daarnaast de impact van studieschuld op hypotheken en creëer meer duidelijkheid hierover. Overweeg automatische inschrijving voor sociale huur voor 18-jarigen, pak leegstand aan en stel grenzen aan hoge huurwaarborgsommen (borg). Bij afbouw van de hypotheekrenteaftrek adviseert het SER Jongerenplatform om een significant deel van de vrijgekomen middelen in betaalbaar wonen te investeren.

Pak dak- en thuisloosheid onder jongeren aan
Een groeiende groep jongeren heeft te maken met (dreigende) dakloosheid, waarbij begeleiding en leeftijdsgrenzen de overgang naar zelfstandigheid bemoeilijken. Zorg voor volledige en consistente uitvoering van het *Nationaal Actieplan Dakloosheid*, met expliciete aandacht voor jongeren en genderblind beleid. Investeer in zowel preventie als het oplossen van bestaande dakloosheid en zorg voor overgangstrajecten en ondersteuning rond de leeftijdsgrens van 18 jaar, zodat niemand op een kwetsbaar moment uitvalt.

Stimuleer circulaire doorstroming op de woningmarkt
De huidige woningmarkt stimuleert onvoldoende doorstroming, waardoor woonruimte niet goed aansluit op veranderende woonbehoeften in verschillende levensfasen. Erken dat de huidige, lineaire doorstroom niet werkt. Zet in op een circulair woonmodel, waarin woonruimte beter meebeweegt met levensfasen. Denk aan het splitsen van grote ouderenwoningen, het faciliteren van doorstroommakelaars en het actief begeleiden van verhuisbewegingen. Bouw daarnaast duurzaam en doelgroepgericht bij, met extra aandacht voor doorstroom, eengezinswoningen, studenten en starters en mensen met een beperking.

Maak krimpregio's aantrekkelijk voor jongeren
In veel krimpregio's vertrekken jongeren door een gebrek aan perspectief op wonen, werken en ontwikkeling, waardoor de leefbaarheid onder druk komt te staan. Investeer in de aantrekkelijkheid van krimpregio's door betere verbindingen, zowel binnen als buiten de regio, en het vergroten van kansen voor jongeren op het gebied van betaalbaar wonen, onderwijs, werk en voorzieningen. Zorg dat jongeren in deze regio's een toekomst kunnen opbouwen en er willen blijven of ernaar willen terugkeren.

5 Een gezin starten

Jongeren denken na over hoe zij hun leven willen inrichten. Dat kan verschillende vormen aannemen: samenwonen, kinderen krijgen, of zorg en werk op een eigen manier combineren. Steeds meer jongeren willen hierin bewust keuzes maken en zoeken naar ruimte om zorg, werk en leren op een evenwichtige manier te organiseren. In dit hoofdstuk onderzoekt het SER Jongerenplatform welke drempels jongeren ervaren als ze een gezin willen starten. paragraaf 5.1 gaat over de haalbaarheid hiervan. In paragraaf 5.2 bespreekt de verdeling van werk en zorg, inclusief kinderopvang. paragraaf 5.3 belicht de positie van jonge mantelzorgers. In paragraaf 5.4 volgen de conclusies en aanbevelingen.

Kinderen krijgen in cijfers

71 procent van de jongeren wil in de toekomst graag samenwonen en/of trouwen. 60 procent van de ondervraagde jongeren zonder kinderen heeft de wens om in de toekomst een gezin te stichten. Dit beeld is niet veranderd ten opzichte van eerdere jaren. Wel valt op dat meer jongeren pas later willen beginnen aan een gezin met kinderen.* Dit is terug te zien in de cijfers waarop mensen hun eerste kind krijgen: vrouwen waren in 2022 gemiddeld 30,3 jaar bij de geboorte van hun eerste kind. Voor mannen geldt een gelijk beeld, zij waren in 2022 gemiddeld 32,8 jaar bij de geboorte van hun eerste kind. Het aandeel mannen dat voor hun 30e een eerste kind krijgt is kleiner geworden. In 1996 had 35 procent van de eerste kinderen een vader onder de 30, in 2023 was dat 26 procent.**
Het is daarbij van belang om aan te merken dat een groep bewust kinderloos blijft. Zij kiezen ervoor om geen kinderen te krijgen vanwege hun behoefte aan vrijheid, een gebrek aan affiniteit met kinderen en/of zorgen over de staat en de toekomst van de wereld.*** In deze verkenning gaan we niet dieper in op deze groep, maar richten we ons op de groep die wel een kinderwens heeft, maar die vanwege sociaal-economische reden uitstelt.

* Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar*. Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
** CBS (z.d.) *Kinderen krijgen*. Onderdeel van Dashboard bevolking, Levensloop.
*** EenVandaag (2024) *Waarom blijven mensen bewust kinderloos? Voor helft is 'kant die wereld opgaat' belangrijke reden.*

5.1 Haalbaarheid en betaalbaarheid van het stichten van een gezin

Voor veel jongeren is het vormen van een gezin een gekoesterde wens, maar de realiteit werpt steeds hogere drempels op. Slechts een derde van de jongeren met een kinderwens acht die wens 'zeker haalbaar', tegenover 40 procent in 2019.[1] Inkomens- en vermogenspositie, carrièredruk, werk- en inkomenszekerheid en passende woonruimte beïnvloeden die inschatting sterk. Ook sociale factoren spelen mee, zoals gezondheid, steun van naasten en het (niet) hebben van een partner. Vooral het ontbreken van een partner wordt nu vaker als belemmering genoemd dan in eerdere jaren; gezondheid en tijdgebrek juist minder vaak.[2]

Jongvolwassenen stellen het krijgen van hun eerste kind steeds vaker uit vanwege een gebrek aan financiële en woonzekerheid. Vooral een instabiele arbeidsmarktpositie, een laag inkomen en het gebrek aan een betaalbare gezinswoning zijn daarbij bepalende factoren. Niet alleen jongeren die nu in onzekerheid verkeren, maar ook jongeren die eerder werkloos waren of weinig verdienden, stellen het ouderschap vaker uit. De relatie tussen economische stabiliteit en gezinsvorming is daarmee sterk.[3] Dit komt onder meer doordat de kosten van opvoeding sneller stijgen dan inkomens, terwijl betaalbare gezinswoningen voor lagere inkomensgroepen steeds schaarser worden. Daarnaast leggen sociale normen de lat hoog voor goed ouderschap, wat bijdraagt aan uitstel. Niet alleen in Nederland, maar ook in landen als Noorwegen, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk wordt het verband tussen inkomen en gezinsvorming sterker.[4]

De wooncrisis speelt daarbij een centrale rol: bijna de helft van de woonstarters stelt vanwege de woningmarkt hun kinderwens uit.[5] Ook andere mijlpalen, zoals samenwonen, schuiven op. Het hebben van voldoende inkomen is vooral bepalend voor de beslissing om een eerste kind te krijgen; latere kinderen volgen vaak zodra ouders eenmaal hun leven op de rit hebben. Toch ervaren jongeren bij het uitstellen van gezinsvorming veel frustratie en machteloosheid. Een stabiele financiële situatie (53 procent) en geschikte woonruimte (41 procent) worden het vaakst genoemd als voorwaarden voor het krijgen van een kind.[6] De huidige situatie lijkt sterk op de eerdere bevindingen van het SER Jongerenplatform.

1 Gevraagd aan jongeren die geen kinderen hebben, maar wel die wens hebben. Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
2 *Ibid.*
3 Wijk, D. van (2023) Later een eerste kind door slechtere economische omstandigheden?, *DEMOS 39*(6), pp. 2-3.
4 Wijk, D. van (2025) Lagere inkomens beginnen steeds minder vaak aan kinderen, *EBS, 110*(4845), pp. 200-202.
5 ING (2024) *Woonbericht derde kwartaal 2024.*
6 *Ibid.*

Tamara
“Wij hebben geboft met de periode waarin we een huis kochten.”

Het uitstellen van ouderschap is vaak een logisch gevolg van het streven naar werk- en inkomenszekerheid, die jongeren steeds later bereiken.[7] Vooral lagere inkomensgroepen beginnen minder vaak aan kinderen. Vooral lagere inkomensgroepen krijgen minder vaak een kind. Hoewel het gemiddelde kindertal per moeder niet daalt, kan dat duiden op het uitstellen van ouderschap of het feit dat sommige mensen uiteindelijk helemaal geen kinderen krijgen. Voor latere kinderen blijkt inkomen minder bepalend: ouders weten dan vaak hun situatie te stabiliseren.[8] Het onvrijwillig uitstellen van gezinsvorming door externe belemmeringen, zoals werk of huisvesting, leidt bij veel jongeren tot emotionele druk. Twee derde van de starters op de woningmarkt ervaart frustratie en machteloosheid; slechts een kleine groep blijft hierdoor emotioneel onaangetast.[9]

Figuur 5.1 **Redenen om het krijgen van kinderen uit te stellen**

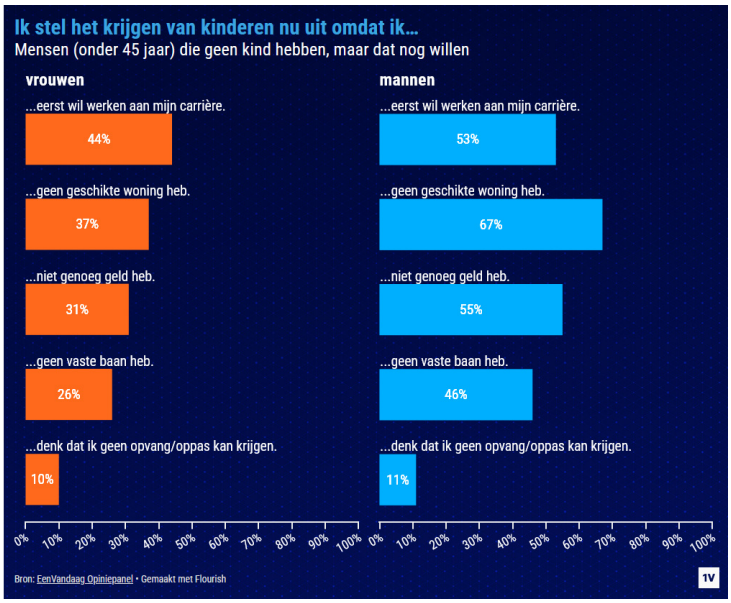

Bron: EenVandaag (2024) *Waarom blijven mensen bewust kinderloos? Voor helft is ‘kant die wereld opgaat’ belangrijke reden.*

7 Wijk, D. van (2023) Later een eerste kind door slechtere economische omstandigheden?, *DEMOS 39*(6), pp. 2-3.
8 Wijk, D. van (2025) Lagere inkomens beginnen steeds minder vaak aan kinderen, *EBS*, *110*(4845), pp. 200-202.
9 ING (2024) *Woonbericht derde kwartaal 2024.*

Elize en Vincent

Elize (23) en Vincent (19) zijn al zo lang ze zich kunnen herinneren mantelzorger voor hun broer (21), die het syndroom van Down heeft. Naast het praktische 'zorgen voor' kost het 'zich zorgen maken over' hen ook energie. Ze zijn daar open over, maar willen bewust niet klagen. Nu ze volwassen zijn, zijn ze meer betrokken bij de zorg voor hun broer. "Dat is ook mijn eigen uitdrukkelijke verzoek geweest", zegt Elize. "Onze ouders zijn nu heel open over alle ontwikkelingen rondom zijn leven. Dat is fijn, ik heb daardoor minder stress."

Ze zijn dus jonge mantelzorgers. Al is dat een term, denkt Vincent, die geen enkele jonge mantelzorger op zichzelf zou plakken. Ook omdat het zorgen zo gewoon is geworden in de loop der jaren. Elize: "Jonge mantelzorgers worden soms zielig genoemd óf als held gezien. Geen van beide klopt. Dit is het leven dat wij gewend zijn. En dat leven heeft positieve en negatieve aspecten. Het verhaal is genuanceerd."

Om toch maar met de negatieve te beginnen: de situatie van hun broer houdt hun gedachten regelmatig bezig. Elize: "Voor mij heeft de stress om onze broer op een gegeven moment gezorgd voor slaapgebrek en een slechtere mentale gezondheid." Bij Elize is de thuissituatie ook van invloed geweest op haar studieniveau. "Ik heb gymnasium gedaan en ben daarna naar het hbo gegaan. Deels omdat ik praktisch bezig wilde zijn, maar ook omdat ik het lastig vond om uit huis te gaan. En een universiteit was van huis uit te ver reizen." Beiden merken ze dat ze perfectionistisch zijn. Deels is dat misschien karakter, maar de thuissituatie speelt ook een rol, denken ze. Vincent: "Het moest goed gaan met mij, want ik wilde niet dat mijn ouders daar ook nog zorgen over zouden hebben." Elize: "Je probeert je eigen problemen op te lossen." Nog een nadeel: omdat het studierooster en huiswerk vrij onvoorspelbaar zijn, vinden ze studie en zorg soms lastig te combineren. Die onvoorspelbaarheid vraagt van hun ouders meer flexibiliteit. "Werk en zorg is denk ik makkelijker te combineren," zegt Vincent, "omdat duidelijker is wanneer je werkt en wanneer je niet werkt."

Maar dan de voordelen. Want die zijn er zeker ook, zeggen ze. "Je bent zorgzaam, hebt oog voor anderen, verantwoordelijkheidsgevoel", zegt Vincent. Elize: "De band tussen Vincent en mij is sterk doordat we in dezelfde situatie zitten. We zijn sneller volwassen geworden." En praktische voordelen zijn er ook geweest: "We hebben allerlei dingen meegemaakt die we anders niet hadden kunnen doen', zegt Elize. Hetzelfde geldt voor hun beroepskeuze: zonder hun broer waren ze er misschien nooit achter gekomen dat ze aanleg hebben voor sociaal werk.

Elize en Vincent benadrukken nogmaals dat ze in geen enkel opzicht zielig zijn. Tegelijk hebben ze bepaalde vormen van hulp of ondersteuning weleens gemist. Misschien wel vooral informeel: een huisarts, een buurman of een wat verder familielid die simpelweg eens vraagt hoe het met hén gaat. Of bij wie ze met hun (studie)verhaal terechtkunnen, als ze hun ouders daar niet meer willen belasten. Elize: "Het steunpunt van de gemeente waarbij wij als mantelzorgers zijn aangesloten, stuurt ons altijd een verjaardagskaart, met handgeschreven 'Gefeliciteerd, ik hoop dat je een zonnige dag hebt.' Dan voel ik me gezien."

Bewustwording bij andere mensen over wat het inhoudt om al op jonge leeftijd mantelzorger te zijn, dat zou hen helpen. Want onterechte aannames steeds maar weer moeten rechtzetten, is eigenlijk best vermoeiend.

"Als jonge mantelzorgers zijn we niet zielig
en ook geen helden"

5.2 Combineren van werk en gezin

In deze paragraaf gaat het over de ongelijke verdeling van onbetaalde arbeid tussen mannen en vrouwen. Daarbij komen deeltijdwerk, kinderopvang en verlofregelingen aan bod. Het benoemt de kloof tussen de wens om zorgtaken eerlijk te verdelen en hoe dat in de praktijk uitpakt. Daarnaast worden het partnerverlof en de Scandinavische regelingen bekeken en het probleem van zwangerschapsdiscriminatie op de werkvloer beschreven.

Combineren van werk en gezin in cijfers

Met name vrouwen vinden het combineren van werk en zorg vaker moeilijker dan voorheen: 39 procent in 2023 ten opzichte van 22 procent in 2021. Bij mannen vindt 29 procent het moeilijk om werken en zorg voor kinderen te combineren in 2023. Hier is juist een daling te zien ten opzichte van de cijfers in 2021: 37 procent van de mannen gaf toen aan dit tamelijk tot heel moeilijk te vinden.*

* Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.

Gelijke verdeling van werk en zorg: de kloof tussen wens en realiteit

50 procent van de ouders van minderjarige kinderen wil werk en zorg gelijk verdelen, maar in de praktijk gebeurt dit slechts bij 9 procent.[10] In bijna de helft van de gezinnen werkt de man meer uren, terwijl de vrouw meer zorgtaken op zich neemt.[11] Wel neemt het aantal mannen met een deeltijdbaan van 20 tot 35 uur per week toe; voltijdwerk onder mannen daalt. Ook meer vrouwen werken in een grote deeltijdbaan.[12] Zowel vaders als moeders noemen zorg voor kinderen als een belangrijke reden voor deeltijdwerk.[13] Opvallend is dat ook vrouwen zonder kinderen vaker overstappen van voltijd naar deeltijdwerk, maar zo'n overstap komt het vaakst voor bij samenwonende moeders.[14]

Veel vrouwen gaan minder werken na de geboorte van een kind en blijven ook na de intensieve zorgfase in deeltijd werken. Praktische redenen spelen hierbij een rol,

10 CBS (2024) *Emancipatiemonitor 2024.*
11 CBS (2023) *Verdeling werk en zorg tussen vaders en moeders vaak anders dan gewenst.*
12 CBS (2024) *Meer vrouwen én mannen in grote deeltijdbanen.*
13 CBS (2024) *Emancipatiemonitor 2024.*
14 CBS (2023) *Vrouwen werken meteen na afstuderen al vaker in deeltijd dan mannen.*

maar ook normen, verwachtingen en gewoonten. Deeltijd wordt vaak gezien als passend bij de levensfase en rolverdeling in het gezin. Positieve voorbeelden van vrouwen die hun uren uitbreiden ontbreken en partners, werkgevers en de omgeving stimuleren dat zelden actief. Ook mantelzorg, eigen gezondheid en het ontbreken van aantrekkelijk werk kunnen uitbreiding van uren belemmeren.[15]

Tegelijkertijd laat recent onderzoek van het CBS en de Emancipatiemonitor zien dat steeds meer vrouwen kiezen voor grotere deeltijdbanen van 28 tot 35 uur. Daarmee blijft deeltijdwerk de norm, maar verschuift het zwaartepunt naar een hogere arbeidsduur. Voor deeltijdwerkers met een laag inkomen loont uitbreiding meestal financieel. Voor ouders ligt dat anders: hoge kosten voor kinderopvang en het verlies van toeslagen beperken het effect van extra werken op het netto-inkomen. Twee op de drie moeders met jonge kinderen die nu in deeltijd werken, zouden onder voorwaarden meer uren willen maken. Vooral als het gezinsinkomen daalt of als werk en privé beter te combineren zijn, komt uitbreiding in beeld. Ook intrinsieke motivatie speelt mee: de helft noemt leuker of inhoudelijker werk als reden. Keuzes over werkuren zijn het resultaat van meerdere factoren die zelden leiden tot een grote toename in arbeidsdeelname van moeders na de jongekindfase. Keuzes worden stap voor stap gemaakt.[16] Het SCP bevestigt dit beeld: driekwart van de vrouwen die hun arbeidsuren uitbreiden, doet dat omdat hun kinderen minder zorg nodig hebben. Vrouwen die meer inkomen nodig hebben, vergroten hun uren vaker om economische zelfstandigheid of het gezinsinkomen te waarborgen.[17]

Toch zijn financiële prikkels niet altijd bepalend. Deeltijdwerkers (zonder kinderen) met een laag inkomen hebben vaak een lage marginale belastingdruk, waardoor extra werken loont. Voor ouders met kinderen is dat anders: hoge kinderopvangkosten en verlies aan toeslagen maken uitbreiding van werkuren financieel minder aantrekkelijk.[18] Het onderwerp kinderopvang wordt later in dit hoofdstuk verder uitgewerkt.

15 SCP (2022) E*ens deeltijd, altijd deeltijd: Waarom vrouwen in deeltijd blijven werken als ze 'uit' de kleine kinderen zijn.*
16 CBS (2023) *Verdeling werk en zorg tussen vaders en moeders vaak anders dan gewenst.*
17 SCP (2022) *Eens deeltijd, altijd deeltijd.*
18 Jongen, E. & R. Schulenberg (2023) Deeltijdwerkers hebben meestal al een lage marginale druk, *ESB, 108*(4821), pp. 208-211.

“Sinds we een kind hebben,
verwacht ik meer van mezelf”

Laura en Tamara

Laura (33) en Tamara (34) hebben samen een koophuis en zijn de ouders van Sam (2). De 'grote' keuzes in hun leven hebben ze goed doordacht en voorbereid. Toch is het soms een uitdaging om alle ballen van gezin en werk in de lucht te houden.

De geboorte van Sam heeft Tamara en Laura gelukkiger gemaakt. In combinatie met hun banen betekende zijn komst een druk en vol leven, maar ze genieten samen met volle teugen van Sams mijlpalen: of het nou zijn eerste stapjes zijn, of die keer dat hij ineens zijn speelgoed op kleur sorteerde.

Ze houden er beide van om grote gebeurtenissen in het leven goed voor te bereiden en te regelen. Zo kochten ze al vrij jong samen een huis in Schiedam. Inmiddels is het in waarde verdubbeld. Laura: "Kijk ons: een maatschappelijk werker en een juf wonen in een huis van zes ton. Dat kan omdat het drie ton was toen wij het kochten." "Wij hebben geboft met de periode waarin we het huis kochten", vult Tamara aan. Vandaag de dag is het kopen van een huis – of op z'n minst: het vinden van woonruimte – de grootste uitdaging voor jongeren, is hun overtuiging.

De kinderopvang bleek wel een flinke drempel. Al tijdens de zwangerschap hadden ze Sam op een wachtlijst gezet. Bijna twee jaar later kregen ze bericht dat hij welkom was. Laura: "Voor één dag was er eerder plek, maar een tweede dag was al die tijd niet mogelijk. De dichtstbijzijnde opvang is een mooie nieuwe. In een andere wijk hadden we minder lang hoeven wachten. Maar veel Schiedammers die de keuze hebben, willen hun kind niet naar de opvang in die armere wijk sturen." Door de welwillendheid van Tamara's moeder hebben ze die keuze uiteindelijk niet hoeven maken. Toen Sam 1 jaar werd, rekenden ze uit wat het zou kosten om hem een dag per week naar de kinderopvang te brengen. "Het zou ons 500 euro per maand kosten", zegt Tamara. Toen haar moeder dat hoorde, bood ze aan een tweede dag op te passen. "We hadden het kunnen betalen, maar het is een groot bedrag als je dat niet gewend bent."

Tamara heeft naast haar werk vorig jaar nog een studie gedaan, voor de functie van rekencoördinator. Het had weinig gescheeld of die studie was niet doorgegaan. "Ik had aangegeven dat ik na mijn verlof een studie wilde doen voor rekencoördinator. Maar ze waren mij tijdens mijn verlof gewoon vergeten en hadden andere collega's voorgedragen. Dat voelde heel oneerlijk, alsof ik niet meetelde omdat ik even afwezig was." Als queer ouders worden ze soms geconfronteerd met vooroordelen. "Er wordt gevraagd: wie is het mannetje of het vrouwtje? Dat slaat nergens op", zegt Tamara. Laura verbaast zich: "Toen Tamara een week naar de Olympische Spelen ging, vroegen collega's of ze dat wel kon, omdat zij Sam heeft gedragen. We zitten toch in 2024?"

Ondanks de stress en uitdagingen maken ze bewust tijd voor elkaar. Toch blijft de balans tussen werk, zorg en tijd voor zichzelf een uitdaging. "De druk is anders geworden", zegt Tamara. "Maar de verantwoordelijkheid voor Sam maakt dat ik automatisch meer van mezelf verwacht. Het is soms zwaar, maar het geeft ook veel voldoening."

Kinderopvang en de balans tussen werk en gezin

Kinder- en gastouderopvang zijn cruciaal voor ouders met jonge kinderen om werk en zorg te kunnen combineren. Onder de juiste voorwaarden kan dit bijdragen aan hogere arbeidsparticipatie, het verkleinen van kansenongelijkheid en de ontwikkeling van kinderen. Toegankelijkheid, betaalbaarheid, kwaliteit en eenvoud zijn hierbij essentieel.[19] Hoewel eerdere kabinetten inzetten op stimulering van kinderopvang, blijft betaalbaarheid een belemmering. Tamara en Laura kregen er bijvoorbeeld mee te maken: hoge kosten en een lange wachtlijst vormden een drempel, waarop Tamara's moeder twee dagen in plaats van een dag ging oppassen.

Het kabinet-Schoof heeft de voorgenomen bezuiniging in de kinderopvang teruggedraaid en extra middelen toegezegd. De invoering van bijna gratis opvang is echter uitgesteld tot 2029. In de tussentijd stijgt de kinderopvangtoeslag wel naar 96 procent voor alle werkende ouders.[20] Voor huishoudens met een laag inkomen (volgens de CBS-definitie tot 9.250 euro per jaar) en voor inkomens tot 47.403 euro geldt dit percentage al. Lage inkomens en lagere middeninkomens gaan er daardoor financieel niet op vooruit, terwijl midden- en hogere inkomens wel profiteren. De financiële prikkel om meer te gaan werken blijft voor hen dus beperkt.[21]

Het kabinet-Schoof heeft voorgesteld het financieringsstelsel voor kinderopvang te herzien. In dit voorstel ontvangen ouders inkomensonafhankelijk een vergoeding van 96 procent van de maximumuurprijs, die rechtstreeks wordt uitgekeerd aan kinderopvangorganisaties. Doel is om het stelsel eenvoudiger en betaalbaarder te maken. Een gezamenlijke analyse van het Centraal Planbureau en het Sociaal en Cultureel Planbureau laat zien dat deze stelselwijziging op lange termijn slechts een beperkt positief effect heeft op de arbeidsparticipatie van ouders (+0,2 procent) en geen bijdrage levert aan de ontwikkeling van kinderen of het vergroten van kansengelijkheid. Op korte termijn zijn er bovendien aanzienlijke risico's: een sterke vraagtoename die het aanbod overstijgt kan leiden tot prijsstijgingen, wachtlijsten en een daling van de kwaliteit. Dit raakt vooral kinderen die het meest gebaat zijn bij goede opvang, en vergroot daarmee de ongelijkheid in ontwikkelkansen.[22] Maatschappelijke normen zijn eveneens van invloed: voltijd werkende moeders worden nog vaak afgekeurd, vooral als kinderen nog jong zijn.[23]

19 SER (2021) Advies *Een kansrijke start voor alle kinderen: Naar inclusieve en toegankelijke voorzieningen voor kinderen van 0-13 jaar.*
20 Tweede Kamer (2024–2025) 36 725 *Voorjaarsnota 2025*, nr. 1.
21 CPB & SCP (2023) *Herziening financieringsstelsel kinderopvang: Maatschappelijke effecten van het voorgenomen kabinetsplan.*
22 *Ibid.*
23 CBS (2023) *Verdeling werk en zorg tussen vaders en moeders vaak anders dan gewenst*.

Het SER Jongerenplatform pleit voor uitvoering van het SER-advies *Een kansrijke start voor alle kinderen*, waarin wordt gepleit voor een kwalitatief goed en voor iedereen toegankelijke opvang. Een gefaseerde invoering van de plannen rondom kinderopvang kan prijsdruk en wachttijden beperken.[24] Tegelijk vraagt het versterken van de arbeidsparticipatie van ouders, met name vrouwen, ook om bredere ondersteuning. Niet alleen kinderopvang, maar ook acceptabele alternatieven voor onbetaalde zorgtaken en huishoudelijk werk verdienen aandacht.[25] Denk aan mantelzorg, hulp binnen netwerken of op school – taken die essentieel zijn voor gezinnen én de samenleving, maar nu vaak onzichtbaar blijven.

Partnerverlof: geen eindpunt, maar een hoopvolle stap

Sinds 2020 is het partnerverlof uitgebreid om de verdeling van arbeid en zorg evenwichtiger te maken en zo de arbeidsparticipatie van vrouwen te bevorderen. Op korte termijn leidt het tot meer zorgtaken voor de partner en meer gewerkte uren door de moeder. Op langere termijn zijn de effecten op arbeidsdeelname en inkomen beperkt.[26]

Toch liggen de grootste baten van partnerverlof niet op de arbeidsmarkt, maar in bredere welvaartseffecten. In landen als Spanje blijkt dat investeringen in zorg en verlof op termijn renderen via betere ontwikkelingskansen voor kinderen en betere mentale gezondheid van ouders.[27] Het verlof leidt verder tot meer contacten tussen partner en kind en daarmee tot een betere band.[28] Langere en beter betaalde verlofregelingen kunnen stress, angst en depressie bij jonge ouders verminderen. Tegelijkertijd is het effect van verlof op de arbeidsmarktpositie afhankelijk van de duur: bij te lange verlofperiodes bestaat het risico op een verzwakte aansluiting bij het werk. Beleidsmaatregelen rond verlof vragen dus om een zorgvuldige balans tussen ondersteuning van ouderschap en behoud van economische zelfstandigheid.

24 CPB & SCP (2023) *Herziening financieringsstelsel kinderopvang: Maatschappelijke effecten van het voorgenomen kabinetsplan.*
25 SCP (2023) *Doe je mee?!: Perspectieven op 'zinvolle' participatie. Deel 1: Ouders en kinderopvang.*
26 Mellens, M. (2023) Beperkt effect partnerverlof op arbeidsaanbod vrouwen, *ESB, 109*(4831), pp. 122-125.
27 NOS (2025) *Langer ouderschapsverlof lost personeelstekort in kinderopvang op.*
28 Mellens, M. (2023) Beperkt effect partnerverlof op arbeidsaanbod vrouwen, *ESB, 109*(4831), pp. 122-125.

Verlofregelingen bij geboorte

Rondom de geboorte bestaan verschillende verlofregelingen, hieronder volgt een korte beschrijving.

Zwangerschapsverlof
Zwangere werkenden hebben recht op minimaal zestien weken verlof: vier tot zes weken voor de bevalling en minstens tien weken erna. Tijdens dit verlof ontvangen zij een uitkering van UWV van 100 procent van het loon (tot het maximumdagloon).

Partnerverlof
Sinds 2019 hebben partners recht op één week geboorteverlof en aanvullend verlof met volledige loondoorbetaling en sinds 1 juli 2020 aanvullend vijf weken tegen 70 procent van het dagloon.* Dit verlof moet binnen zes maanden na de geboorte worden opgenomen en stimuleert een eerlijkere verdeling van werk en zorg.

Ouderschapsverlof
Ouders hebben recht op maximaal 26 keer hun wekelijkse arbeidsduur aan verlof voor kinderen tot 8 jaar. Sinds 2022 zijn negen weken deels betaald (70 procent van het dagloon) als ze binnen het eerste levensjaar worden opgenomen. De rest is onbetaald, tenzij anders afgesproken. Verlof kan flexibel worden opgenomen.

* Beide ingevoerd met de Wet invoering extra geboorteverlof (WIEG).

Gebruik van partnerverlof blijkt sterk afhankelijk van sociaal-economische factoren. Vooral partners met een vast contract, hoger inkomen of h.o.-opleiding maken er gebruik van. Voor lagere inkomens is het inkomensverlies vaak niet op te vangen. Ruim de helft van de stellen die geen verlof opnamen, had dit wel gewild. Onder andere werkdruk, het ontbreken van vervanging of een terughoudende houding van werkgevers zijn belemmeringen.[29]

Een aantal beoogde (positieve) effecten zijn daarmee (nog) niet opgetreden. Mogelijk is het daarvoor ook nog te vroeg. Veranderingen kosten tijd en sommige effecten zullen zich pas op langere termijn manifesteren. Partnerverlof is daarmee geen eindpunt, maar een hoopvolle stap in de juiste richting.

29 Regioplan (2022) *Evaluatie WIEG: Eindrapport*.

Ouderschapsverlof in Scandinavië

In Scandinavië is ouderschapsverlof een essentieel onderdeel van het gezinsbeleid, met ruime regelingen en veel flexibiliteit. De toelichting schetst hoe zij ouderschapsverlof vormgeven met ruime en flexibele regelingen. Het illustreert mogelijkheden om werk en zorg beter te combineren.

- Denemarken: 52 weken verlof, waarvan 14 weken voor de moeder. De rest is flexibel te verdelen tussen de partners. Beide ouders moeten minimaal 2 weken opnemen om recht te hebben op een uitkering.
- Noorwegen: Keuze tussen 49 weken met 100 procent uitkering of 59 weken met 80 procent. Het verlof kan verdeeld worden tussen de ouders, maar een deel is gereserveerd per ouder.
- Zweden: 480 dagen verlof, waarvan 390 dagen met 80 procent uitkering. Geen vaste partnerquota, wel sterke stimulans tot gedeeld opnemen.
- Finland: 330 dagen verlof, inclusief 54 dagen voor de partner. Uitkering afhankelijk van inkomen, met ruime verdelingsvrijheid.

In alle Scandinavische landen staat flexibiliteit centraal, zodat ouders verlof kunnen afstemmen op hun eigen situatie.*

* Rostgaard, T. (2024) *Family Policies in Scandinavia*, Aalborg University.

Ruimte voor modern ouderschap

In Nederland kunnen op dit moment maximaal twee personen juridisch ouder zijn van een kind en gezag uitoefenen. Voor gezinnen waarin kinderen worden opgevoed door drie of vier volwassenen, zoals in meeroudergezinnen of regenbooggezinnen, sluit dit niet aan bij de dagelijkse werkelijkheid. Dit leidt tot praktische en juridische belemmeringen, zoals het ontbreken van beslissingsbevoegdheid bij een deel van de opvoeders, een ongelijke rechtspositie ten opzichte van andere ouders en onzekerheid voor het kind bij ziekte, overlijden of scheiding. Kinderen in deze gezinnen kunnen zich verbonden voelen met meerdere ouders, maar missen soms de juridische bescherming die past bij die band.[30] Uit onderzoek blijkt dat een wettelijke regeling voor meerouderschap en meerpersoonsgezag in het belang is van kinderen die vanaf hun geboorte in een meerouderschapssituatie opgroeien.[31]

30 Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (2024) *Het belang van het kind in meeroudergezinnen: Advies over waarborgen voor de belangen van kinderen in een regeling voor meerouderschap en -gezag en meerpersoonsgezag.*
31 Ministerie van JenV (2025) *Onderzoeksresultaten meerouderschap en meerpersoonsgezag, 2025.*

Daarnaast laat onderzoek zien dat veel lhbti+-personen een onvervulde kinderwens hebben, ondanks dat hun wens om kinderen te krijgen vergelijkbaar is met die van heteroseksuele mensen. Obstakels als beperkte toegang tot vruchtbaarheidsbehandelingen, adoptie of draagouderschap en het ontbreken van een wettelijke regeling voor meerouderschap maken het voor hen vaak moeilijker om een gezin te stichten. Een betere wettelijke regeling voor draag- en meerouderschap zou daarom niet alleen bijdragen aan gelijke kansen voor lhbti+-personen, maar ook de rechtszekerheid en bescherming van kinderen in deze gezinnen versterken.[32]

Tegelijkertijd vraagt erkenning van modern ouderschap om zorgvuldigheid. De juridische verankering van meerouderschap en meerpersoonsgezag moet gepaard gaan met duidelijke waarborgen, waarbij het belang van het kind altijd vooropstaat. Een gemoderniseerd stelsel kan bijdragen aan meer rechtszekerheid, gelijkwaardigheid en kindgerichte bescherming binnen de diversiteit aan gezinsvormen.[33] Het kabinet heeft vooralsnog besloten om geen verdere stappen te nemen in het juridisch borgen van meerouderschap, met name vanwege de kosten.[34]

Zwangerschapsdiscriminatie op de werkvloer nog steeds een groot probleem

Een deel van de vrouwen krijgt te maken met zwangerschapsdiscriminatie. Van de werkende vrouwen die in de afgelopen vier jaar een kind kregen, geeft 43 procent aan situaties te hebben ervaren die duiden op zwangerschapsdiscriminatie.[35] Meer dan 50 procent van de oordelen op grond van geslacht door het College voor de Rechten van de Mens ging over zwangerschapsdiscriminatie. De meldingen en verzoeken om een oordeel gingen met name over het mislopen van een bonus, een afwijzing bij een sollicitatie en het niet verlengen van een contract. Het college bestempelt zwangerschapsdiscriminatie dan ook als *"nog steeds een groot probleem op de werkvloer"*.[36]

5.3 Combineren van werken, leven en zorgen

Bij het combineren van leven, werken en zorgen hoort ook mantelzorgen: het zorgen voor een naaste met mentale of fysieke gezondheidsproblemen. Jonge mantelzorgers vervullen vaak een onmisbare rol in hun gezin. Ze zorgen mee voor een zieke ouder, broer of zus. Ze nemen daarbij allerlei taken op zich. Denk aan

32 Boertien, D. (2025) Hoeveel lhbti+ personen hebben een partner of kinderen?, *DEMOS, 41*(8), pp. 2-4.
33 *Ibid.*
34 Ministerie van JenV (2025) *Onderzoeksresultaten meerouderschap en meerpersoonsgezag, 2025.*
35 College voor de Rechten van de Mens (2020) *Zwanger en werk: dat baart zorgen. Derde onderzoek naar discriminatie op de arbeidsmarkt van zwangere vrouwen en moeders met jonge kinderen.*
36 College voor de Rechten van de Mens (2024) *Monitor Discriminatiezaken 2023.*

oppassen, helpen in het huishouden, persoonlijke verzorging, het bieden van emotionele steun en zelfs het regelen van praktische zaken of tolken bij gesprekken met hulpverleners.[37] De SER is momenteel bezig met een advies over mantelzorg, wat ingaat op de vraag hoe werk en mantelzorg beter gecombineerd kunnen worden, juist nu steeds meer mensen – ook jongeren – werk en zorgtaken moeten zien te combineren.

Mantelzorg in cijfers

Ongeveer een kwart van alle kinderen en jongeren tot 25 jaar heeft mantelzorgtaken. De meesten zoyrgen voor iemand thuis, vaak een ouder, broer, of zus. 10 procent van de jongeren (ongeveer 200.000 personen*) doet dat intensief: meer dan vier uur per week.** Er zijn geen noemenswaardige veranderingen sinds de vorige verkenningen. De jongeren die intensief mantelzorgen zijn minder tevreden over hun leven, minder gelukkig en ervaren meer tijdsdruk dan anderen. Ze lopen een risico op overvraging,*** omdat ze niet altijd voldoende of de juiste kennis en vaardigheden hebben om mantelzorg te verlenen. Daarbij beknibbelen ze vaak op hun vrije tijd om die zorgtaken uit te voeren.**** Ten opzichte van 2021 is er een significante stijging te zien in het aantal jongeren dat aangeeft het heel tot tamelijk moeilijk te vinden om werken te combineren met de zorg voor anderen (42 procent in 2023 ten opzichte van 30 procent in 2021). Vooral bij mannen is een significante stijging te zien, van 29 procent in 2021 naar 48 procent. Het percentage jongeren dat het combineren van werken en zorgen voor anderen als heel tot tamelijk gemakkelijk ervaart, is verbeterd ten opzichte van eerdere verkenningen (31 procent in 2023 ten opzichte van 23 procent in 2021*****).

* SCP (2023) *Jongeren die intensief mantelzorgen zitten minder goed in hun vel.*
** SCP (2023) *Meer meedoen is niet per se goed voor jongeren.*
*** *Ibid.*
**** SCP (2023) *Jongeren die intensief mantelzorgen zitten minder goed in hun vel.*
***** Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.

Mantelzorg bij jongeren: een balans tussen participatie en overbelasting

Jonge vrouwen, jongeren in kwetsbare situaties en jongeren met een migratieachtergrond bieden relatief vaak intensieve mantelzorg.[38] Uit onderzoek komt

37 MantelzorgNL (2019). *Factsheet Jonge mantelzorgers*.
38 SCP (2023) *Meer meedoen is niet per se goed voor jongeren;* SCP (2022) *Kerncijfers jonge mantelzorgers in Nederland (16-24 jaar)*.

naar voren dat intensieve mantelzorgers minder tevreden zijn over hun leven, minder gelukkig zijn en meer tijdsdruk ervaren dan anderen.[39] Deze zorg is niet alleen tijdrovend, maar ook emotioneel belastend. Jonge mantelzorgers zorgen niet alleen voor iemand, maar maken zich ook zorgen om die persoon. In sommige gevallen missen zij zelf zorg en ondersteuning. Hoewel mantelzorg positieve effecten kan hebben, zoals een sterker verantwoordelijkheidsgevoel, empathie en veerkracht, brengt het ook risico's met zich mee, zoals stress, vermoeidheid, psychische klachten en slechtere schoolprestaties.[40] Veel jonge mantelzorgers ervaren een verhoogde tijdsdruk en missen ruimte voor ontspanning, sociale contacten of hobby's. Dat bleek ook uit de interviews met Elize en Vincent. Zij spreken over stress, perfectionisme en moeite met het combineren van studie en zorgtaken, maar ook over de waardevolle band met de broer voor wie zij zorgen en de positieve invloed op hun beroepskeuze.

Mantelzorg kan worden gezien als een vorm van participatie, maar stapelt zich in de praktijk vaak op bij andere verantwoordelijkheden, zoals school en werk. Toch krijgt die stapeling in het huidige beleid weinig aandacht. Jongerenparticipatie wordt vooral benaderd vanuit onderwijs en arbeidsmarkt, terwijl maatschappelijke bijdragen zoals mantelzorg of vrijwilligerswerk meestal impliciet worden verondersteld.[41] Het ontbreken van een integrale visie op deze combinatie van school, werk en mantelzorgen vergroot het risico op overbelasting. Juist jonge mantelzorgers vallen daardoor tussen wal en schip. Volgens het SCP biedt de Britse *Care Act*[42] inspiratie: daarin wordt expliciet erkend dat jonge mantelzorgers ondersteuning nodig hebben die aansluit bij hun situatie, behoeften en grenzen.[43] Ook regie op lokale samenwerking – tussen onderwijs, zorg en welzijn – is van belang, net als een gezinsgerichte benadering.[44]

Tot slot is ook bewustwording essentieel. Elize en Vincent benadrukken dat ze zich niet zielig voelen, maar wel informele steun misten. Kleine gebaren, zoals een kaartje van het gemeentelijk steunpunt, maakten voor hen het verschil. Hun verhaal laat zien dat goede ondersteuning niet alleen formeel geregeld moet zijn, maar ook nabij en persoonlijk moet aanvoelen.

39 SCP (2023) *Meer meedoen is niet per se goed voor jongeren.*
40 MantelzorgNL (2019). *Factsheet Jonge mantelzorgers*.
41 SCP (2023) *Meer meedoen is niet per se goed voor jongeren*; Stichting JMZ Pro & Strategische Alliantie Jonge Mantelzorg (2023) *Jonge Mantelzorgers in beeld: Over kinderen en jongeren die opgroeien met een zorgsituatie in hun directe omgeving.*
42 Deze Engelse wet biedt een integrale benadering van participatie en kan als inspiratie dienen voor beleid dat jonge mantelzorgers eerder herkent, beter ondersteunt en effectief beschermt. Daarbij wordt expliciet rekening gehouden met hun ontwikkelingsdoelen, hun wensen op het gebied van participatie en de moeilijkheden die zij ervaren.
43 SCP (2023) *Meer meedoen is niet per se goed voor jongeren.*
44 MantelzorgNL (2019). *Factsheet Jonge mantelzorgers*.

5.4 Conclusie en aanbevelingen

De wens om een gezin te vormen is voor veel jongeren onveranderd groot, maar de realiteit maakt dit steeds lastiger. Drempels zoals onzekere inkomens, een krappe woningmarkt en hoge kinderopvangkosten zorgen ervoor dat jongeren vooral het krijgen van hun eerste kind uitstellen. Het structurele gebrek aan zekerheid leidt daarbij niet alleen tot praktisch uitstel, maar ook tot gevoelens van machteloosheid en druk.

Om jongeren daadwerkelijk de ruimte te bieden voor gezinsvorming, is inzet nodig op meerdere fronten. Dat begint bij financiële zekerheid en een vaste woonplek, maar vraagt ook om moderne, toegankelijke regelingen rondom werk en zorg. Hoewel stappen zijn gezet – zoals de uitbreiding van partnerverlof – blijven veel regelingen in de praktijk moeilijk bereikbaar voor jongeren met minder middelen of flexibele contracten.

Daarnaast schuurt het ideaal van een gelijke verdeling van arbeid en zorg met diepgewortelde rolpatronen, structurele belemmeringen en een hardnekkige deeltijdnorm onder vrouwen. Ook maatschappelijke normen over ouderschap, voltijdwerk en kinderopvang spelen hierin een bepalende rol. Voor een duurzame verandering zijn daarom niet alleen betere voorzieningen nodig, maar ook een cultuurverschuiving waarin zorgarbeid meer wordt gewaardeerd en gelijk verdeeld.

Tot slot is er meer aandacht nodig voor jongeren die nu al intensieve zorgtaken vervullen, zoals mantelzorgers. Zij dragen op jonge leeftijd grote verantwoordelijkheden, vaak in stilte, en verdienen meer erkenning én ondersteuning.

Als samenleving moeten we erkennen dat het stichten van een gezin geen individuele opgave is, maar een collectieve verantwoordelijkheid. Pas als jongeren voldoende ruimte en steun ervaren om werk, zorg en leven te combineren, kunnen zij met vertrouwen kiezen voor het ouderschap dat zij wensen. Het SER Jongerenplatform doet de volgende aanbevelingen om die combinatie werkbaar en eerlijker te maken, nu en in de toekomst:

Investeer in een stabiel en toegankelijk kinderopvangstelsel
Een toekomstbestendig kinderopvangstelsel vraagt om zorgvuldige ontwikkeling, met aandacht voor kwaliteit, toegankelijkheid en de arbeidsmarkt in de sector. Bij de vormgeving van het nieuwe stelsel kan worden aangesloten bij eerdere SER-adviezen, die pleiten voor een eenvoudig, toegankelijk, betaalbaar en kwalitatief

goed aanbod voor kinderen in de leeftijd van 0-13 jaar. Om het stelsel financieel toegankelijk te maken voor *alle* kinderen moet de arbeidseis worden afgeschaft. Heldere en stabiele kaders bieden houvast aan ouders, werkgevers en professionals.

Erken modern ouderschap
Erken in beleid en wetgeving de diversiteit van modern ouderschap en gezinsvormen, waaronder meerouderschap. Dit vormt de basis voor een verlofstelsel dat beter aansluit bij de realiteit van gezinnen vandaag. Daarmee kan stap voor stap worden gewerkt aan een eerlijk en inclusief stelsel dat alle ouders ondersteunt, in lijn met de handvatten uit het SER-advies *Balans in maatschappelijk verlof*.[45]

Kies voor ruimte en ondersteuning bij het combineren van werken, leren en zorgen
Steeds meer mensen ervaren knelpunten bij het combineren van werk, onderwijs en zorgtaken. Denk aan jonge werkenden die naast hun baan een opleiding volgen, ouders die leren en werken combineren met de zorg voor kinderen of mantelzorgers die alles tegelijk moeten dragen. Dit vraagt veel, terwijl ondersteuning en waardering voor deze combinaties vaak ontbreekt. Kies voor beleid dat mensen in staat stelt om werk, zorg en ontwikkeling duurzaam te combineren gedurende hun levensloop. Erken daarbij ook onbetaalde zorgtaken en stimuleer een eerlijke verdeling tussen mensen en binnen gezinnen.

Stimuleer maatschappelijke inzet via werkgevers
Werknemers die zich willen inzetten voor maatschappelijke doelen stuiten vaak op praktische of financiële belemmeringen, terwijl dit bijdraagt aan zingeving en sociale samenhang. Maak het fiscaal aantrekkelijk voor werkgevers om werknemers ruimte te geven voor onbetaalde maatschappelijke inzet, zoals vrijwilligerswerk, mantelzorg of inzet in de buurt. Dit kan in de vorm van een budget of extra tijd. Sluit aan bij initiatieven als de maatschappelijke diensttijd, waarin jongeren ervaring opdoen met vrijwilligerswerk, en stimuleer een bredere cultuur van maatschappelijke betrokkenheid in alle levensfasen.

45 SER (2023) Advies *Balans in maatschappelijk verlof: Naar een nieuw verlofkader: stroomlijnen en vereenvoudigen.*

6 Klimaat en duurzaamheid

Jongeren voelen een sterke verbondenheid met de wereld van morgen. Veel van hen zetten zich actief in voor een duurzamere toekomst, of dat nu is via hun opleiding, werk, keuzes in het dagelijks leven of maatschappelijke betrokkenheid. Ze willen bijdragen aan oplossingen en verwachten daarbij ook daadkracht van overheid en bedrijven. Tegelijkertijd lopen ze aan tegen grenzen in wat er mogelijk is binnen bestaande systemen en structuren. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de zorgen over het klimaatbeleid onder jongeren (paragraaf 6.1), daarna wordt ingegaan op de betaalbaarheid en rechtvaardigheid van de overgang naar een duurzame samenleving (paragraaf 6.2). Voorts wordt het stimuleren van duurzaam gedrag nader bekeken (paragraaf 6.3) en tot slot de link met het onderwijs en de arbeidsmarkt (paragraaf 6.4). Ten slotte vat het SER Jongerenplatform de conclusies samen en worden aanbevelingen gedaan.

6.1 Zorgen over het klimaatbeleid onder jongeren

Het huidige klimaatbeleid wordt door jongeren als onsamenhangend, inconsistent en onvoldoende gezien om klimaatdoelen te halen.[1] Jongeren ervaren dat het beleid hun belangen nauwelijks weerspiegelt, wat leidt tot grote zorgen over hun toekomst.[2]

81 procent van de jongeren zegt bezorgd te zijn over de toekomst (met oog op het klimaat) en 66 procent van de jongeren zou teleurgesteld zijn als de overheid de klimaatdoelen niet haalt.[3] Hoewel het bewustzijn over het klimaat onder jongeren hoog is, voelen zij zich vaak machteloos door praktische en systeembarrières, zoals de hoge kosten van duurzame producten en onduidelijke keuzes.[4] Dit veroorzaakt somberheid en verlamming: 59 procent van de 18-24-jarigen en 63 procent van de 25-34-jarigen ziet de toekomst somber in. Dit is hoger dan het landelijke gemiddelde van 51 procent.[5]

1 PBL (2024) *Klimaat- en Energieverkenning 2024*.
2 Enquête Kantar Public (2023), *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar*. Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
3 NJR (2025) *Ontwerp Nationale Jeugdstrategie. Nu is het aan ons.*
4 Ipsos I&O (2025) *Klimaatverlamming: de barrières tussen denken en doen – Duurzaam denken, duurzaam doen 2025.*
5 Ipsos I&O (2025) *Klimaatverlamming: de barrières tussen denken en doen – Duurzaam denken, duurzaam doen 2025.*

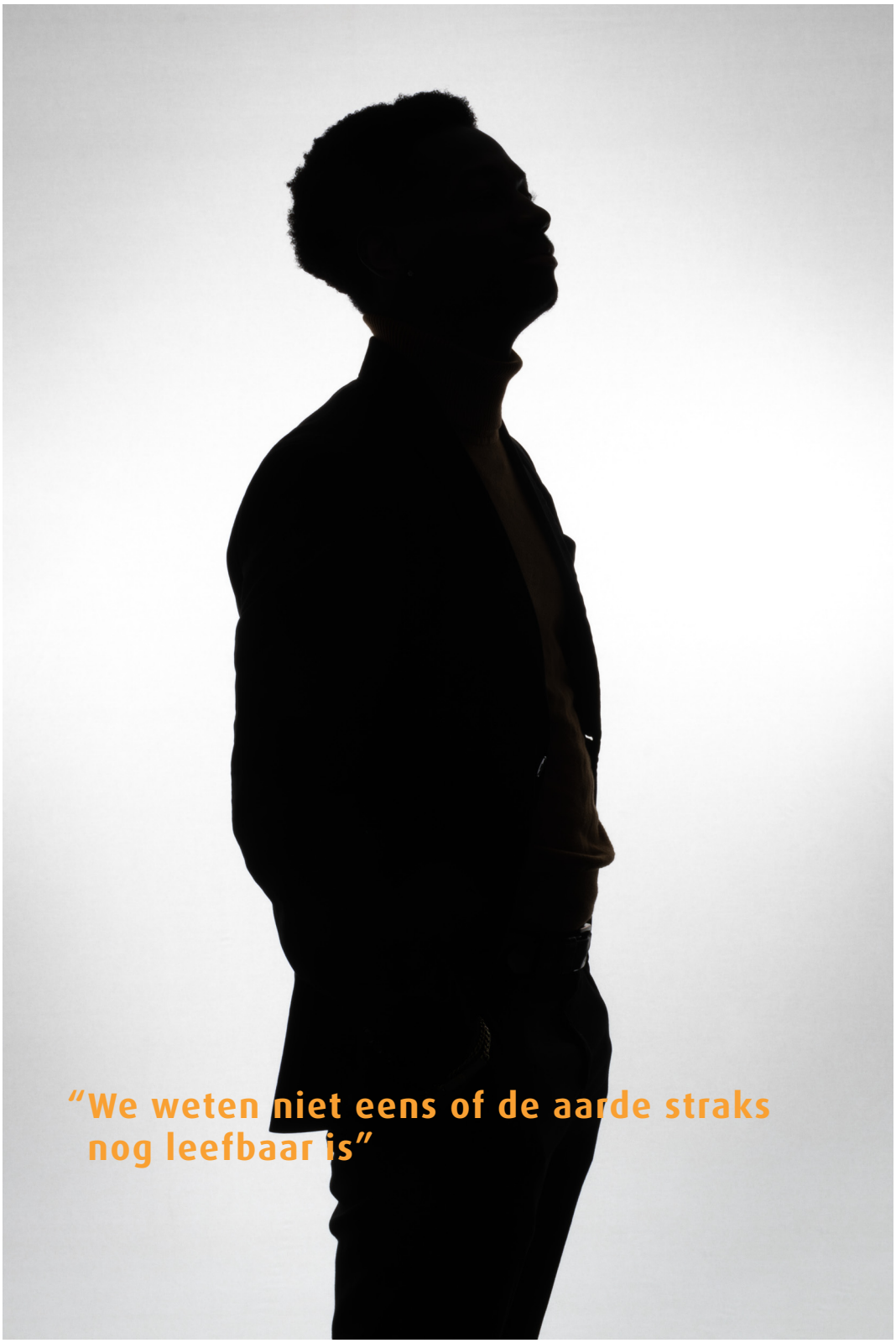

“We weten niet eens of de aarde straks nog leefbaar is”

Joseph

Joseph (26) maakt zich zorgen over het klimaat. De meesten van zijn vrienden maken zich daar juist te weinig zorgen over, vindt hij. Hij hoopt dat bedrijven en de overheid jongeren vaker laten meebeslissen. En daar kunnen jongeren ook zelf aan werken.

Soms kan Joseph het niet laten en houdt hij een 'monoloog over de temperatuur in Utrecht'. Zijn vrienden begrijpen gelukkig dat dat er soms uit moet. "Het is al eens 40 graden geweest in Nederland. De hittestress is echt een probleem. Kleine kinderen en ouderen kunnen erdoor overlijden. Onze huizen zijn er niet op gebouwd." Tegelijkertijd zijn er overstromingen. In Nederland, maar ook elders in de wereld. "Bonaire heeft zelfs de Nederlandse staat aangeklaagd om klimaatverandering. Hun eiland overstroomt zodanig, dat het begint te verdwijnen."

Zelf probeert hij zo duurzaam mogelijk te leven, maar dat is niet altijd makkelijk. "Biologisch eten is duur. Goede kleding kopen is ook lastig. Aan de prijs van kleding kun je niet altijd zien wat een verantwoorde keuze is." Hij vindt de Europese richtlijn die bedrijven tot transparantie in de productieketen verplicht een stap vooruit, maar pleit voor meer.

Joseph heeft geen klimaatdepressie, maar wel stress. "Als je 50 of 80 bent, red je het nog wel. Maar voor jongeren is de toekomst onzeker. Sommige willen al geen kinderen meer vanwege het klimaat en de woningnood." Die onzekerheid wordt alleen maar groter, doordat het huidige kabinet-Schoof weinig werk maakte van klimaatbeleid. "Er is hooguit kortetermijnbeleid, meer bedoeld om geld te verdienen dan om het klimaat te redden."

"We hadden een Nationaal Groeifonds, een mooie pot waarmee veel goede dingen konden worden gedaan, zoals innovaties bij bedrijven stimuleren. Maar dat is grotendeels stopgezet." Ook op andere punten kan de overheid veel meer doen voor het klimaat, vindt Joseph. "Bijvoorbeeld binnen twee jaar stoppen met subsidies aan bedrijven die veel CO_2 uitstoten. Er moet beleid komen dat door politiek links en rechts wordt gesteund, zodat het niet over een paar jaar weer verandert."

Jongeren moeten ook meer betrokken worden bij het vormen van beleid. "Laat ons meepraten, bijvoorbeeld in dialoogsessies. Als jongeren tien voorstellen doen, neem er dan op z'n minst één over. En leg uit waarom de andere negen niet kunnen." Toch vindt Joseph dat verandering niet alleen bij de overheid moet liggen. "Wij kunnen op kleine schaal een verschil maken in onze omgeving. Er kan een soort sneeuwbaleffect ontstaan: als jij bij jouw bedrijf iets verandert en ik bij mijn studie, dan zijn er al twee die iets doen. En dan neemt de derde het misschien wel over. Als alle jongeren kleine dingen doen, kunnen we samen een groot verschil maken. Ik denk dat we nooit moeten vergeten hoeveel impact je als individu kunt maken."

Bijna de helft van de jongeren vindt dat de overheid meer moet doen en bekritiseert het trage en inconsistente beleid.[6] Zo werd recent 600 miljoen euro uit het Klimaatfonds gehaald om de energiebelasting te verlagen en voldoen stikstofplannen niet aan wettelijke normen. Jongeren pleiten voor sterkere maatregelen zoals lagere belastingen op duurzame producten, strengere regels voor vervuilers en meer duurzame energie-investeringen.

Joseph
"Als je 50 of 80 bent, red je het nog wel. Maar voor jongeren is de toekomst onzeker."

Het Nationaal Groeifonds bood hoop met investeringen in maatschappelijke transities en innovatie, maar is door het kabinet-Schoof fors gekort. Dit remt cruciale investeringen in kennis en technologie die nodig zijn voor een duurzame toekomst. Joseph noemt het fonds een gemiste kans voor innovatie.

Het SER Jongerenplatform waarschuwt dat deze ontwikkelingen de onzekerheid van jongeren over hun toekomst vergroten, juist in een tijd van grote maatschappelijke en geopolitieke veranderingen.

6.2 Betaalbaarheid en rechtvaardigheid van de overgang naar een duurzame samenleving

Nederland haalt waarschijnlijk de klimaatdoelen voor 2030 niet, wat jongeren zorgen baart over hun toekomst.[7] Voor hen is een eerlijke overgang naar een duurzame samenleving cruciaal, waarin de lasten en baten evenredig verdeeld zijn. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) benadrukt het belang van die rechtvaardigheid.[8] Tim, werkzaam in de industrie, stelt: "We kunnen de transitie versnellen als duurzaamheid ook economisch aantrekkelijk wordt." Hij pleit voor financiële prikkels en een helder langetermijnbeleid van de overheid.

6 *Ibid.*
7 PBL (2023) *Klimaat- en Energieverkenning 2023: Ramingen van broeikasgasemissies, energiebesparing en hernieuwbare energie op hoofdlijnen.*
8 WRR (2023) *Rechtvaardigheid in klimaatbeleid: Over de verdeling van klimaatkosten.*

Jongeren willen betaalbare duurzame keuzes, bijvoorbeeld als het gaat om mobiliteit en wonen.[9] Toch stuiten zij op barrières. De huidige kabinetsplannen maken verduurzaming juist moeilijker voor kwetsbare groepen, zoals jongeren en huurders. Volgens TNO hebben zij vaak moeite met het betalen van hun energierekening.[10] Draagvlak voor de transitie vereist daarom toegankelijke maatregelen.[11] Jongeren hebben verminderde toegang tot energie- en kostenbesparende beleidsinitiatieven als het Nationaal Isolatieprogramma[12] en het Nationaal Warmtefonds.[13] Zij wonen vaak in de private huursector waar verhuurders weinig prikkel hebben om te investeren in isolatie. Jongeren hebben als huurder zelf weinig regie en vangen de lasten van eventuele huurverhogingen. Het Europese Social Climate Fund (SCF) kan helpen de toegang tot verduurzamingsinitiatieven te verbeteren.

Maycie
"Ik wil wél verduurzamen, maar loop vast op hoge kosten, complexe regels en tegenstrijdige adviezen."

Om rechtvaardige keuzes voor de toekomst te maken, moeten jongeren vandaag betrokken worden. Joseph stelt: "Als jongeren tien voorstellen doen, neem er dan op z'n minst één over." Het SER Jongerenplatform benadrukt het belang van een generatietoets om beleid toekomstgericht te maken en intergenerationele solidariteit te waarborgen. Maycie benadrukt dat betrouwbaar en voorspelbaar beleid essentieel is: "Anders durven jongeren er niet op te vertrouwen." Alleen door jongeren actief te betrekken en rechtvaardige keuzes te maken, kan een breed gedragen, toekomstbestendig klimaatbeleid tot stand komen.

9 Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
10 TNO (2024) *De energiearmoedekloof in Nederland: Een microdata-analyse van het niveau en de ongelijkheid van energiearmoede.*
11 PBL (2024) *Hoe naar een aardgasvrije gebouwde omgeving in 2050?: Voorstudie voor het PBL-project Trajectverkenning Klimaatneutraal 2050.*
12 *Nationaal Isolatieprogramma: www.volkshuisvestingnederland.nl/onderwerpen/nationaal-isolatieprogramma; Warmtefonds.*
13 *Nationaal Warmtefonds: www.warmtefonds.nl/.*

“Stabiel beleid en goede informatie zijn nodig om te verduurzamen”

Maycie

Maycie (27) heeft sinds een paar maanden een eigen huis: een woning van een kleine 40 vierkante meter met één slaapkamer, in Hilversum. Ze wil haar huis graag verduurzamen, maar de verschillende maatregelen die ze heeft onderzocht zijn óf te duur óf te ingewikkeld.

Klimaat is een onderwerp van gesprek in de omgeving van Maycie. Haar vriend is 'hartstikke groen', haar familie en schoonfamilie proberen duurzaam te leven en veel van haar vrienden maken bewust groene keuzes. Sommigen gaan bijvoorbeeld niet met vliegvakantie. Dus toen Maycie haar eerste eigen huis kocht en dat energielabel F bleek te hebben, kwam de vraag naar verduurzaming als vanzelf bovendrijven. "Na een aantal jaren werken was het tijd om in mijn eentje te gaan wonen. Ik heb jarenlang met huisgenoten in Amsterdam gewoond. Ik heb een huis in Hilversum gekocht voor ruim 250.000 euro. Het is met 37 vierkante meter een poppenhuisje, maar het is wel míjn poppenhuisje. Ik vind het fijn om een aparte slaapkamer te hebben, want ik werk regelmatig thuis."

Haar ouders wezen haar op de mogelijkheid om via de gemeente een duurzaamheidsadviseur in te schakelen. Die raadde haar aan om de kozijnen en de vloer te vervangen. Het vervangen van de kozijnen viel af. Die maatregel moet namelijk worden uitgevoerd door de vereniging van eigenaren (vve). Dat is de vereniging van gezamenlijke eigenaren van diverse woningen die samen één geheel vormen. Hetzelfde geldt voor de aanschaf van zonnepanelen of een warmtepomp en het isoleren van de spouwmuren. Voor Maycie werd verduurzamen er niet eenvoudiger op, met dat advies. "Het vervangen van de vloer vond ik een te grote investering. Ik ga ervan uit dat ik hier niet nog jarenlang woon. Bij de aankoop telde mijn studieschuld mee voor de maximale hypotheek én ik heb er spaargeld in gestopt. Op een gegeven moment is het gewoon op. In kleinere zaken heb ik wel geïnvesteerd, zoals een nieuwe, duurzame cv-ketel en een wasmachine die wat duurder was, maar daarmee ook een groenere keuze."

Verduurzamen wordt aantrekkelijker als je er goedkoop voor kunt lenen of als het belastingvoordelen oplevert, vindt Maycie. "Daarbij moet je de zekerheid hebben dat zo'n regeling heel lang blijft gelden. De laatste jaren is de overheid juist instabiel: regels veranderen regelmatig. Kijk maar wat er gebeurd is met de studieschuld: daar moeten we ineens toch rente over betalen en die zou niet meetellen bij het kopen van een huis. Dat gebeurt toch. Ik vind verduurzamen oprecht belangrijk, maar wil en kan er alleen zelf in investeren als ik voor lange tijd weet waar ik aan toe ben."

Naast stabiel overheidsbeleid vindt ze het ook belangrijk dat verduurzamen toegankelijker en transparanter wordt. "Ik zie door de bomen het bos niet meer. Een elektrische auto lijkt bijvoorbeeld duurzaam, maar het produceren ervan is erg schadelijk voor het milieu. Hoe weet je wat de beste keuze is bij het verduurzamen van je huis? En hoe regel je dat dan? Ik kon simpelweg niet overzien wat daar allemaal bij komt kijken. Bovendien bleek dat de verwarming veel meer gas verbruikt dan koken. Als ik via de vve helemaal van het gas af zou kunnen, zou ik dat wellicht wel doen. Maar de keuzes waar ik tot nu toe voor heb gestaan, vond ik óf te duur óf te ingewikkeld. Stabiel overheidsbeleid, aantrekkelijke financiering en betrouwbare informatie, dat zou mij helpen."

6.3 Stimuleren van duurzaam gedrag en duurzame keuzes

Om de 1,5 gradendoelstelling te halen, moeten overheden, bedrijven en individuen bijdragen aan duurzamer gedrag. Duurzame keuzes kunnen de ecologische voetafdruk van huishoudens halveren.[14] Jongeren tonen hier al betrokkenheid: ongeveer een derde houdt rekening met duurzaamheid in voeding, mobiliteit en vakantie.[15] Toch zijn duurzame keuzes in wonen en consumptie nog beperkt. Ongeveer een zesde van de jongeren ervaart obstakels, zoals hoge prijzen, verwarring over wat écht duurzaam is en beperkte keuzevrijheid.[16]

Voor structurele gedragsverandering moeten vier voorwaarden vervuld zijn: mensen moeten het kunnen, willen, de mogelijkheid hebben en het gevoel hebben dat iedereen meedoet.[17] Jongeren geven aan dat duurzame keuzes vaak nog te duur of ingewikkeld zijn.[18] Het reeds aan de Kamer aangeboden Klimaatplan 2025-2025[19] beoogt weliswaar duurzame keuzes van de consument, maar door een focus op monitoring en onderzoek in plaats van concrete maatregelen is de vrees dat deze weinig doortastend zal zijn. Immers, zonder verplichte of sturende interventies blijft duurzaam gedrag vrijblijvend. Bovendien zijn het vooral vervuilende alternatieven die minder aantrekkelijk moeten worden. Denk aan het afbouwen van fossiele subsidies, terugdraaien van accijnsverlaging op brandstof en deelname aan het Europese emissiehandelssysteem.[20]

Tim

"Duurzaamheid moet economisch aantrekkelijk zijn. Alleen dan kiezen bedrijven en consumenten structureel voor de duurzame optie."

Een rechtvaardige transitie vraagt om een nieuw belastingstelsel dat lasten verschuift van arbeid naar consumptie, steun (in de vorm van, bijvoorbeeld, belasting-

14 Milieu Centraal (z.d.) *Klimaatklappers,* www.milieucentraal.nl/klimaat-en-aarde/klimaatverandering/klimaatklappers. Geraadpleegd op 25 oktober 2024.
15 Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
16 Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
17 Paradies G. & E. Rabé (2024) Klimaatbeleid vraagt om mensenkennis: #kenjeburgers #kenjezelf, in: J. van der Stel, S. Helmink & S. Wortelboer (Reds.), *Klimaatpsychologie: Hoe psychologie bijdraagt aan een duurzaam leven*, pp. 221-234, Boom.
18 Enquête Kantar Public (2023) *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar.* Uitgevoerd in opdracht van het SER Jongerenplatform.
19 *Ministerie van Klimaat en Groene Groei, Klimaatplan 2025-2025: https://open.overheid.nl/documenten/1cc2dff1-ea3e-499e-b1e3-04bf487b649d/file*
20 Het EU ETS (EU Emissions Trading System) is het Europese systeem voor handel in broeikasgasemissierechten en richt zich op het verminderen van CO_2-uitstoot.

voordelen, toeslagen en subsidies) koppelt aan verduurzaming en de groene economie stimuleert. Daarbij is een goede balans nodig tussen normeren, subsidiëren en beprijzen. Tegelijk moet er aandacht zijn voor bestaanszekerheid, met flankerend beleid dat kwetsbare groepen ontziet. Jongeren hechten aan eerlijkheid en dit versterkt ook het draagvlak voor verandering. “Ik ben bereid om duurzame keuzes te maken,” zegt Maycie, “mits ze eerlijk, haalbaar en begrijpelijk zijn.” Zo ontstaat een klimaatbeleid dat werkt én breed gedragen wordt onder jongeren.

6.4 Onderwijs en arbeidsmarkt

Jongeren spelen een cruciale rol in de overgang naar een duurzame samenleving. Onderwijs in duurzaamheid is daarbij noodzakelijk: het bereidt hen niet alleen voor op de groene arbeidsmarkt, maar maakt duurzaamheid ook tastbaar en relevant. De aansluiting tussen onderwijs en praktijk is essentieel om toekomstige generaties te motiveren en klaar te stomen voor een klimaatbestendige economie.

Beroepsonderwijs en -opleiding kunnen jongeren voorbereiden op praktisch bijdragen, mits de overheid de vereiste groene vaardigheden goed in kaart brengt en met gericht beleid onderwijsaanbod en arbeidsmarkt op elkaar afstemt.[21]

Die afstemming hapert concludeert de *Arbeidsmarktmonitor voor de Groene Sector 2024*: de instroom in het groene onderwijs, met name mbo, daalt terwijl de behoefte aan gespecialiseerde groene kennis en vaardigheden, zeker door de groeiende nadruk op duurzaamheid, juist cruciaal blijft.[22]

Onderwijs als motor van een duurzame toekomst

Onderwijs speelt een sleutelrol in de transitie naar een duurzame samenleving. Door schoolgebouwen te verduurzamen én duurzaamheid in het curriculum op te nemen, leren jongeren en kinderen niet alleen over klimaat en milieu, maar ervaren ze die thema’s ook direct.[23] Dit vergroot hun betrokkenheid en maakt hen weerbaarder tegen desinformatie. De herziene kerndoelen voor burgerschap benoemen expliciet planetaire belangen, waarbij het belang van de aarde voor toekomstige generaties centraal staat.[24]

21 Cedefop & UNESCO-UNEVOC (2025) *Meeting skill needs for the green transition: skills anticipation and VET for a greener future: Cedefop practical guide 4*. Publications Office of the European Union. DOI: 10.2801/6833866
22 Bakens, J., & D. Eijkenboom (2025). *Arbeidsmarktmonitor voor de groene sector 2024.* ROA. ROA Reports Nr. 003.
23 Rijksoverheid *(z.d.), Bijlage 1: Uitvoeringsplan Duurzaamheid in het Onderwijs,* www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/05/31/bijlage-2-uitvoeringsplan-duurzaamheid-onderwijs. Geraadpleegd op 31 maart 2025).
24 SLO (2024) *Actualisatie kerndoelen en examenprogramma’s: Conceptkerndoelen leergebied burgerschap + toelichtingsdocument*.

Tim

Tim (31) draagt met zijn werk bij aan de energietransitie. Hij ziet dat we op dit moment met z'n allen te veel grondstoffen gebruiken en daardoor de aarde te zwaar belasten, maar hij is hoopvol over de toekomst. "Als duurzaamheid economisch aantrekkelijk wordt, versnellen we de transitie."

Tim werkt bij een ingenieurs- en adviesbureau dat (chemische) bedrijven adviseert over verduurzaming. "Veel bedrijven willen in 2030, 2040 of 2050 CO_2-neutraal zijn en liefst ook geen andere schadelijke stoffen meer uitstoten. Het bedrijf waar ik werk helpt bij dat proces, van het eerste idee tot een gedetailleerd ontwerp en de bouw van een fabriek. Idealisme heeft een rol gespeeld bij de keuze van dit werk. Ik vind het belangrijk dat we onze klimaatdoelen halen en een leefbare wereld behouden."

"Die transitie," zegt Tim, "daar kun je op twee manieren naar kijken. Je kunt de negatieve kant benadrukken: we consumeren te veel, we maken de aarde stuk. Je kunt tegen bestaande systemen aan schoppen. De andere benadering is: handen uit de mouwen en op zoek naar een oplossing." Dat laatste is waar Tim voor kiest.

"We moeten aan de slag gaan. Ik ben wel voor minder consumeren, minder vliegen, minder kopen. Maar niet stoppen met alles. Als iedereen stopt met vliegen, is er geen stimulans meer om duurzame vliegtuigbrandstoffen te ontwikkelen. Ik denk juist dat die transitie noodzakelijk is. We moeten het economische model aanpassen, zodat duurzaamheid en winstgevendheid hand in hand gaan. Bedrijven reageren op financiële prikkels, dus als duurzaamheid economisch aantrekkelijk wordt, versnellen we de transitie." Wispelturig overheidsbeleid helpt daar niet bij. "We hebben een nieuw verhaal nodig: híer gaan we naartoe. Dat werkt beter dan maatregelen voor de korte termijn."

Aan dat nieuwe verhaal kan Nederland volop bijdragen, is Tims overtuiging. "We zouden kunnen werken aan een soort tweede ASML, een bedrijf van de toekomst dat niet alleen producten, maar ook kennis exporteert. We liggen centraal in Europa, met een grote haven. We hebben een goede infrastructuur en slimme mensen." Bij die duurzame toekomst hoort in de ogen van Tim ook een circulaire economie: "Zolang volledig hergebruik nog geen optie is, moeten we proberen minder grondstoffen te gebruiken. Daar zijn al hoopvolle ontwikkelingen in, zoals accutechnologie waarvoor significant minder zeldzame metalen worden gebruikt dan voorheen. Dat laat zien dat verduurzaming geen lineaire ontwikkeling is. Veel dingen kunnen steeds slimmer, met gebruik van minder grondstoffen. Maar voor de komende tien à vijftien jaar is het denk ik evengoed nodig om tijdelijk minder te consumeren, zodat slimme technologieën als batterijen in de tussentijd verbeterd kunnen worden."

Voor de jonge generatie bestaat het risico op pessimisme, ziet hij. Kijk maar naar de klimaatproblemen, maar ook naar politieke ontwikkelingen in bijvoorbeeld de Verenigde Staten. "Het is best makkelijk om een beetje neerslachtig te worden." Juist daarom is het belangrijk om naar de kansen van de toekomst te kijken. Bij de vormgeving van diezelfde toekomst moeten jongeren wel een serieuze rol krijgen, vindt Tim. "Dus niet alleen aan tafel worden gevraagd. Jongeren moeten ook merken dat hun inbreng serieus wordt genomen."

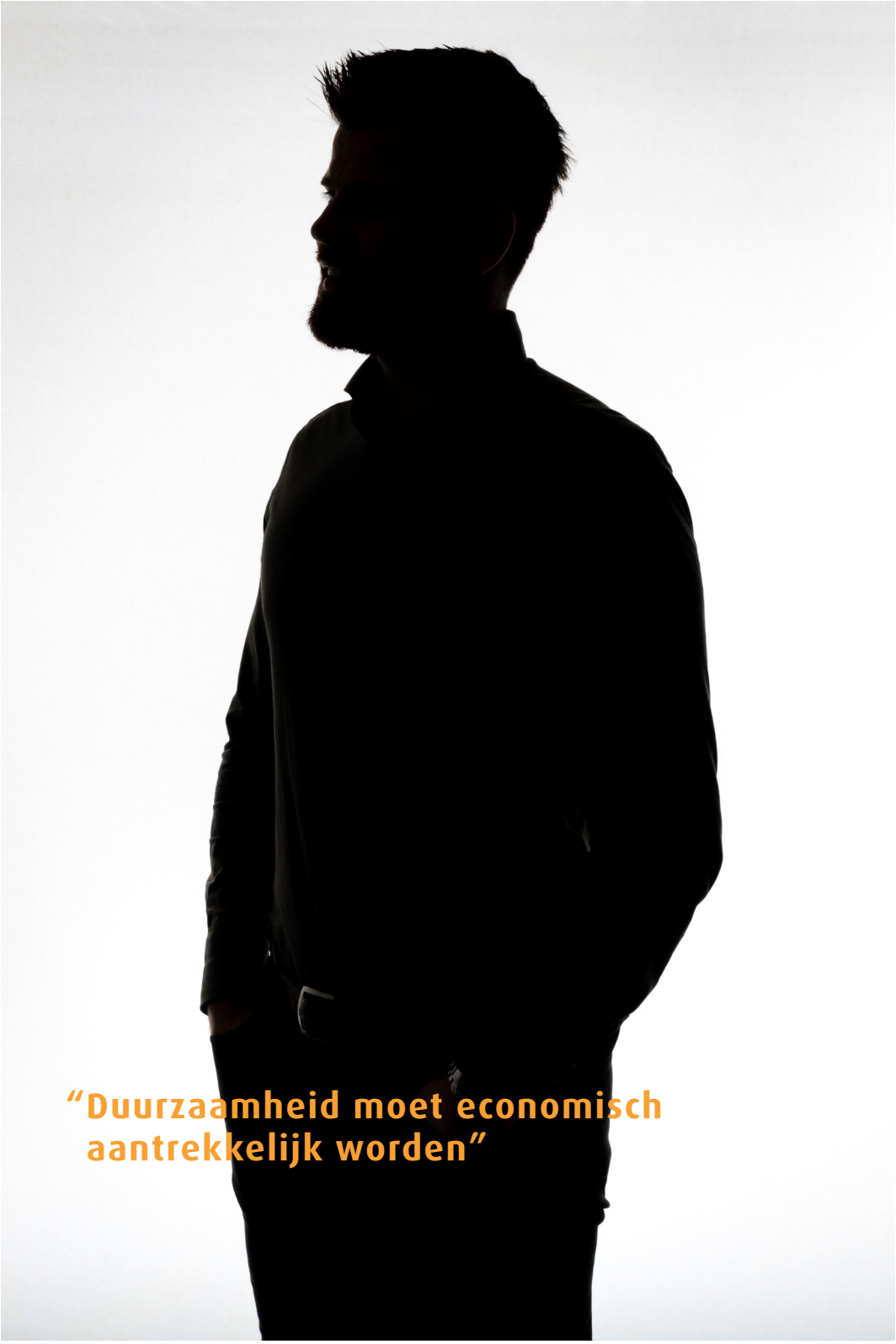

“Duurzaamheid moet economisch aantrekkelijk worden”

Om de kloof tussen onderwijs en arbeidsmarkt te dichten heeft het Rijk een Actieplan Groene & Digitale Banen (AGDB) geïnitieerd dat zich richt op het vergroten van het aantal technisch en digitaal opgeleide professionals in Nederland die nodig zijn voor de klimaat- en energietransitie.[25] Verdere schaalvergroting en doorlopende uitvoering zijn cruciaal om met name de daling in groen mbo-onderwijs te keren.

De banen zijn er, de vakmensen nog niet: de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt

De verduurzaming van Nederland verandert de arbeidsmarkt ingrijpend: sommige banen verdwijnen, terwijl nieuwe ontstaan in de groene economie. Dit vraagt om politieke keuzes die gericht zijn op het creëren van toekomstbestendige, hoogwaardige banen die bijdragen aan brede welvaart.

Er is een groeiende kloof tussen de eisen van de veranderende arbeidsmarkt en groene kennis en vaardigheden van werkzoekenden In vergelijking met andere Europese landen heeft Nederland weinig werknemers die met duurzaamheid uit de voeten kunnen. In Nederland valt slechts 8 procent van de werkenden in de categorie 'groene professional'.[26]

Jongeren moeten via het onderwijs intrinsiek gemotiveerd raken om de planeet te beschermen, waarbij planetaire vraagstukken structureel in het curriculum worden opgenomen. Ook moet onderwijsinhoud beter aansluiten op de praktijk, met aandacht voor interdisciplinariteit en toepassing van kennis in sectoren als bouw, techniek en waterbeheer. Verouderde regelgeving en een star werkveld belemmeren echter nog een effectieve toepassing in de praktijk.

Beter contact tussen onderwijs en bedrijfsleven, bijvoorbeeld via stages of gezamenlijke projecten, is noodzakelijk. Voortgangsrapportages van het Actieplan Groene & Digitale Banen laten zien dat de overheid investeert in technische opleidingen en leer-werktrajecten in de duurzame sector, maar minder duidelijk blijft wat deze inspanningen opleveren. De behoefte aan vakmensen in de energietransitie en digitalisering zal namelijk blijven toenemen.[27] Door structurele inzet op onderwijsvernieuwing, bijscholing en het programma Leven Lang Ontwikkelen kan duurzaamheid hand in hand gaan met economische waarde en werkgelegenheid.[28]

25 Actieplan Groene & Digitale Banen (AGDB): https://agdb.nl/.
26 Global Green Skills Report 2023: https://economicgraph.linkedin.com/content/dam/me/economicgraph/en-us/global-green-skills-report/green-skills-report-2023.pdf.
27 Bakens, J. [et al.] (2023) *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2028.* ROA. ROA Reports Nr. 003.
28 SER (2024) Advies *Werken aan veranderkracht: Naar een toekomstbestendige arbeidsmarkt voor agri & food, water & bodem en natuur & leefomgeving.*

6.5 Conclusie en aanbevelingen

De klimaat- en ecologische crisis bedreigt de leefbaarheid van de planeet en jongeren dragen disproportioneel veel lasten van een oneerlijke overgang naar een duurzame samenleving. Ze ervaren klimaatstress door traag en inconsistent beleid, hoge kosten en een gebrek aan duidelijke keuzes.

Onderwijs en arbeidsmarkt sluiten onvoldoende aan op de groene economie. Het SER Jongerenplatform pleit daarom voor visionair beleid: verplaats lasten naar vervuilers, ondersteun kwetsbare groepen via het Social Climate Fund, verlaag belastingen op groene producten, schaf fossiele subsidies af, investeer in voorlichting, duurzaam onderwijs en groene banen, en herstel langetermijninvesteringen.

Zo ontstaat een eerlijker en toekomstgericht klimaatbeleid, dat jongeren echt perspectief biedt.

Het SER Jongerenplatform doet de volgende aanbevelingen die huidige en toekomstige generaties in staat stellen om bij te dragen aan een leefbare toekomst, binnen de grenzen van mens en milieu:

Houd vast aan de Klimaatwet voor een leefbare toekomst
Het behalen van klimaatdoelen staat onder druk, terwijl een stabiel en ambitieus klimaatbeleid essentieel is voor de leefomgeving van huidige en toekomstige generaties. Zorg dat de doelen uit de Klimaatwet niet alleen gehandhaafd blijven, maar ook daadwerkelijk worden gehaald. Jongeren hebben recht op een leefbare toekomst – dat vraagt om consistent en ambitieus klimaatbeleid met concrete resultaten.

Maak duurzaam leven haalbaar voor jongeren
Duurzame keuzes zijn voor jongeren vaak financieel of praktisch niet haalbaar, ondanks hun bereidheid om bij te dragen aan een duurzamere samenleving. Maak duurzame keuzes financieel aantrekkelijk en bereikbaar voor jongeren, bijvoorbeeld door het verlagen van de btw op tweedehandsproducten, het stimuleren van toegang tot betaalbaar openbaar vervoer en het ondersteunen van duurzame mobiliteit zoals fietsen of deelvervoer. Bouw fossiele subsidies versneld af en zorg dat verduurzaming van wonen, reizen en consumeren ook voor jongeren financieel haalbaar wordt.

Maak de overgang naar een duurzame samenleving sociaal rechtvaardig
Klimaatbeleid kan ongelijkheden vergroten als er geen oog is voor de verschillen in draagkracht tussen huishoudens. Zorg dat de overgang naar een duurzame samenleving haalbaar en betaalbaar blijft voor alle huishoudens, ook voor mensen met een kleinere portemonnee. Voer flankerend beleid om ongelijkheid te voorkomen en draagvlak te behouden, bijvoorbeeld via gerichte compensatie, ondersteuning bij woningverduurzaming en inzet van het Europese Social Climate Fund.

Bereid jongeren voor op de groene arbeidsmarkt
Er is een groeiende vraag naar groene kennis en vaardigheden, maar het onderwijs en bestaande scholingstrajecten sluiten daar nog onvoldoende op aan. Zorg dat het onderwijs beter aansluit op die groeiende vraag. Intensiveer bij- en omscholingstrajecten, zodat ook jonge werkenden en werkzoekenden kunnen meebewegen met de duurzame transitie van de arbeidsmarkt.

Breng het Nationaal Groeifonds terug
Het stopzetten van het Nationaal Groeifonds betekent minder structurele ruimte voor investeringen in kennis, innovatie en brede welvaart, en is daarmee een gemiste kans. Zet opnieuw in op structurele investeringen in kennis, innovatie en toekomstbestendige groei. Jongeren verdienen een economie die niet leunt op bezuinigingen, maar op slimme, duurzame investeringen in onderwijs, technologie en brede welvaart.

7 ’t Tij keren: koers zetten voor de generatie van morgen

Jongeren willen vooruit, maar lopen te vaak vast in systemen die niet met hun realiteit meebewegen. In dit afsluitende hoofdstuk laat het SER Jongerenplatform zien wat nodig is om ’t tij te keren en koers te zetten voor de generatie van morgen en brengt daarbij de belangrijkste conclusie samen (paragraaf 7.1), doet overkoepelende aanbevelingen (paragraaf 7.2) en schetst de werkagenda voor de komende periode (paragraaf 7.3).

Nieuwe uitdagingen, nieuwe barrières

De wereld verandert snel. Digitalisering en de flexibiliteit van de arbeidsmarkt bieden nieuwe mogelijkheden en kansen, maar maken die ook competitiever en minder voorspelbaar. Terwijl sommigen hierop inspelen en profiteren van nieuwe kansen, blijft een groeiende groep achter. Het is moeilijk voor starters zonder eigen vermogen om mee te doen op de woningmarkt en economische groei bereikt niet alle groepen omdat ze niet over de juiste startpositie, middelen of connecties beschikken. Tegelijkertijd spelen er grote problemen die iedereen raken – zoals klimaatverandering en economische onzekerheid – maar die vooral jongeren belemmeren in hun vooruitgang.

Het huidige systeem voelt soms als een groot containerschip: log en moeilijk bij te sturen. Veel jongeren ervaren hierdoor een gebrek aan perspectief en voelen zich machteloos tegenover de vraagstukken van deze tijd. Maar machteloos betekent niet uitzichtloos. Door slimme keuzes en gerichte investeringen kunnen we dit tij keren en jongeren een positieve blik op de toekomst geven.

Tijd voor actie: hier, nu, later en elders

Wanneer we willen dat talent en inzet de doorslag geven in plaats van afkomst en toeval, dan moeten we ingrijpen. Jongeren verdienen perspectief. Dat vraagt niet alleen om keuzes hier en nu, maar ook om oog voor de gevolgen later en elders. Het is aan politici en beleidsmakers om kansenongelijkheid structureel aan te pakken, te werken aan een nieuwe economie binnen planetaire grenzen en om keuzes te maken die sociale mobiliteit verbeteren.

Het SER Jongerenplatform roept daarom op om samen na te denken over de vraag: *In wat voor land willen we wonen, werken, leren en zorgen? Hoe zorgen we ervoor dat iedereen mee kan doen in die geschetste toekomst? En hoe zorgen we ervoor dat jongeren niet alleen meevaren op dit schip, maar ook aan het roer mogen staan?*

Om 't tij te keren en echt verschil te maken, is een visie nodig die verder reikt dan één kabinetsperiode. Een koers waarin beleid niet alleen uitgaat van investeren in de komende vier jaar, maar ook van wat elke euro op de lange termijn aan maatschappelijke waarde oplevert. Het gaat er niet om of we iets doen, maar hoe we samen bouwen aan een Nederland waarin iedereen gelijke kansen krijgt. Dat begint bij het roer omgooien en vraagt vervolgens om draagvlak creëren, keuzes durven maken en koers houden. Alleen zo ontstaat het vertrouwen – in elkaar, in de overheid en in de toekomst – dat nodig is om duurzame vooruitgang mogelijk te maken.

De Nationale Jeugdstrategie, die door het ministerie van VWS en NJR wordt ontwikkeld, biedt hierbij een belangrijk instrument. Deze domeinoverstijgende langetermijnvisie legt vast hoe jongeren structureel worden betrokken bij beleid over thema's die hun leven direct raken. Het SER Jongerenplatform pleitte hier in 2021 al voor. De Nationale Jeugdstrategie maakt het mogelijk om de in dit hoofdstuk geschetste koers te vertalen naar concrete afspraken en maatregelen over kabinetsperiodes heen, zodat jongeren niet alleen meevaren, maar ook daadwerkelijk aan het roer staan.

7.1 Conclusie

Jongeren zijn veerkrachtig en willen bijdragen aan een samenleving die rechtvaardig en toekomstbestendig is. Maar hun toekomstperspectief wordt nog te vaak bepaald door factoren waarop zij zelf weinig grip hebben, zoals hun netwerk, gezondheid of thuissituatie, en door structurele sociaal-economische belemmeringen. Veel jongeren werken hard aan hun toekomst, maar het systeem werkt niet altijd met hen mee. Beleid sluit te vaak aan bij het verleden, terwijl het perspectief van jongeren juist richtinggevend zou moeten zijn voor toekomstige generaties.

Het hebben van een sterk netwerk wordt daarbij steeds bepalender voor de kansen die jongeren krijgen, terwijl hun mentaal welzijn juist vaker onder druk staat. Daarbovenop ervaren jongeren onder meer de gevolgen van wisselend beleid en een woningmarkt die voor velen onbereikbaar is, waardoor het gevoel van grip en zekerheid verder afneemt. Zo wordt de toekomst voor veel jongeren minder maakbaar en steeds meer afhankelijk van omstandigheden buiten henzelf. Dit is niet alleen een

probleem voor individuen, maar raakt ook de samenleving als geheel. Wanneer jongeren geen vertrouwen hebben in hun toekomst, komt ook de brede welvaart van komende generaties onder druk te staan.

Om het tij te keren is meer nodig dan incidentele maatregelen. Het vraagt om politiek die rust en consistentie biedt, en om een samenleving die verantwoordelijkheid deelt, van overheid tot onderwijs, van werkgevers tot jongeren zelf. Het vraagt om verbeeldingskracht: het vermogen om samen een langetermijnvisie te vormen waarin brede welvaart vooropstaat en waarin jongeren niet alleen meebewegen, maar meebepalen. Zo'n visie biedt niet alleen perspectief voor jongeren van nu, maar borgt ook het welzijn van toekomstige generaties.

Daarvoor is het nodig om vandaag te investeren in vooruitgang en keuzes niet langer vooruit te schuiven. Alleen dan bouwen we aan vertrouwen in elkaar, in beleid en in de toekomst.

7.2 Aanbevelingen

Het tij keren vraagt om koers, lef en een lange adem. Om jongeren echt perspectief te bieden is meer nodig dan tijdelijke impulsen of losse maatregelen. Het vraagt om koersvaste keuzes, duidelijke randvoorwaarden en een gedeelde inspanning van overheid, onderwijs, werkgevers, maatschappelijke organisaties en jongeren zelf. Op basis van deze verkenning doet het SER Jongerenplatform daarom de volgende overkoepelende aanbevelingen.

1. **Bied duidelijke en eerlijke randvoorwaarden**
   Jongeren hebben recht op zekerheid rond inkomen, onderwijs, wonen en ondersteuning. Zonder een stabiele basis ontbreekt het perspectief. Beleidskeuzes zouden ervoor moeten zorgen dat iemands kansen in het leven niet afhangen van afkomst of netwerk. Dat betekent onder andere het versterken van een sociale basis die past bij het leven van nu, het herstellen van de balans op de woningmarkt en het bieden van perspectief aan jongeren zonder eigen vermogen. Drempels zoals ongelijke toegang tot netwerken, verschillen in ouderlijk opleidingsniveau, zorgtaken of gezondheidsproblemen mogen niet langer bepalend zijn voor iemands kansen.

2. **Veranker toekomstgericht beleid structureel**
   Het jongerenperspectief moet expliciet onderdeel worden van de politieke en bestuurlijke koers, over beleidsdomeinen heen. Dat vraagt om een nationaal coördinator jongerenbeleid met een helder mandaat, voldoende middelen en een structurele verbinding met jongerenorganisaties. Deze coördinator voert de regie op de uitvoering en doorontwikkeling van de jeugdstrategie en zorgt dat die als een consistent, samenhangend en toekomstgericht kader blijft functioneren. Hij of zij bewaakt dat het jongerenperspectief niet ondergesneeuwd raakt, brengt samenhang tussen beleidsdomeinen en is een herkenbaar aanspreekpunt voor jongeren en maatschappelijke organisaties. Zoals bij andere coördinatoren op domeinoverstijgende vraagstukken, is gezag en doorzettingskracht een randvoorwaarde. Het SER Jongerenplatform heeft eerder geadviseerd om een generatietoets in te voeren. Daarmee kunnen nieuwe beleidsvoorstellen structureel worden getoetst op hun effect op de bestaanszekerheid, gelijke kansen en het welzijn van jongeren, nu en in de toekomst.

3. **Maak jongeren mede-eigenaar van beleid**
   Jongeren moeten niet alleen meepraten, maar ook kunnen meebeslissen over beleid dat hen raakt. Het SER Jongerenplatform heeft dit eerder geadviseerd, en het belang ervan neemt verder toe. Jongeren verdienen een serieuze positie in de beleidsvorming, passend bij hun leefwereld. Dat vraagt om investeringen in bestaande jongerenvertegenwoordiging en om ruimte voor nieuwe vormen, zoals burgerberaden met jongeren. Alleen zo kan de kloof tussen jongeren en politiek worden verkleind en het vertrouwen worden versterkt. De SER draagt hieraan bij door jongeren structureel een eigen stem te geven via het SER Jongerenplatform en hen actief te betrekken bij adviezen en verkenningen. Ook stimuleert de SER jongerenparticipatie in bredere overlegtrajecten met sociale partners en maatschappelijke organisaties.

4. **Kies voor rust, consistentie en gedeelde verantwoordelijkheid**
   Het tij keren vraagt om een politiek die rust en consistentie durft te bieden, met beleidsontwikkeling die voorspelbaar is en verder reikt dan een kabinetsperiode. Tegelijkertijd is het belangrijk dat de verantwoordelijkheid niet alleen bij de overheid blijft liggen. Ook onderwijsinstellingen, werkgevers, vakbonden en maatschappelijke organisaties dragen die. Door samen te werken aan maatschappelijke opgaven zoals kansengelijkheid, duurzaamheid en mentaal welzijn kan structureel worden gebouwd aan perspectief. Dat vraagt om een gezamenlijke aanpak waarin bestaande overlegstructuren, gedeeld eigenaarschap en

breed draagvlak beter worden benut. Juist door voort te bouwen op de poldertraditie kunnen oplossingen ontstaan die aansluiten bij verschillende perspectieven, en die maatschappelijk gedragen én toekomstbestendig zijn.

Het tij keren vraagt om meer dan goede bedoelingen. Het vraagt om keuzes. Keuzes voor beleid dat de toekomst van jongeren centraal stelt, samen met hen wordt vormgegeven en de ruimte biedt om echt verder te komen.

7.3 Werkagenda SER Jongerenplatform

Het SER Jongerenplatform wil de komende tijd de volgende drie thema's verder verkennen. Die onderwerpen zijn essentieel om de positie van jongeren op de arbeidsmarkt en in de samenleving beter te begrijpen en te versterken.

1. Verken de financiële positie van jongeren

Onderzoek hoe jongeren zich financieel ontwikkelen, van afhankelijkheid van ouders of toeslagen naar het zelfstandig verwerven van bestaanszekerheid. Breng knelpunten en kansen in kaart, ook in relatie tot schulden, sparen en wonen.

2. Vergroot inzicht in jong ondernemerschap

Steeds meer jongeren kiezen voor ondernemerschap. Tegelijkertijd verandert de manier waarop zij ondernemen, met nieuwe vormen, motieven en verdienmodellen. Om beter zicht te krijgen op deze ontwikkelingen is meer kennis nodig over wie die jonge ondernemers zijn, waarom zij starten, welke obstakels zij tegenkomen en welke ondersteuning zij nodig hebben om zich duurzaam te kunnen ontwikkelen. De bestaande kennis hierover is nog beperkt.

3. Onderzoek stagevergoeding en kwaliteit van stages

Stages zijn een belangrijke stap richting werk, maar de beloning en begeleiding lopen sterk uiteen. De minister van OCW heeft de Tweede Kamer in april 2025 toegezegd te verkennen op welke wijze wettelijk verplichte minimumstagevergoedingen kunnen worden vastgelegd en ingericht en zal de Tweede Kamer hierover in ieder geval voor eind 2025 informeren.[1] Het SER Jongerenplatform wacht dit eerst af en wil daarna zelf verder kijken naar onderdelen als minimumstagevergoeding, vaste stagevergoeding voor mbo, hbo en wo, en de kwaliteit van stageplekken.

1 Tweede Kamer (2024–2025) TZ202504-014 *Toezegging bij Stages in het mbo, hbo, wo en aansluiting op de arbeidsmarkt*.

Bijlagen

Kantar Public-enquête en interviews

De inzichten die het SER Jongerenplatform heeft opgedaan met deze verkenning zijn onder andere gebaseerd op een representatieve enquête onder jongeren uitgevoerd door Kantar Public en verdiepende interviews met jongeren gedaan door de SER.

Enquête Kantar Public

Het SER Jongerenplatform heeft onderzoeksbureau Kantar Public in 2023, net als in 2019 en 2021, een enquête laten uitvoeren onder een representatieve groep jongeren: *Ontplooiingskansen voor jongeren: Vervolgmeting naar de ontplooiingskansen en ervaren knelpunten onder jongeren van 16-34 jaar*. In totaal hebben 1070 personen de vragenlijst ingevuld. De enquête is opgesplitst in twee delen. Het eerste deel bevat vragen gericht op monitoring en het is de bedoeling is dat deze vragen periodiek worden herhaald. Hiermee worden de volgende vragen beantwoord:

1. **Welke toekomstplannen hebben jongeren?** Wat willen ze in de komende jaren bereiken? In welke mate hebben ze er vertrouwen in dat ze die zaken kunnen bereiken? En binnen welke termijn denken zij die zaken te kunnen bereiken?
2. **Zijn jongeren te druk?** In welke mate ervaren jongeren stress? Welke verschillen zijn er binnen groepen? Welke rol speelt het combineren van taken bij ervaren stress? Ervaren jongeren stress wanneer zij nadenken over hun toekomstplannen?
3. **Hulp en belemmeringen bij het realiseren van toekomstplannen.** Welke ondersteuning ontvangen jongeren bij het realiseren van hun toekomstplannen? Waaruit bestaat die ondersteuning? Ontvangen ze ook hulp van de overheid? En zo ja, wat zijn de belemmeringen?

In het tweede deel van de enquête gaan de vragen over specifieke thema's waarover het SER Jongerenplatform in ieder geval voor deze verkenning meer wil weten, namelijk de toekomstverwachtingen (op de lange termijn) van jongeren. Er is aan jongeren gevraagd of ze zich zorgen maken over de toekomst, waar die zorgen dan over gaan en hoe zij de toekomst (idealiter) voor zich zien.

Interviews

Naast de representatieve enquête zijn 23 jongeren een-op-een geïnterviewd om het verhaal achter de cijfers op te halen. De gesprekken vonden in persoon plaats en duurden gemiddeld twee uur. De jongeren zijn geselecteerd op basis van brede spreiding in regio, leeftijd, opleidingsachtergrond en persoonlijke kenmerken. Ze zijn open en breed bevraagd, zonder te sturen op bepaalde uitkomsten. De interviews zijn thematisch verwerkt in de verkenning. Daarnaast zijn er in alle hoofdstukken citaten met de geïnterviewden opgenomen ter illustratie van trends en bevindingen. De namen zijn gefingeerd en achtergrondgegevens van de geïnterviewden zijn bekend bij de SER.

Samenstelling SER Jongerenplatform

Leden	*Plaatsvervangende leden*
SER Jongerenplatform 2023-2024	
Kimberley Snijders (NJR)	Bennie Neplenbroek
Rafke Hagenaars (LAKS)	
Elisa Weehuizen (LSVb)	
Demi Janssen (ISO)	
Miray Özügüzel (JOBmbo)	
Yasmin Ait Abderrahman (FNV Young & United)	
Justine Feitsma (CNV Jongeren)	Judith de Jonge
Wouter Kools (VCP Young Professionals)	Fanny Vuik
Ruben Smit (Jong AWVN)	Joost Meulendijks
Juan Lacroix (Jong Management)	
Dion Huidekooper (Jonge Klimaatbeweging)	
SER Jongerenplatform 2024-2025	
Lotte Prins (NJR)	Niels Konings
Puk Donken (LAKS)	
Abdelkader Karbache (LSVB)	
Mylou Miché (ISO)	
Kayleigh el Chab (JOBmbo)	Efe Boray
Neele Boelens (FNV Young & United)	
Casper Cornelisse (CNV Jongeren)	Judith de Jonge
Marijn van den Burg (VCP Young Professionals)	Roy Boots
Ruben Smit (Jong AWVN)	Isabella de Vries
Alwin Snel (Jong Management)	Laura Hanegraaf
Dieuwertje Wallaart (Jonge Klimaatbeweging)	
SER Jongerenplatform 2025-2026	
Lotte Prins (NJR)	Pim van den Dool
Thijmen Widlak (LAKS)	
Maaike Krom (LSVB)	
Sarah Evink (ISO)	
Maurits Brus (JOBmbo)	
Neele Boelens (FNV Young & United)	

Leden

Casper Cornelisse (CNV Jongeren)
Marijn van den Burg (VCP Young Professionals)
Ruben Smit (Jong AWVN)
Laura Hanegraaf (Jong Management)
Daan Zieren (Jonge Klimaatbeweging)

Plaatsvervangende leden

Judith de Jonge
Roy Boots
Isabella de Vries
Alwin Snel

Onafhankelijke leden
Fabian Dekker
Jorien Wuite

Ministeriële vertegenwoordiging
Prosper Zuiderwijk *(vanaf september 2025)*
Lisa van Winden (SZW) *(tot september 2025)*

Secretariaat
Bo Lemmens
Shanta Dharamsingh

Met medewerking van:
Henk Hulshof
Jeroen Visser
Piet van den Reijen

Communicatie
Lisanne van ’t Riet *(vanaf maart 2025)*
Shirin Joemmankhan *(tot maart 2025)*
Astrid van Kleef

Publicatieoverzicht

Publicaties van de SER verschijnen digitaal. Alle publicaties zijn te downloaden op onze website www.ser.nl. Sommige publicaties zijn in boekvorm te bestellen via communicatie@ser.nl. Van de adviezen verschijnt eveneens een Engelstalige samenvatting. Deze is te vinden op de webpagina van het desbetreffende advies en de Engelstalige website van de SER.

Recente adviezen, verkenningen en overige publicaties

Verkenning 't Tij keren - Kansen en belemmeringen voor jongeren in 2025
2025, 185 pp., publicatienummer 25/07

Advies Arbeidsmigratie naar waarde - Minder waar het kan, beter waar het moet
2025, 68 pp., publicatienummer 25/06

Advies Politiek primaat in de Wet op de ondernemingsraden - Een evenwichtige balans tussen het recht op medezeggenschap en het politiek primaat
2025, 90 pp., publicatienummer 25/05

Briefadvies Samenwerken voor arbeidsproductiviteitsgroei
2025, 16 pp., publicatienummer 25/04

Advies AI en werk - Samen naar een werkende toekomst met AI
2025, 161 pp., publicatienummer 25/03

Advies Gezond en veilig werken door effectieve regels en preventie - Arbovisie 2024, deel 2
2025, 107 pp., publicatienummer 25/02

Signalering Naar een toekomstbestendige omgang met water
2025, 16 pp., publicatienummer 25/01

Verdieping Naar een toekomstbestendige omgang met water
2025, 45 pp., publicatienummer 25/01

Advies Werken aan veranderkracht - Naar een toekomstbestendige arbeidsmarkt voor agri & food, water & bodem en natuur & leefomgeving
2024, 145 pp., publicatienummer 24/03

Advies Grenswaarde voor 1,2-dichloorethaan
2024, 12 pp., publicatienummer 24/02

Visie Perspectief op brede welvaart in 2040 - Bouwen aan de economie van de toekomst
2024, 58 pp., publicatienummer 24/01

Advies Verduurzaming maakindustrie
2023, 53 pp., publicatienummer 23/09

Advies Balans in maatschappelijk verlof - Naar een nieuw verlofkader: stroomlijnen en vereenvoudigen
2023, 54 pp., publicatienummer 23/08

Advies Gezond opgroeien, wonen en werken - Naar een structurele gezondheidsaanpak en bestrijding van sociaal-economische gezondheidsverschillen
2023, 41 pp., publicatienummer 23/07

Beleidsagenda Europese Unie 2024-2029 - Samen sterker in tijden van transities
2023, 104 pp., publicatienummer 23/06

Advies Naar een werkend arbostelsel voor iedereen - Arbovisie 2040, deel 1
2023, 116 pp., publicatienummer 23/05

Advies Meer vaart maken met de grondstoffentransitie - Reactie op het Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030
2023, 22 pp., publicatienummer 23/04

Advies Naar verdere succesvolle toepassing van sociale innovatie
2023, 58 pp., publicatienummer 23/03

Advies Balans en houdbaarheid alternatieve geschillenbeslechting voor consumentenzaken
2023, 42 pp., publicatienummer 23/02

Advies Waardevol werk: publieke dienstverlening onder druk - Oplossingsrichtingen voor de arbeidsmarktkrapte
2023, 200 pp., publicatienummer 23/01

Verkenning Hoe wonen werkt - Een sociaal-economische verkenning
2022, 90 pp., publicatienummer 22/09

Advies Tastbaar beleid voor de jeugdzorg
2022, 20 pp., publicatienummer 22/08

Advies Reparatiebevordering
2022, 18 pp., publicatienummer 22/07

Verkenning Evenwichtig sturen op de grondstoffentransitie en de energietransitie voor brede welvaart
2022, 86 pp., publicatienummer 22/06

Advies Arbeidsmarktproblematiek maatschappelijke sectoren
2022, 44 pp., publicatienummer 22/05

Advies Grenswaarde arseen en arseenverbindingen
2022, 18 pp., publicatienummer 22/04

Advies Hybride werken
2022, 109 pp., publicatienummer 22/03

Verkenning Veelbelovend - Kansen en belemmeringen voor jongeren in 2021
2022, 146 pp., publicatienummer 22/02

Advies Coronatoegangsbewijzen
2022, 18 pp., publicatienummer 22/01

Advies Effectieve Europese gepaste zorgvuldigheidswetgeving voor duurzame ketens
2021, 24 pp., publicatienummer 21/11

Advies Werken zonder armoede
2021, 224 pp., publicatienummer 21/10

Colofon

Uitgave
Sociaal-Economische Raad
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag

T 070 3499 525
E communicatie@ser.nl

www.ser.nl

Tekst
SER Jongerenplatform

Illustratie
Neetje

Fotografie
Melanie Lemahieu

Vormgeving en druk
2D3D, Den Haag (basisontwerp);
SER, afdeling Communicatie, Grafische vormgeving

© 2025, Sociaal-Economische Raad
Alle rechten voorbehouden.
Overname van teksten is toegestaan onder bronvermelding.

Contactgegevens

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag

T 070 3499 525
E communicatie@ser.nl

www.ser.nl

Omslagillustratie: Neetje

© 2025, Sociaal-Economische Raad